ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

Skills of Legal Professionals in 21st Century

ดร.ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์
หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตัวอย่าง รูป / Silpa
E-Bo

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

SKILLS of Legal Professionals in 21st Century

ดร.ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์

คำนิยม

นักกฎหมายถือเป็นหนึ่งในวิชาชีพที่มีความสำคัญต่อการสรรสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีพลวัติท่ามกลางกระแสธารแห่งความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในมิติต่าง ๆ ที่เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ส่งผลให้ผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับกระแสดังกล่าวได้ต้องประสบปัญหาในวิชาชีพของตน

หนังสือทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21 ของ ดร.ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์ ไม่เพียงแต่ให้ข้อแนะนำสำหรับนักศึกษากฎหมายที่จะก้าวเดินในเส้นทางวิชาชีพสายนี้ แต่ยังกล่าวถึงทักษะที่จำเป็นสำหรับนักกฎหมายที่จะก้าวเข้าสู่ศตวรรษใหม่ของวิชาชีพนักกฎหมายและต้องเผชิญกับสิ่งท้าทายแห่งยุคสมัย โดย ดร.ประภาภรณ์ ได้ให้แง่คิดที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง รวมถึงให้กำลังใจแก่ผู้ที่สนใจในวิชาชีพนี้อีกด้วย

รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ มูลศิลป์
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
ประธานหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

คำนิยม

คุณค่าของหนังสือนอกจากจะอยู่ที่ประโยชน์ของเนื้อหาแล้ว คุณภาพของผู้เขียนก็มีส่วนสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ดร.ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์ เป็นบุคคลคุณภาพคนหนึ่งที่มีวิถีการใช้ชีวิตที่มีคุณภาพทั้งในด้าน hard side และในด้าน soft side กล่าวคือ มีความมุ่งมั่นในการดำรงอาชีพของผู้ให้อย่างสร้างสรรค์ รู้เนื้อรู้ตัว และรับผิดชอบต่องานที่ทำ เพื่อให้มีคุณภาพยิ่งๆ ขึ้นไป ดังนั้น ในด้านวิชาการ ด้านความรู้และประสบการณ์ที่เป็น hard skills ดร.ประภาภรณ์ ได้นำพาตนเองเข้าไปคลุกคลีจนเห็นถึงสาระสำคัญของเรื่องนั้นๆ อย่าจริงจัง ผู้เขียนคำนิยมนี้ได้เห็นเป็นประจักษ์พยานด้วยตนเองหลายครั้งหลายหนอย่างต่อเนื่อง จึงเชื่อมั่นได้ว่างานเขียนของเธอจะมีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ในระดับที่ต้องการอย่างแน่นอน

ส่วนด้าน soft side หรือ soft skills ดร.ประภาภรณ์ มีความใส่ใจในครอบครัวของตนเองในส่วนที่ต้องรับผิดชอบเป็นอย่างดี ใส่ใจในความสัมพันธ์กับกัลยาณมิตร ดูแลสุขภาพและร่างกายอย่างสม่ำเสมอ และเจริญทางธรรมอยู่เป็นนิจ เป็นผู้ที่ใฝ่น้อมทางธรรม และดำรงตนเพื่อพัฒนาตนเองทางจิตวิญญาณในขณะที่หน้าที่ด้านอื่นๆ ก็ยังคงต้องรับผิดชอบอย่างดีที่สุด

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

เมื่อสารตั้งต้นมีคุณภาพ ผลงานที่ผลิตออกมาจึงส่งผลให้หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่ใช้ภาษาง่าย อ่านสบาย ทันสมัย ทันเหตุการณ์และเหมาะสำหรับการอ่านเพื่อพัฒนาตนเองได้ในสายอาชีพนักกฎหมายโดยจะยังคงความทันสมัยไปได้อีกยาวนาน เนื่องจาก ดร.ประภาภรณ์ ได้ผนวกเอาทักษะด้าน soft-skills มาเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับทักษะที่เป็น hard-skills และ technical skills อย่างกลมกลืนและสมเหตุสมผล ทำให้ผู้ที่สนใจที่จะเข้ามาในอาชีพนักกฎหมาย สามารถเห็นภาพในมุมกว้างของการเป็นนักกฎหมายที่ดี มีประสิทธิภาพ โดยเน้นที่ความสำคัญของ soft skills ไม่ยิ่งหย่อนกว่า hard skills ซึ่งในยุคหลัง Covid-19 นักกฎหมาย (ซึ่งก็เหมือนทุกสายอาชีพในสังคม) ต้องพัฒนา soft skills ควบคู่ไปกับความรู้ในสายอาชีพของตน และเปิดใจยอมรับกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม สถานการณ์ เทคโนโลยี และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดได้อย่างเป็นจริงมากขึ้น

สำหรับนักกฎหมายหรือผู้สนใจที่เห็นความสำคัญของ Skills ทั้งสองด้านอยู่แล้ว เมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้จบ ก็จะได้มีแนวทางในการพัฒนาต่อยอดตนเองไปในทางที่ชัดเจนขึ้น อันจะทำให้อาชีพนักกฎหมายเป็นอาชีพที่สร้างพลังบวกและสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลกนี้ได้อย่างสร้างสรรค์และมีคุณค่ายิ่งขึ้นไปได้อีก

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

บรรทัดสุดท้ายนี้ ขอบอกผู้อ่านว่า แม้ไม่ใช่นักกฎหมาย ก็จะได้ประโยชน์จากการอ่านหนังสือเล่มนี้เช่นกัน

พจนารถ ซีบังเกิด
ประธานกรรมการ กลุ่มบริษัทจิมมี่เดอะโค้ช
และสถาบันสอนการโค้ช Thailand Coaching Academy

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

Skills of Legal Professionals in 21st Century

แด่ นักเรียนรู้ทุกท่านในศตวรรษที่ 21

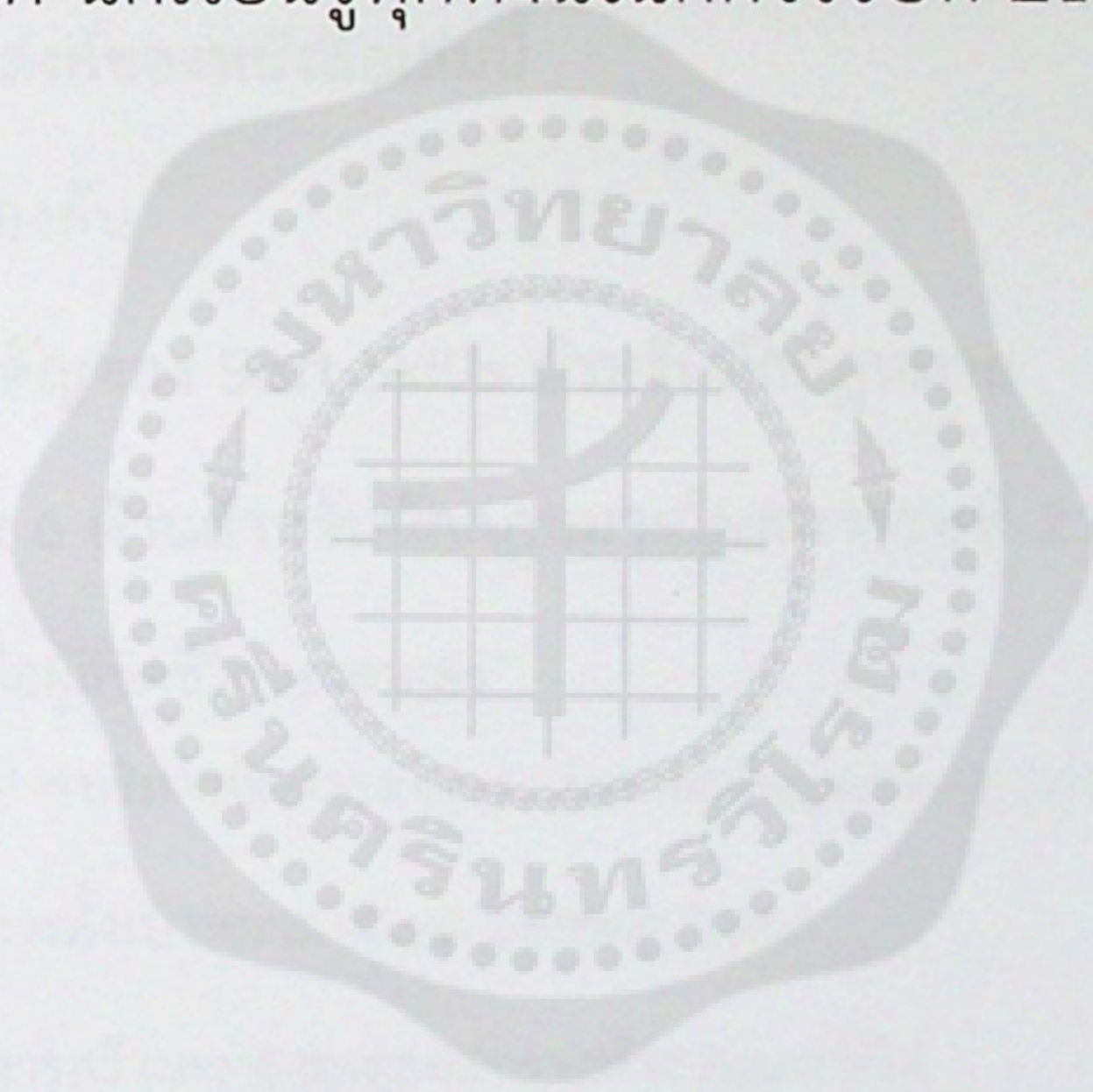

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

SKILLS of Legal Professionals in 21st Century

สารบัญ

1. บทนำ 6

2. วัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้ 10

3. ความเบื้องต้น 14

4. ความสำคัญของ Soft Skills สำหรับนักกฎหมาย 20

5. ทักษะทั้ง 6 ด้านสำหรับนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21 34

5.1 “คุณคือผู้ลิขิตชีวิตของตนเอง”

(ทักษะในการบริหารจัดการตนเอง : Self-Management Skills) 34

ทักษะการตั้งเป้าหมาย (Goal Setting Skills) 36

ทักษะการสร้างความสมดุลของการทำงานและชีวิต

(Work Life Balance Skills) 41

ทักษะการบริหารจัดการเวลา (Time Management Skills) 46

ทักษะการบริหารจัดการความเครียด (Stress Management Skills) 54

ทักษะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity Skills) 57

5.2 “ศิลปะในการได้สิ่งที่คุณต้องการ”
(ทักษะด้านการสื่อสาร : Communication Skills) 61
ทักษะการสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ
(Empathic Communication Skills) 66
ทักษะการเล่าเรื่อง (Storytelling Skills) 71
ทักษะการนำเสนอ (Presentation Skills) 74
5.3 “อยากสำเร็จต้องนั่งอยู่ในหัวใจของคน” 79
(ทักษะการบริหารทีม : Team Management Skills) 79
ทักษะด้านภาวะผู้นำ (Leadership Skills) 79
ทักษะการโค้ช (Coaching Skills) 90
5.4 “จริงหรือ? คนที่เก่งเท่ากัน...จะประสบความสำเร็จเท่ากัน”
(ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ : Connecting Skills) 96
ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี 96
(Rapport Building Skills) 96
ทักษะการสร้างความไว้วางใจ (Trust Building Skills) 98
ทักษะการฟังด้วยหัวใจ (Deep Listening Skills) 100
5.5 “จงเปิดโอกาสและปิดช่องว่าง”
(ทักษะด้านธุรกิจและเทคโนโลยี : Business and Technology Skills) 103

ทักษะด้านธุรกิจ (Business Skills) 103

ทักษะด้านเทคโนโลยี (Technology Skills) 106

5.6 “ภาษาคือความเชื่อมั่นและความเชื่อมโยง”
(ทักษะภาษาต่างประเทศ: Language Skills) 109

6. การศึกษากฎหมายในศตวรรษที่ 21 119

6.1 โรงเรียนกฎหมายในศตวรรษที่ 21 120

6.2 แนวทางการจัดการเรียนการสอนกฎหมาย ในศตวรรษที่ 21 125

7. บทส่งท้าย 136

8. กิตติกรรมประกาศ 140

9. เกี่ยวกับผู้เขียน 143

10. แหล่งข้อมูลเพิ่มเติม 146

11. บรรณานุกรม 158

“ภารกิจสำคัญเสร็จสิ้นแล้ว...
มาเถอะเพื่อน...เราต้องไปกันต่อ มัน
ยังไม่สายเกินไปที่จะแสวงหา
โลกใบใหม่...ใบต่อไป”

โอดิสซีอุส
กล่าวหลังจากชนะสงคราม
กรุงทรอย

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

SKILLS of Legal Professionals in 21st Century

1. บทนำ

ผู้เขียนเช่นเดียวกับพลเมืองของโลกอีกมากมายที่ต้องเผชิญกับปรากฏการณ์โรคระบาดใหญ่อย่างโรคโควิด-19 ผู้เขียนเริ่มคุ้นชินกับการทำงานจากบ้านหรือ Work from Home และเป็นช่วงหนึ่งในยุคศตวรรษที่ 21 ที่นักเรียน นิสิต และนักศึกษาต้องปรับตัวให้คุ้นชินกับการเรียนออนไลน์ ผู้เขียนยอมรับว่าตอนแรกที่ย้ายรูปแบบการสอนมาเป็นแบบออนไลน์นั้นก็มีความสนุกน่าตื่นเต้น และคิดไปถึงกระทั่งว่าเราอาจจะสามารถย้ายการเรียนการสอนไปอยู่ในรูปแบบการเรียนออนไลน์อย่างถาวรแทนที่การเรียนการสอนในห้องเรียนปกติได้ (ซึ่งนั่นอาจหมายความถึงอาชีพครูอาจารย์ก็อาจจะตกงานก็เป็นได้) แต่การเรียนออนไลน์ก็คงคล้ายกับความรัก ซึ่งแรก ๆ ก็ดูจะสดใส ตื่นเต้น เห็นแต่ข้อดีของกันและกันไปเสียหมด และพอเวลาผ่านไปสักพักก็ได้เห็นถึงข้อเสียบางอย่าง ไม่สนุกตื่นเต้นเหมือนเคย หรืออาจจะเข้าขั้นเบื่อหน่ายนอนเรียน หรือเรียนไปด้วยรับประทานสุกี้หรือชาบูไปด้วยก็เป็นได้

สำหรับผู้เขียน การเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ก็มีประโยชน์อย่างมากมายมหาศาลเพราะอย่างน้อยในช่วงเวลาหนึ่งก็ยังเป็นช่องทางที่ได้ใช้เรียนรู้ ได้ใช้ติดต่อสื่อสาร ช่วยลดอัตราการถดถอยของการเรียนรู้ในเด็กนักเรียน นิสิต นักศึกษา รวมทั้งปัจเจกชนคนทั่วไปด้วย และยังเป็นช่องทางให้สัตว์สังคมอย่างมนุษย์ยังได้ติดต่อสื่อสารกัน แม้ว่าจะต้องมีการกักตัว หยุดเชื้อเพื่อชาติก็ตาม อย่างไรก็ดี การเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ก็ไม่อาจทดแทนการเรียนการสอนในห้องเรียนได้ และสิ่งนี้เป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้เขียนมีความตั้งใจที่จะเขียนหนังสือเล่มนี้ให้สำเร็จ เพราะทักษะที่ผู้เขียนรวบรวมไว้ในหนังสือเล่มนี้เป็นทักษะที่มนุษย์พึงมีเพื่อที่จะสร้างคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นมนุษย์ที่มีสมรรถนะสูง ประสบความสำเร็จ ไม่ถูกแทนที่ด้วยปัญญาประดิษฐ์ และมีความสุขอีกด้วย

ผู้เขียนเป็นนักเรียนและนักศึกษาในระบบทั้งในยุคปลายศตวรรษที่ 20 ต่อเนื่องมายังช่วงต้นของศตวรรษที่ 21 ยังคงจำได้ถึงบรรยากาศในห้องเรียนที่ครูอาจารย์ถือหนังสือเข้ามาอ่านให้ฟังในห้องเรียน และพอจบคาบก็สวัสดีและเดินออกจากห้อง และวัดผลการเรียนด้วยการสอบข้อสอบแบบปรนัยเป็นหลัก ในตอนนั้นผู้เขียนไม่ได้เห็นว่าการเรียนแบบนั้นจะมีปัญหาอะไรเพราะมีความเชื่อว่าความรู้และข้อมูลต่าง ๆ เราต้องเรียนจากครูและหนังสือในห้องสมุดเท่านั้น หากแต่ปัจจุบัน การเรียนรู้ในยุคปัจจุบันคือ

ศตวรรษที่ 21 นั้นเป็นการเรียนรู้ในยุคที่ผู้คนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารกันได้อย่างรวดเร็ว โรงเรียนและมหาวิทยาลัยจึงไม่ใช่ที่ ๆ นักเรียนนิสิต และนักศึกษาจะใช้เวลาในการฟังการบรรยายของครูอาจารย์อีกต่อไปแล้ว แต่ไม่ใช่ว่าโรงเรียนและมหาวิทยาลัยจะไม่มีความสำคัญอีกต่อไป ตรงกันข้ามบทบาทของโรงเรียนกลับมีความสำคัญและมีความท้าทายมากขึ้นกว่าเดิมมาก เพราะนอกจากจะต้องให้ข้อมูลความรู้แล้ว ยังต้องเป็นสถานที่ที่มนุษย์ได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะที่สำคัญและจำเป็นในการอยู่ร่วมกับตนเอง (อ่านไม่ผิดนะคะ ทักษะด้านความสัมพันธ์ต่อตนเอง) และทักษะในการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ท่านอื่นด้วย โรงเรียนจึงเหมือนสถานที่ฝึกการใช้ชีวิตและการทำงาน ครูอาจารย์จึงต้องเป็นได้ทั้งผู้สอน ทั้งเป็นโค้ช (Coach) เป็นฟา (Facilitator) และเป็นพี่เลี้ยง (Mentor) รวมทั้งเป็นทั้งกัลยาณมิตรแก่ลูกศิษย์อีกด้วย

หนังสือ “ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21” เล่มนี้เป็นหนังสือที่ผู้เขียนเขียนขึ้นบนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนทำดีที่สุดเท่าที่เขามีทรัพยากร ดังนั้นหากทักษะคือทรัพยากรที่มีค่าของมนุษย์ที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้เขาทุกคน หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมแหล่งทรัพยากรด้านทักษะโดยเฉพาะ Soft Skills ที่สำคัญอย่างยิ่งที่นักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูงทุกคนจำต้องมีในยุคหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่ชื่อว่า “ศตวรรษที่ 21”

"In addition to learning your craft, some of what you truly need to focus on, both now and throughout your career, are the so-called *"soft skills."* These important skills will help you discover what you want in a career, enable you to learn about unique opportunities that may not be posted anywhere, help you land jobs and clients and, ultimately, become a successful professional in the career path of your choosing."

Elizabeth Moeller

2. วัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้

หนังสือ “ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21” เล่มนี้มิได้เขียนขึ้นเพื่อที่จะเอามะพร้าวห้าวมาขายสวน เพราะผู้เขียนมั่นใจว่าหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย

มีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้โดยหน่วยงานที่มีอำนาจ รวมถึงที่กำหนดไว้โดยองค์กรวิชาชีพนักกฎหมายอยู่แล้ว หากแต่ผู้เขียนมีความตั้งใจที่จะรวบรวมทักษะที่สำคัญที่นักกฎหมายต้องฝึกฝนเพื่อที่จะเป็น “นักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูง (High Performance Legal Professionals)” เพื่อให้นักกฎหมายในยุคนี้ได้สร้างการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของทักษะดังกล่าว และอีกส่วนหนึ่งจะเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทักษะ การจัดการเรียนการสอน และหลักสูตรด้านทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนกฎหมายในต่างประเทศเพื่อเป็นไอเดียในการเตรียมความพร้อมให้กับนิสิตกฎหมาย

อย่างไรก็ตามทักษะต่าง ๆ ที่ผู้เขียนรวบรวมไว้ในหนังสือเล่มนี้มิได้สงวนไว้เฉพาะผู้ที่อยากจะประสบความสำเร็จในวิชาชีพนักกฎหมายเท่านั้น แต่เป็นทักษะที่ส่งเสริมและสนับสนุนมนุษย์จากทุกสาขาวิชาหรืออาชีพ นักเรียน นิสิต นักศึกษาที่สนใจในการพัฒนาตนเอง รวมถึงพ่อแม่ ผู้ปกครองที่มีทัศนคติในการเลี้ยงลูกให้มีสมรรถนะสูงและมีความสุขในศตวรรษนี้อีกด้วย

ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับทักษะที่สำคัญที่นักศึกษากฎหมายและนักกฎหมายควรจะมีในศตวรรษที่ 21 นี้ และเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้พบในระหว่างเวลาที่เป็นนักเรียนกฎหมาย ระหว่างที่ประกอบวิชาชีพเป็นอาจารย์สอนกฎหมายในระดับอุดมศึกษาทั้งในมหาวิทยาลัยเอกชนและมหาวิทยาลัยในสังกัดของรัฐ และในระหว่างการเดินทางของผู้เขียนเองในฐานะนักเรียนรู้และได้ฝึกฝนทักษะที่เรียกว่า “Soft Skills” ณ สถาบัน Thailand Coaching Academy เพื่อที่จะแบ่งปันข้อมูลและประสบการณ์ดี ๆ ในฐานะอาจารย์สอนกฎหมายคนหนึ่งผู้ซึ่งปรารถนาจะเห็นนักกฎหมาย ทั้งนิสิตและผู้ประกอบวิชาชีพในแวดวงเดียวกันนี้เป็นมนุษย์ที่ทำงานทั้งเพื่อความสุขและการเรียนรู้ของตนเองและสามารถส่งต่อคุณค่าดี ๆ ดังกล่าวให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องสังคม ประเทศชาติ และโลกนี้ต่อไป และหากเป็นไปได้ ข้อมูลเกี่ยวกับทักษะที่สำคัญนี้อาจเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของครูอาจารย์ในรูปแบบที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา เพื่อให้เขามีความพร้อมที่จะทำงานและประกอบวิชาชีพในอนาคตในยุคนี้ต่อไป

และเนื่องจากผู้เขียนได้มีโอกาสได้สอนนิสิตและนักศึกษาจากสาขาวิชาอื่น ๆ มาตลอดระยะเวลาที่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยจนถึงปัจจุบัน ผู้เขียนจึงมีความตั้งใจที่จะเขียนหนังสือ “ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21” เล่มนี้เพื่อนิสิต นักศึกษา จากทุก

สาขาวิชาชีพ รวมถึงประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจในเรื่อง “Soft Skills” การพัฒนาตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตอีกด้วย

ผู้เขียนจึงมิได้เขียนหนังสือเล่มนี้ด้วยภาษาที่เป็นวิชาการ หากแต่เป็นการรวบรวมข้อมูลและการบอกเล่าเรื่องราวด้วยภาษาง่าย ๆ ในมุมมองของครูหนึ่งคนที่มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ทุกคนไม่ว่าเขาคนนั้นจะเป็นใคร หรือเป็นลูกศิษย์ของเราหรือไม่ หากเขาเข้าถึงและได้รับทรัพยากรอย่างเพียงพอและเท่าเทียม พวกเขาทุกคนสามารถบรรลุศักยภาพอันสูงสุดที่เขาพึงมีพึงได้ และพึงจะเป็น ผู้เขียนมั่นใจว่าครูบาอาจารย์ทุกคนบนโลกใบนี้ย่อมรักและปรารถนาดีต่อลูกศิษย์ของตน การที่เห็นลูกศิษย์ของตนแข็งแรงและประสบความสุขและความสำเร็จในชีวิตส่วนตัวและหน้าที่การงานย่อมเป็นความฝันสูงสุดของครูอาจารย์ทุกคน รวมถึงผู้เขียนด้วย

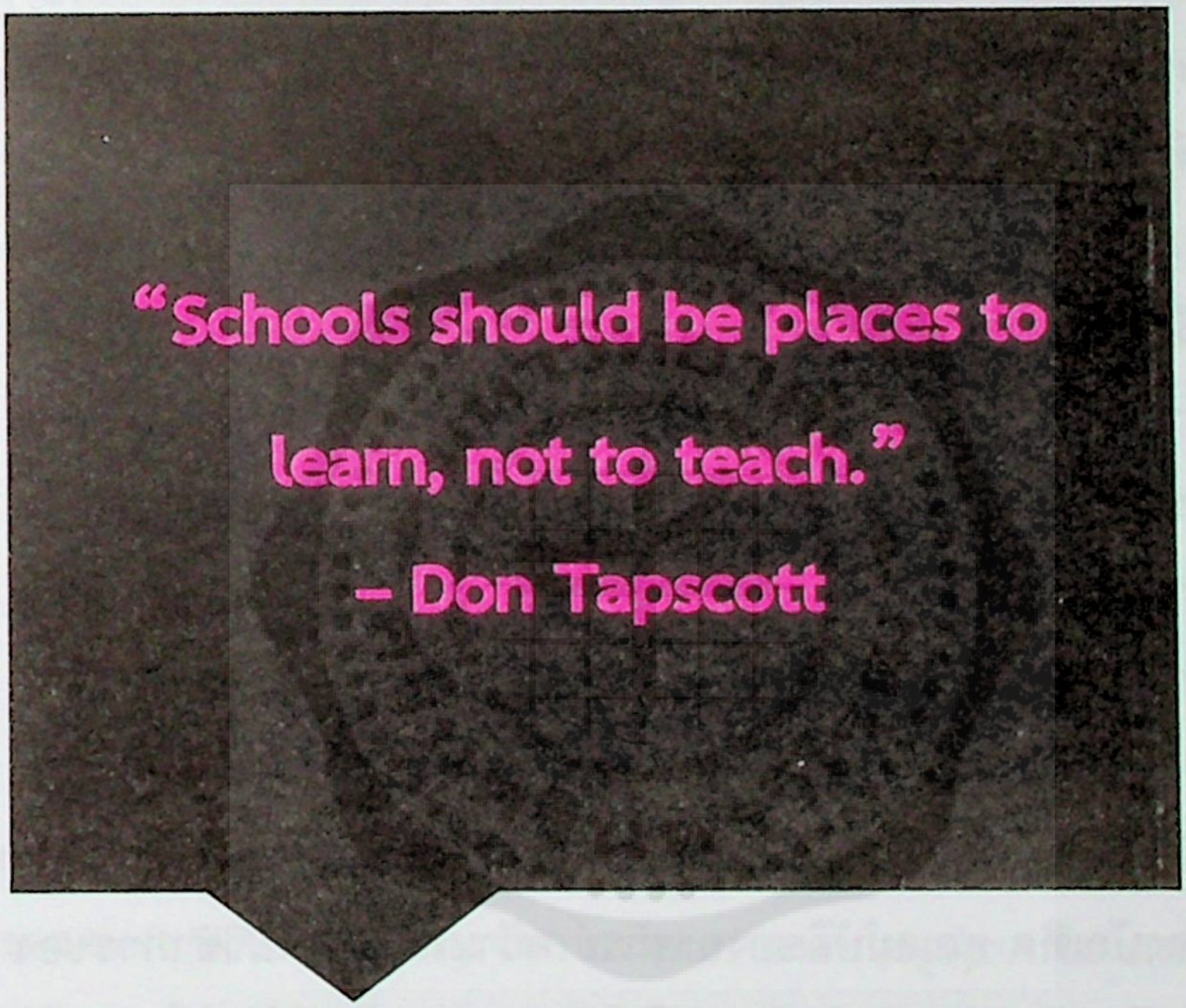

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

3. ความเบื้องต้น

ในยุคปัจจุบันการทำงานข้ามสายและการเปลี่ยนสายงานเกิดขึ้นเสมอ ข้อมูลจากศูนย์ศึกษาด้านวิชาชีพโรงเรียนกฎหมายมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard Law School Career Study) พบว่าบัณฑิตที่จบการศึกษาระดับ JD หรือ Jurist Doctors ซึ่งเทียบได้กับวุฒินิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย พบว่า บัณฑิตกฎหมายในสหรัฐอเมริกาเริ่มต้นการทำงานกฎหมายภายหลังจากเรียนจบจากโรงเรียนกฎหมาย แต่ต่อมาเปลี่ยนสายไปทำงานด้านอื่นมากกว่าร้อยละ 20 ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเบนเข็มไปทำงานด้านธุรกิจ เช่น ที่ปรึกษาด้านธุรกิจ ผู้ประกอบการ หรือเริ่มต้นบริษัทส่วนตัว เป็นต้น ความรู้ที่หลากหลายและทักษะต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับมนุษย์ในยุคนี้

นิตยสารออนไลน์ U.S. News จัดอันดับโรงเรียนกฎหมายที่ดีที่สุดในปี ค.ศ. 2020 (Rankings) โดยพิจารณาจากการมีงานทำของบัณฑิต คุณสมบัติของอาจารย์ ความสำเร็จด้านวิชาการของนักเรียนปัจจุบัน ความเห็นของโรงเรียนกฎหมาย ทนายความและผู้พิพากษาเกี่ยวกับคุณภาพของหลักสูตรโดยรวม รวมถึงพิจารณาจากหลักเกณฑ์การจัดอันดับของสมาคมเนติบัณฑิตแห่งสหรัฐอเมริกา (The American Bar Association หรือ (ABA)) ประกอบด้วย

โดย 10 อันดับแรกของโรงเรียนกฎหมายที่ดีที่สุดมีดังต่อไปนี้

1.Yale University
2.Stanford University
3.Harvard University
4.Columbia University
5.University of Chicago
6.New York University
7.University of Pennsylvania (Carey)
8.University of Virginia
9.University of California—Berkeley
10. Duke University

โรงเรียนกฎหมายทั้ง 10 แห่งนี้นอกจากจะมีการจัดการเรียนการสอนด้านวิชาการอย่างดีเยี่ยม ทุกโรงเรียนยังเห็นความสำคัญของ Soft Skills และมีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบวิชาและหลักสูตรให้แก่นักเรียนกฎหมายโดยเฉพาะอีกด้วย ตัวอย่างเช่น Meredith Heagney จากโรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก้ เขียนไว้ในบทความเรื่อง “อิทธิพลอันยิ่งใหญ่ของสมรรถนะด้านทักษะ” (The Big Impact of "Soft Skills”, 2013) ว่าเมื่อเรียนจบจากโรงเรียนกฎหมาย บัณฑิตกฎหมายมีความพร้อมด้านความรู้ รวมถึงมีความรู้สึกดีใจและโล่งใจที่สำเร็จการศึกษา แต่ก็มีคำถามอีก

หลายคำถามที่เกิดขึ้นก่อนที่จะเข้าไปทำงานในสำนักงานกฎหมาย เช่น เขาควรจะแต่งกายอย่างไร? ต้องใส่เสื้อสูทเวลาไปทำงานไหม ? เขาต้องเรียกเพื่อนร่วมงานว่าอะไร ? เขาจะเขียนอีเมลอย่างไร ? รวมถึงคำถามอื่น ๆ ที่อาจจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับกฎหมายเลย ความผิดพลาดของมือใหม่ (Rookie Mistake) เกิดขึ้นได้เสมอแม้กระทั่งกับนักกฎหมายมือใหม่ ที่เรียนจบมาด้วยความรู้ที่อัดแน่นและเกรดที่สูงแต่ยังไม่มีประสบการณ์

โรงเรียนสอนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก้ตระหนักถึงความสำคัญของ Soft Skills และการเตรียมนักเรียนกฎหมายให้พร้อมที่จะทำงานได้จริงหลังจากจบการศึกษาให้เป็นนักกฎหมายที่ประสบความสำเร็จในการประกอบวิชาชีพ ซึ่งการเตรียมความพร้อมด้านทักษะดังกล่าวไม่อาจสอนหรือเรียนจากตำราหรือในห้องเรียนได้ โดยโรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก้ได้จัดให้มี “หลักสูตรความเป็นมืออาชีพและภาวะผู้นำ” (The Keystone Professionalism and Leadership Program) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2011 สำหรับนักเรียนกฎหมายชั้นปีที่ 3 (3L) หลักสูตรนี้เกิดขึ้นมาจากการที่สำนักงานคณบดีได้รับรายงานจากสำนักงานบริการด้านวิชาชีพว่านายจ้างของบัณฑิตเห็นว่า Soft Skills เช่น ทักษะด้านการสื่อสารกับบุคคลอื่น (Interpersonal Communication) ทักษะด้านการปฏิบัติงาน (Practical Skills) ทักษะด้านการบริหารจัดการงาน (Career Management) เป็นต้น เป็นทักษะที่จะ

ส่งเสริมให้นักกฎหมายมือใหม่ให้เติบโตเป็นนักกฎหมายที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพ โดย”หลักสูตรความเป็นมืออาชีพและภาวะผู้นำ” ที่จัดขึ้นนั้นนักเรียนจะได้เรียนรู้ตั้งแต่การเข้าสังคม การเข้าร่วมงานค็อกเทลเพื่อสร้างเครือข่ายในการทำงาน การฝึกการใช้โปรแกรมไมโครซอฟต์ออฟฟิศต่าง ๆ ได้เข้าร่วมงานหลากหลายประเภทในแต่ละปี ทั้งนี้เพื่อที่จะให้พื้นที่นักเรียนที่เข้าร่วมในหลักสูตรได้ตระหนักถึงความสำคัญของ Soft Skills และมีโอกาสพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำก่อนเริ่มชีวิตการทำงานที่แท้จริง ผลิตบัณฑิตกฎหมายที่มีสมรรถนะสูงแล้ว

ทักษะ (Skills) นั้นหมายความถึง “ความสามารถในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้เป็นอย่างดีอันเป็นผลจากประสบการณ์และการฝึกฝน” สมรรถนะด้านทักษะซึ่งต่อไปนี้หนังสือนี้จะเรียกว่า “Soft Skills” จึงไม่อาจเรียนรู้ได้ด้วยการอ่านหนังสือ เปิดตำราหรือนั่งฟังบรรยายในห้องเรียน Soft Skills นั้นจึงต้องอาศัยการเรียนรู้ ฝึกฝนและลงมือทำ

ศตวรรษที่ 21 เริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2001 และจะสิ้นสุดลงในวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ 2100 หากเราย้อนกลับไปดูไทม์ไลน์ของศตวรรษที่ 21 นี้ จะได้เห็นเหตุการณ์และการเริ่มต้นของสิ่งที่สำคัญ ๆ มากมาย ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือการเชื่อมต่อกันบนโลกออนไลน์นั้นเกิดขึ้นช่วงปลายศตวรรษที่ 20 คนในยุคนั้นก็มีโอกาสได้เรียนรู้เทคโนโลยีและการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต และยุคนี้

ถือเป็นยุคที่สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และตลอดเวลา คนที่ใช้ชีวิตในยุคศตวรรษที่ 21 เห็นความไม่แน่นอนอยู่เกือบตลอดเวลาและมีแนวโน้มจะทำงานข้ามสาขาวิชาชีพ รวมถึงทำอาชีพมากกว่าหนึ่งอาชีพ แม้ว่าความรู้ทางด้านวิชาการ ทักษะด้านเทคนิค การอ่านเขียนยังคงเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 อย่าง Soft Skills เช่น การปรับตัว การคิดเป็นระบบ การสร้างสรรค์ การสื่อสาร การแก้ไขปัญหา การทำงานร่วมกับคนอื่น และทักษะด้านภาวะผู้นำ เป็นต้น มีความจำเป็นเพื่อสร้างบัณฑิตที่เป็นแรงงานที่มีสมรรถนะสูง เป็นพลเมืองของประเทศและพลเมืองของโลกที่ประสบความสำเร็จทั้งด้านวิชาชีพและเรื่องส่วนตัว

หนังสือนี้แบ่งออกเป็นสามส่วนหลัก ส่วนแรกจะเป็นเรื่องของความสำคัญของสมรรถนะด้านทักษะ (Soft Skills) สำหรับนักกฎหมาย ส่วนที่สองจะได้กล่าวถึงทักษะทั้ง 6 ด้านที่ส่งเสริมความเป็นนักกฎหมายสมรรถนะสูงในศตวรรษที่ 21 และส่วนสุดท้ายเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนกฎหมายในศตวรรษที่ 21 โดยจะได้กล่าวถึงลักษณะและการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรกฎหมายที่ส่งเสริมให้นักเรียนกฎหมายได้เรียนรู้อย่างหลากหลาย และผู้เขียนได้วางแผนในการเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการหรือ

“HOW TO” ในการพัฒนาทักษะที่สำคัญที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือเล่มนี้ในอนาคตต่อไป

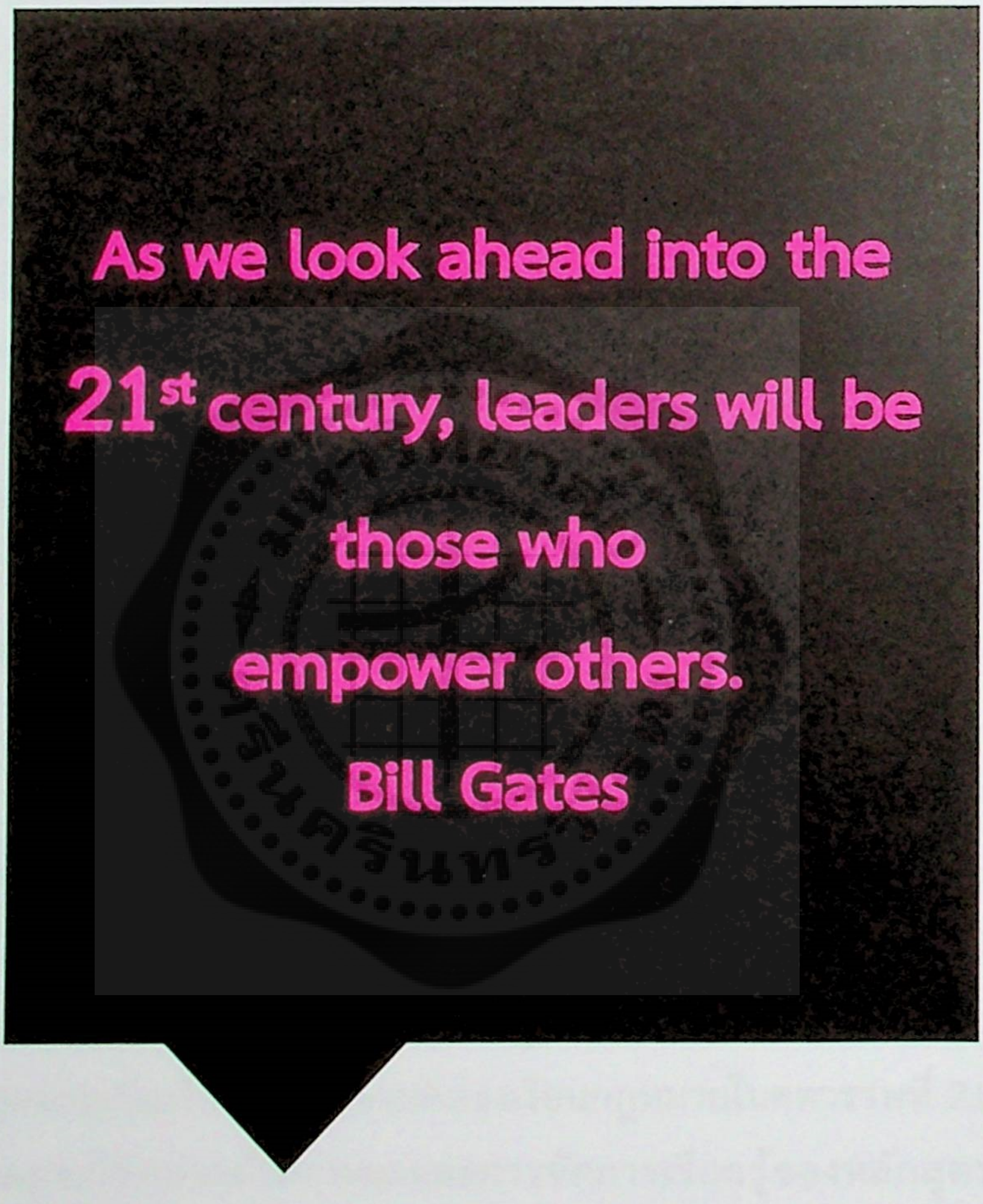

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

4. ความสำคัญของ Soft Skills สำหรับนักกฎหมาย

สถาบันวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ประเทศสหรัฐอเมริการายงานผลการวิจัยในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 ว่า 75% ของความสำเร็จในการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืนนั้นขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญของ Soft Skills และขึ้นอยู่กับความสามารถด้านทักษะทางเทคนิคหรือความรู้ด้านวิชาการเพียง 25% เท่านั้น ซู โคลตัน ผู้ก่อตั้ง SJC Consulting ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินพฤติกรรมสำหรับการเลือกและการประเมินพนักงาน ได้ให้คำนิยามของคำว่า Soft Skills ไว้ว่าเป็นทักษะที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพราะ AI นั้นเรียนรู้หรือถูกป้อนข้อมูลได้เฉพาะความรู้ (Knowledge) และทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills) เท่านั้น ส่วน Soft Skills นั้นเป็นทักษะที่อยู่ภายในมนุษย์และเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดแรงขับเคลื่อน รวมถึงแรงบันดาลใจในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ เรียกได้ว่าองค์กรหรือหน่วยงานสมรรถนะสูงนั้นต้องเกิดจากบุคคลากรสมรรถนะสูง โดยเฉพาะสมรรถนะด้านทักษะนั่นเอง

LexisNexis ได้ทำการสำรวจลักษณะของนักกฎหมายที่นายจ้างต้องการในปีค.ศ. 2014 พบว่า สำหรับนายจ้างนั้นสมรรถนะด้านทักษะหรือ Soft Skills เช่น ความละเอียดรอบคอบ

ในการทำงาน จริยธรรมในการประกอบวิชาชีพ และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพกับกลุ่มคนที่หลากหลายนั้นมีความสำคัญระดับเดียวกันกับทักษะการค้นคว้าวิจัยด้านกฎหมายและทักษะการเขียน นอกจากนี้ระหว่างปี ค.ศ. 2005 ถึงปี ค.ศ. 2013 ทักษะที่สำคัญที่จะส่งผลต่อการรับนักกฎหมายรุ่นใหม่เข้าทำงานคือ ทักษะการทำงานอย่างเป็นมืออาชีพและทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และแม้ว่าโรงเรียนกฎหมายในสหรัฐอเมริกาจะจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะทั้งสองทักษะนี้ แต่ก็เป็นการสอนผ่านคลินิกกฎหมายและการฝึกงานเท่านั้น และในระยะเวลาดังกล่าวพบว่านักศึกษากฎหมายในโรงเรียนกฎหมายเลือกที่จะลงทะเบียนในวิชาคลินิกกฎหมาย (Legal Clinic) การฝึกงาน (Internship) และวิชาศาลจำลอง (Moot Court) มากขึ้นกว่า 60%

นอกจากนี้ โรงเรียนกฎหมายจำนวนไม่มากที่เตรียมนักศึกษาให้มีความพร้อมด้านเทคโนโลยี เศรษฐศาสตร์ และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อนักกฎหมายในศตวรรษนี้ แต่ในขณะเดียวกันโรงเรียนกฎหมายหลายแห่งยังคงสอนการทำวิจัยทางกฎหมายโดยการใช้หนังสือ ทั้ง ๆ ที่ในโลกแห่งการทำงานจริง ๆ แล้วนั้นแทบไม่มีการใช้เลย เพราะการใช้เครื่องมือการค้นคว้าออนไลน์อย่าง Westlaw หรือ LexisNexis รวมทั้งเว็บไซต์ฟรีอื่น ๆ ที่เป็นฐานข้อมูลด้านกฎหมายออนไลน์นั้นมีความหลากหลายและเข้าถึงได้อย่างสะดวกสบาย

บทความ “นักกฎหมายต้องการ Soft Skills แต่เพราะเหตุใดโรงเรียนกฎหมายจึงไม่สอน” (Lawyers Need “Soft Skills”—So Why Aren’t Law Schools Teaching Them?) เน้นย้ำถึงความสำคัญของ Soft Skills อย่างทักษะการสื่อสาร ทักษะความเป็นผู้นำ การคิดเชิงวิเคราะห์ ความมั่นใจ การสร้างทีม การบริหารจัดการเวลา ความคิดสร้างสรรค์ การพูดในที่สาธารณะ และการแก้ปัญหา ทักษะเหล่านี้เป็นทักษะที่นักกฎหมาย รวมถึงบุคลากรในสายวิชาชีพที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์และจัดการกับปัญหาของผู้อื่น เช่น นักธุรกิจและบุคลากรทางการแพทย์ เป็นต้น จำเป็นต้องใช้อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการที่นักกฎหมายที่มีทั้งความรู้ด้านวิชาการและมีทักษะดังกล่าวย่อมเป็นที่ต้องการของตลาดที่นับวันจะยิ่งมีการแข่งขันสูงขึ้น คำถามต่อมาคือเพราะเหตุใดโรงเรียนกฎหมายจึงไม่ค่อยสอนทักษะเหล่านี้ หรือไม่ได้บรรจุวิชาเหล่านี้ไว้ในหลักสูตรกฎหมายอย่างเป็นทางการ คำตอบอาจจะเป็นเพราะว่าผู้ร่างหลักสูตรกฎหมายอาจจะมองว่าทักษะเหล่านั้นเป็นทักษะที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องเรียนหรือฝึกฝนในโรงเรียนกฎหมายแล้วก็เป็นได้ หากแต่แท้จริงแล้วมีงานวิจัยหลายฉบับที่พิสูจน์ว่าทักษะเหล่านี้เป็นทักษะที่พัฒนาได้ถ้าผ่านการเรียนรู้และการฝึกฝน

ABA’s Law Practice Today ระบุว่าการที่โรงเรียนกฎหมายไม่ได้จัดการเรียนการสอน Soft Skills ที่สำคัญและจำเป็น

เหมือนเป็นการผลักภาระในการฝึกฝนนักกฎหมายมือใหม่ไปให้แก่สำนักงานกฎหมายในการสร้างและการจัดอบรมทักษะนักกฎหมายที่เกี่ยวกับการให้บริการด้านกฎหมายแก่ลูกความ ดังนั้นคำถามจึงมีอยู่ว่าเพราะเหตุใดโรงเรียนกฎหมายจึงมิได้สอนนักเรียนกฎหมายเรื่องทักษะดังกล่าว ทั้ง ๆ ที่ทักษะเหล่านั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักกฎหมายในโลกแห่งการทำงานจริง ๆ นอกจากนี้อีกคำถามหนึ่งที่สำคัญและอาจจะเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่โรงเรียนกฎหมายไม่ได้จัดการเรียนรู้เกี่ยวกับ Soft Skills นั่นคืออาจารย์สอนกฎหมายอาจจะไม่ทราบถึงวิธีการสอน Soft Skills ก็เป็นได้

Elí Salomón Contreras บรรณาธิการบริหารของ ABA (American Bar Association) เขียนบทความเรื่อง “ทักษะต่าง ๆ ที่เราน่าจะได้เรียนในโรงเรียนกฎหมาย” (The Skills We Wish We Learned in Law School) เขาแนะนำนักเรียนกฎหมายและนักกฎหมายรุ่นใหม่ รวมไปถึงผู้ที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการร่างหลักสูตรกฎหมายเกี่ยวกับทักษะ คุณสมบัติ และแนวทางในการจัดการเรียนการสอนนักศึกษากฎหมายในยุคนี้ผ่านการรวบรวมคำตอบจากนักกฎหมายที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนกฎหมายทั่วประเทศสหรัฐอเมริกาและในปัจจุบันกำลังประกอบวิชาชีพด้านกฎหมายอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานกฎหมายทุก ๆ ขนาด องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร หน่วยงานด้านวิชาการ ภาครัฐฯลฯ ซึ่งคำถามที่เขาได้ถามบุคคลเหล่านั้นคือ “**อะไรคือสิ่งที่**

พวกเขาคิดว่าน่าจะได้มีโอกาสเรียนในโรงเรียนกฎหมาย?” เพื่อจะทำให้พวกเขาเริ่มต้นวิชาชีพนักกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคำตอบจากนักกฎหมายผู้ให้สัมภาษณ์ว่าสิ่งที่พวกเขาน่าจะได้เรียนในโรงเรียนกฎหมายนั้น ได้แก่

- การทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ
- การสื่อสารผ่านทางอีเมลและการสื่อสารผ่านการเขียนสั้น ๆ ในรูปแบบอื่น
- การนำเสนองานให้น่าสนใจ
- การจัดการกับปัญหาการคุกคามทางเพศในที่ทำงาน
- การต่อรองการเลื่อนขั้นและการขึ้นเงินเดือน
- การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งด้านส่วนตัวและด้านธรกิจ
- การไปถึงเป้าหมายด้านวิชาชีพ
- มารยาทในการทำงานและการทำงานอย่างเป็นมืออาชีพ

ดังนั้น ถ้าเราจะผลิตบัณฑิตกฎหมายเพื่อเป็นนักกฎหมายที่ประสบความสำเร็จในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง ความไม่แน่นอน อีกทั้งยังต้องแข่งขันในตลาดแรงงานทั้งกับมนุษย์ด้วยกันเองและกับปัญญาประดิษฐ์ เพื่อการสร้างองค์กรที่มีสมรรถนะสูง และเพื่อการพัฒนาประเทศและโลกใบนี้อย่างยั่งยืน เราต้องให้ทรัพยากรที่ครบครันแก่พวกเขาซึ่งไม่จำกัดแต่ความรู้ทางวิชาการอันเข้มข้นเท่านั้น หากแต่เป็นการฝึกฝนทักษะทั้ง 6 ด้านที่ผู้เขียนจะได้กล่าวในบทต่อไป

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่ท้าทายความสามารถและสมรรถนะของนักกฎหมายและผู้ประกอบวิชาชีพอื่น ๆ เพราะการที่จะประสบความสำเร็จและมีความเจริญเติบโตในชีวิตและหน้าที่การงานนั้น นักกฎหมายจะต้องมีความพร้อมทั้งสามด้านคือ ความรู้เชิงลึกและความเชี่ยวชาญด้าน Hard Skills (ความรู้ตามตำราและทักษะด้านเทคนิคต่าง ๆ) ความรู้รอบ (ความรู้รอบเรื่องอื่น ๆ และความรู้เชิงบูรณาการศาสตร์) และ ความรู้ความสามารถหลากหลาย (Soft Skills ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการพัฒนาตนเองและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น)

Kim Tasso ผู้เขียนหนังสือ “Essential Soft Skills for Lawyers: What They Are and How to Develop Them” (Soft Skills สำคัญสำหรับนักกฎหมาย: ทักษะเหล่านั้นคืออะไรและจะพัฒนาได้อย่างไร) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ Soft Skills สำหรับนักกฎหมายและได้นำเสนอวิธีการในการพัฒนาทักษะเหล่านี้ ไว้อย่างน่าสนใจ ผู้เขียนเองก็ได้รับความรู้และแรงบันดาลใจในการเขียนหนังสือเล่มนี้จากหนังสือของ Kim Tasso เช่นกัน

Kim Tasso ได้หยิบยกเอาคำพูดของ ธีโอดอร์ รูสเวลต์ ประธานาธิบดีคนที่ 26 ของสหรัฐอเมริกาอเมริกาที่ว่า “องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในสูตรแห่งความสำเร็จคือการรู้วิธีในการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์” ในอดีตนักกฎหมายที่ประสบความสำเร็จนั้นคือผู้รู้ที่มีความรู้เชิงลึกด้านกฎหมายและความสามารถด้านเทคนิคที่เรียกว่า “I-Shaped People/Lawyer” เช่น เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายภาษีอากร กฎหมายแรงงาน หรือกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นพิเศษ เป็นต้น ต่อมาในยุคเริ่มต้นของอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยี องค์กรขนาดใหญ่ รวมถึงสำนักงานกฎหมายขนาดใหญ่ต้องการนักกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญในเชิงลึกและยังมีความรู้ที่รอบด้านที่เรียกว่า “T-Shaped People/Lawyer” และในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่การเข้าถึงข้อมูลและความรู้บนโลกออนไลน์นั้นเป็นไปอย่างง่ายดาย และเป็นยุคที่ปัญญาประดิษฐ์มีความสามารถในการทำงาน

บางอย่างแทนที่มนุษย์ได้ องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ จึงต้องการแรงงานที่มีความรู้ในเชิงลึก ความรู้ที่รอบด้าน และที่สำคัญที่สุดคือต้องเป็นคนที่มีความสามารถหลากหลายที่เรียกว่า “O-Shaped People/Lawyer” ซึ่งนักกฎหมายแบบ O-Shaped นั้นเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

- Openness (มีความเปิดกว้างและมีกรอบความคิดที่เอื้อต่อการเจริญเติบโต)
- Opportunism (มีความสามารถในการไขว่คว้าโอกาส)
- Originality (มีความคิดสร้างสรรค์)
- Optimism (มีความสามารถในการมองทุกสิ่งในเชิงบวก)

Dan Kayne ทนายความและที่ปรึกษาบริษัท Network Rail Infrastructure Ltd. กล่าวว่าคุณสมบัติทั้ง 4 ประการนั้นมีความสำคัญสำหรับนักกฎหมายในยุคนี้เพราะที่ปรึกษากฎหมายและทนายความประจำบริษัทต้องมีความสามารถในการจัดการความสัมพันธ์กับลูกค้าของบริษัท และต้องมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย และสามารถใช้เทคโนโลยีและอุปกรณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการที่จะมีคุณสมบัติดังกล่าวได้นั้นนักกฎหมายต้องมีทั้งความรู้และทักษะทางด้าน

Soft Skills ซึ่งมุ่งเน้นเรื่องทักษะเกี่ยวกับมนุษย์และความสัมพันธ์ที่ดีของมนุษย์เป็นหลัก

ศตวรรษที่ 21 จึงเป็นยุคที่ท้าทายความสามารถและสมรรถนะของนักกฎหมายและผู้ประกอบวิชาชีพอื่น ๆ เพราะการที่จะประสบความสำเร็จและมีความเจริญเติบโตในชีวิตและหน้าที่การงานนั้น นักกฎหมายจะต้องมีความพร้อมทั้งสามด้านคือ ความรู้เชิงลึกและความเชี่ยวชาญด้าน Hard Skills (ความรู้ตามตำราและทักษะด้านเทคนิคต่าง ๆ) ความรู้รอบ (ความรู้รอบเรื่องอื่น ๆ และความรู้เชิงบูรณาการศาสตร์) และ ความรู้ความสามารถหลากหลาย (Soft Skills ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการพัฒนาตนเองและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น)

ในปี ค.ศ. 2019 อาจารย์และนักกฎหมายจากหลากหลายสถาบันในสหรัฐอเมริกา คือ Alyson Carrel (Northwestern), Natalie Runyon (Thomson Reuters), Jordan Galvin (Mayer Brown), Shellie Reid (Michigan State) และ Jesse Bowman (Northwestern Law) ได้นำเสนอ “โมเดลนักกฎหมายแบบเดลต้า” (The Delta Model Lawyer) ผ่านการประชุมวิชาการและบทความ “Legal Evolution” (วิวัฒนาการทางกฎหมาย) ซึ่งโมเดลนี้เสนอให้มีการผนึกกำลังของโรงเรียนกฎหมาย นักกฎหมาย และลูกความเพื่อพัฒนานักกฎหมายที่มีความสามารถทั้งเรื่อง คน (The People) กระบวนการ (The Process) และการฝึกปฏิบัติ

(The Practice) โดยมีการเสนอให้โรงเรียนกฎหมายจะต้องจัดการเรียนการสอนแก่นักศึกษากฎหมายให้ครบ 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. **ด้านกฎหมาย** (ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย การทำวิจัยทางกฎหมาย การวิเคราะห์ทางกฎหมาย และการเขียนทางกฎหมาย)
2. **ด้านธุรกิจ** (ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย การจัดการโครงการ และการวิเคราะห์ข้อมูลทางธุรกิจ)
3. **ด้านการพัฒนาตนเอง** (การบริการจัดการความสัมพันธ์ การสร้างกรอบแนวคิดของการเป็นผู้ประกอบการ ความฉลาดทางอารมณ์ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างเอกลักษณ์)

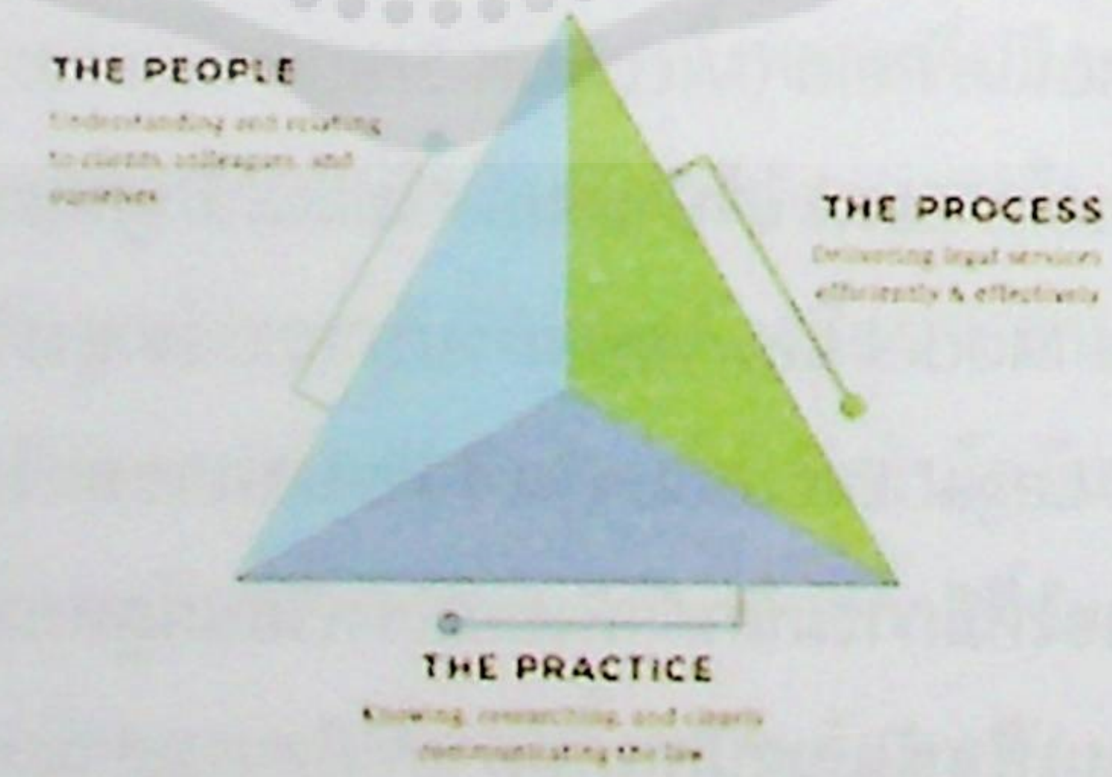

ดังนั้น เมื่อ Soft Skills มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูง อาจารย์สอนกฎหมายในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนกฎหมายจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาตนเองและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนา Soft Skills แก่นักศึกษากฎหมาย บทความ “การใช้วิชา Soft Skills เพื่อสร้างแรงบันดาลใจแก่อาจารย์สอนกฎหมาย : กระบวนวิธีใหม่สำหรับการศึกษากฎหมายให้มีศิลปะมากขึ้น” (Using soft skills courses to inspire law teachers: a New Methodology for a More Humanistic Legal Education) ได้ชวนให้คิดถึงความสำคัญของครูอาจารย์ที่สอนกฎหมายและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนกฎหมายในยุคใหม่ผ่านกระบวนการในการแก้ไขและปรับปรุงหลักสูตรกฎหมายในสหรัฐอเมริกา ในอดีตการเรียนการสอนกฎหมายมุ่งเน้นในการสร้าง“ทนายความ/นักกฎหมายที่ใช้ฐานคิด” (Thinking Lawyer) ทั้ง ๆ ที่รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งสร้าง “ทนายความ/นักกฎหมายที่ใช้ฐานความรู้สึก” (Feeling Lawyer) ก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน เพราะทำให้นักเรียนกฎหมายได้มีโอกาสฝึกฝนและพัฒนา Soft Skills สำคัญ ๆ เช่น ความเห็นอกเห็นใจ การมีจิตสำนึก และการแก้ปัญหา ซึ่งบทความนี้ได้เสนอว่าอาจารย์สอนกฎหมายควรที่จะเริ่มให้ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เรื่อง Soft Skills ในหลักสูตรกฎหมายและการเตรียมความพร้อมนักเรียนกฎหมายสู่การทำงาน

จริง ๆ โดยการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรกฎหมายควรที่จะจัดการเรียนการสอนตามเทคนิคหลักคิด 4 ด้าน ที่เรียกว่า “CARE” โดยย่อมาจาก Compassionate (ความเมตตา) Attentive (ความใส่ใจ) Reason-based (อยู่บนพื้นฐานของเหตุและผล) และ Empathetic Teaching (การสอนอย่างเห็นอกเห็นใจ) กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบนี้จะสนับสนุนให้อาจารย์สอนกฎหมายเป็นผู้สอนที่มีคุณภาพ

การจัดเรียนการสอนวิชา Soft Skills ในโรงเรียนกฎหมายจะเป็นเครื่องมือสำหรับแนะนำเทคนิค CARE นี้ให้อยู่ในหลักสูตรกฎหมายในระบบกฎหมายที่หลากหลาย ซึ่งการสอนเทคนิคดังกล่าวแก่นักเรียนกฎหมาย (ผู้ที่จะเป็นอาจารย์สอนกฎหมายในอนาคต) อาจารย์สอนกฎหมายจะมีความเข้าใจเรื่องการเรียนการสอน ตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมสภาพแวดล้อมในโรงเรียนกฎหมายให้เอื้อต่อการเรียนรู้แก่นักเรียนกฎหมาย ในขณะเดียวกันอาจารย์สอนกฎหมายก็จะได้ปรับเทคนิคดังกล่าวเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของตนเองอีกด้วย ดังนั้น การเรียนการสอนเรื่อง Soft Skills ในโรงเรียนกฎหมายสามารถพัฒนาประสบการณ์ของทั้งนักเรียนและอาจารย์ในการศึกษาด้านกฎหมาย

"ความเป็นเลิศนั้นไม่ใช่เรื่องบังเอิญ
มันเป็นผลจาก
ความตั้งใจ ความพยายามอย่าง
ยิ่งยวด และการหมั่นฝึกฝนสร้าง
เสริมปัญญา ความเป็นเลิศเกิดจาก
การตัดสินใจเลือกตัวเลือกที่ชาญ
ฉลาดหาใช่พรหมลิขิตที่กำหนด
โชคชะตาไม่"

- อริสโตเติล

5. ทักษะทั้ง 6 ด้านสำหรับนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

5.1 “คุณคือผู้ลิขิตชีวิตของตนเอง” (ทักษะในการบริหารจัดการตนเอง : Self-Management Skills)

ทักษะชีวิต (Life Skills) ในส่วนนี้เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการตนเอง (Self-Management Skills) ทักษะส่วนนี้เป็นทักษะที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นทักษะที่สนับสนุนให้นักเรียนกฎหมายเรียนจบสำเร็จเป็นนิติศาสตรบัณฑิต เนติบัณฑิต และเป็นนักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูง และเป็นมนุษย์ที่ประสบความสำเร็จทั้งในด้านชีวิตส่วนตัวและด้านการทำงานไปตลอดชีวิต จริง ๆ แล้ว ตั้งแต่วันแรกที่ตัดสินใจก้าวเข้ามาในโรงเรียนกฎหมาย (คณะนิติศาสตร์หรือหลักสูตรนิติศาสตร์ในประทศไทย) นักเรียนกฎหมายควรจะต้องมีเป้าหมายตั้งแต่เริ่มต้นว่าพวกเราเรียนกฎหมายเพื่ออะไร และมีภาพสำเร็จในการประกอบวิชาชีพกฎหมายเป็นภาพอะไร ทั้งนี้ การมีเป้าหมายที่ชัดเจนเป็นขั้นตอนแรกที่จะทำให้การเรียนตลอดระยะเวลาทั้ง 4 ปีของพวกเขามีความหมายและมีคุณค่าอย่างแท้จริง

โรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดจัดให้มีโปรแกรมสนับสนุนนักเรียนกฎหมายชั้นปีที่ 1 ให้มีการเขียนผลสะท้อนและการวางแผนสำหรับการฝึกงานภายหลังจากเรียนจบการเรียนในปีที่ 1 Reflection and Planning (beginning in Fall and continuing throughout the year) โดยขั้นตอนแรก มีการแนะนำให้นักเรียนได้ถามคำถามตนเองดังต่อไปนี้

- ฉันเข้ามาเรียนกฎหมายเพราะอะไร ?
- ประสบการณ์ทำงานในอดีต การฝึกงาน และการทำกิจกรรมนอกหลักสูตรของฉันในอดีตได้บอกอะไรเกี่ยวกับงานที่ฉันชอบทำและจุดเด่นของฉันบ้าง รวมถึงสภาพแวดล้อมในการทำงานแบบใดที่ทำให้ฉันมีความสุขที่สุด
- ประเด็นใดที่ฉันชื่นชอบ และการทำงานแบบไหนที่ดึงดูดความสนใจของฉัน และเพราะเหตุใด

คำถามเหล่านี้เป็นการตั้งเป้าหมายเบื้องต้นของนักเรียนกฎหมายเพื่อจะได้ทราบความมุ่งหมายของตนเอง รวมถึงวัตถุประสงค์ที่ซ่อนอยู่ภายใต้เป้าหมายนั้น เพื่อทำให้นักเรียนกฎหมายได้เลือกที่จะวางแผนในการฝึกงานตามสิ่งที่ตนเองต้องการจริง ๆ และเมื่อพวกเขามีความชัดเจนในเป้าหมายของตนเองตั้งแต่เริ่มต้นเรียน พวกเขาก็มีแนวโน้มสูงขึ้นที่จะประสบความสำเร็จทั้งในการเรียนและการทำงานในอนาคต

ทักษะการตั้งเป้าหมาย (Goal Setting Skills)

“ถ้าคุณอยากมีความสุข จงตั้งเป้าหมายที่สั่งการความคิดของคุณ สร้างพลังงานให้แก่คุณ และจุดไฟให้กับความหวังของคุณ” - แอนดรูว์ คาร์เนกี้

การตั้งเป้าหมายที่มุ่งสู่ความสำเร็จนั้นเป็นทักษะที่เรียนรู้และฝึกฝนได้ มนุษย์ที่ประสบความสำเร็จทุกคนล้วนแล้วแต่มีการตั้งเป้าหมายและภาพสำเร็จของตนเอง โรงเรียนกฎหมายก็มีเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตกฎหมายที่มีคุณภาพเพื่อเป็นนักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูงในการพัฒนาสังคม ประเทศ และโลก ดังนั้นโรงเรียนกฎหมายมีพันธกิจในการผลิตและส่งเสริมให้เป้าหมายของนักเรียนเป็นความจริง โรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยอินเดียน่า ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตั้งเป้าหมายเรื่องผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต (JD Learning Outcomes) ไว้ 6 เป้าหมาย ได้แก่ 1. ความรู้ด้านกฎหมาย 2. การวิเคราะห์กฎหมาย 3. ทักษะการเป็นทนายความ 4. จริยธรรมและคุณค่าของวิชาชีพนักกฎหมาย 5. ความเป็นมืออาชีพ และ 6. ความมีฉันทะ ซึ่งเป้าหมายที่ 5 คือความเป็นมืออาชีพ (Professionalism) นั้นโรงเรียนได้กำหนดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะส่วนตัว ความสนใจ

การจัดลำดับความสำคัญ และคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต เพื่อให้นิสิตได้ใช้ทักษะดังกล่าวในการวางแผนเพื่อไปถึงเป้าหมายในวิชาชีพ กล่าวได้ว่าผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้คือบัณฑิตมีเป้าหมายที่ชัดเจนและวางแผนเพื่อไปถึงเป้าหมายนั้นได้

การตั้งเป้าหมายทั้งด้านชีวิตส่วนตัวและด้านวิชาชีพนั้นมีความสำคัญและเป็นทักษะที่นักเรียนกฎหมายทุกคน (ที่อยากจะประสบความสำเร็จ) ต้องเริ่มลงมือทำและฝึกฝนตั้งแต่แรกเริ่มชีวิตของนักเรียนกฎหมาย (ปัจจุบันนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ มีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องของการตั้งเป้าหมายตั้งแต่เด็ก ๆ นักเรียนในฟินแลนด์ได้เรียนรู้การตั้งเป้าหมายแบบ SMART GOAL ตั้งแต่ยังเรียนอยู่ในโรงเรียน) แต่ถ้าเราไม่มีโอกาสนั้นก็ยังไม่สายเกินไปที่จะเริ่มตั้งเป้าหมายตั้งแต่วันแรกที่เปลี่ยนสถานะมาเป็นนักเรียนกฎหมาย ก่อนที่จะเรียนจบเป็นนิติศาสตรบัณฑิตและไปสอบเนติบัณฑิต นักเรียนกฎหมายต้องตั้งเป้าหมายอนาคตของตนเอง หากไม่แน่ใจว่าต้องทำอย่างไร ผู้เขียนมักจะแนะนำให้นักเรียนเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถาม “เพราะอะไร” กับตัวเอง เช่น

- เพราะอะไรคุณถึงอยากเรียนกฎหมาย
- คุณอยากทำให้งานของคุณมีคุณค่าต่อโลกนี้อย่างไรบ้าง
- งานทางกฎหมายแบบไหนที่จะสร้างคุณค่าแบบนั้นได้
- ธุรกิจหรืองานด้านกฎหมายแบบไหนที่รับคนที่อยากทำงานแบบนั้น

- และหากยังไม่ได้สมัครเรียนในหลักสูตรใดเป็นพิเศษไม่ว่าจะเป็นระดับอุดมศึกษาหรือระดับบัณฑิตศึกษาให้ถามตนเองเพิ่มเติมว่า...โรงเรียนกฎหมายไหนบ้างที่จะสร้างและเตรียมคุณให้พร้อมเพื่อทำงานดังกล่าวได้

วอร์เรน บัฟเฟต เจ้าของบริษัท Berkshire Hathaway และเศรษฐีอันดับต้น ๆ ของโลกกล่าวว่า “คนโง่ที่มีเป้าหมายและการวางแผนสามารถเอาชนะอัจฉริยะที่ไม่มีเป้าหมายและการวางแผนได้” การตั้งเป้าหมายจึงไม่ใช่สิ่งที่เราทำกันอย่างหลักลอย ดังเช่นที่เรามักจะทำกันในวันแรกของวันปีใหม่ที่เรียกกันว่า New Year Resolution เช่น “ปีนี้จะลดน้ำหนักสัก 10 กิโลกรัม” แล้วก็มักจะลงเอยที่น้ำหนักไม่ลดและยังต้องรู้สึกแย่กับตัวเองอีกว่าเราไม่เก่งหรือไม่ดีพอหรือไม่จึงทำไม่ได้อย่างที่ตั้งเป้าหมายไว้ แต่แท้จริง ๆ แล้วไม่ใช่เพราะเราไม่เก่งหรือไม่ดีพอ แต่สิ่งที่เราพูดขึ้นมาลอย ๆ นั้นไม่ใช่การตั้งเป้าหมาย การตั้งเป้าหมายก็เหมือนกับทักษะอย่างอื่นที่มีกระบวนการ มีการถามตอบถึงวัตถุประสงค์ของเป้าหมายนั้น ต้องอาศัยการวางแผนที่ส่งเสริมให้เป้าหมายนั้นเกิดขึ้นได้จริง และมีการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

การตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนจะช่วยอะไรนักกฎหมายได้บ้าง คำตอบก็คือ ช่วยให้การงานก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นงานที่เป็นงานส่วนตัวหรือการพัฒนาองค์กรให้เจริญเติบโตขึ้น ช่วยทำให้ไปถึงเป้าหมายได้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม เทคนิคการตั้งเป้าหมายที่

สามารถช่วยให้เราไปสู่เป้าหมายได้จริง ๆ มีหลายวิธี เครือข่าย Legal Work Reimagined (Legal.io) ได้เสนอเทคนิค SMART Goals และ OKRs ที่สามารถทดลองฝึกทำได้ทั้งในเรื่องการตั้งเป้าหมายเรื่องส่วนตัวและเรื่องงาน

- การตั้งเป้าหมายแบบ SMART

นอกจาก SMART จะแปลว่าฉลาดแล้วยังเป็นตัวย่อที่อธิบายถึงคุณสมบัติของการตั้งเป้าหมายที่ดี คือ

- การตั้งเป้าหมายแบบ **OKRs** (Objectives + Key Results)

การตังเป้าหมายแบบ OKRs มีแนวคิดมาจากบริษัทยักษ์ใหญ่อย่าง Google โดย O = Objective คือเป้าหมายที่เราตั้งไว้ ซึ่งเป้าหมายที่ตั้งตามเทคนิค OKRs ต้องเป็นเป้าหมายที่ชัดเจนและ

ท้าท้าย สร้างแรงบันดาลใจ และเป็นเป้าหมายเชิงคุณภาพที่ประกอบไปด้วยการวางแผนที่ปฏิบัติตามได้จริง ส่วน K = Key Results ซึ่งหมายถึงแผนงานและมาตรวัดผลลัพธ์ที่ทำให้เราเห็นว่าเรามีความก้าวหน้าที่จะทำให้เราบรรล ไปถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ใน Objective

> “If you want to live a happy life, tie it to a **goal**, not to people or things.”
>
> – Albert Einstein

ทักษะการสร้างความสมดุลของการทำงานและชีวิต (Work Life Balance Skills)

คุณยังจำวันที่คุณเฝ้ารอหน้าจอมือถือหรือจอคอมพิวเตอร์นั่งกดรีเฟรช จนมหาวิทยาลัยประกาศรายชื่อผู้ที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยและในรายชื่อนั้นมีชื่อของคุณได้ไหม ? วินาทีนั้นเป็นวินาทีที่ดีใจ โล่งใจ และมีความสุขที่สุดแล้ว หลังจากนั้นก็เป็นกระบวนการต่าง ๆ จนกระทั่งคุณเริ่มซื้อหนังสือ เตรียมตัวเข้าเรียน และหลังจากช่วงเฉลิมฉลองสิ้นสุดลง ชีวิตนักเรียนกฎหมายในโลกแห่งความเป็นจริง (ในรั้วมหาวิทยาลัย) ก็เริ่มขึ้น การอ่านหนังสือสอบ การเรียนหนังสือ การทำรายงาน และการสอบ รวมถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในและนอกหลักสูตรก็จะเป็นวงจรที่ต้องเจอกันตลอดทั้งสี่ปี (หากนึกภาพยังไม่ออกเท่าไหร่ หรืออยากจะชมซีรีส์เกี่ยวกับกฎหมายดี ๆ สักเรื่องหนึ่ง ผู้เขียนแนะนำให้ชมซีรีส์เกาหลี “LAW SCHOOL” ทาง Netflix ซึ่งจะทำให้เห็นวงจรชีวิตของนักเรียนกฎหมายในโรงเรียนกฎหมายได้เป็นอย่างดี)

ชีวิตนักเรียนกฎหมายในรั้วมหาวิทยาลัยเป็นเพียงจุดเริ่มต้น เพราะนักกฎหมายในประเทศไทยนั้นยังมีหนทางที่ต้องเดินอีกยาวไกล เช่นการสอบใบอนุญาตให้เป็นทนายความ การสอบเนติบัณฑิต (ซึ่งในต่างประเทศเช่น สหรัฐอเมริกา บัณฑิตที่เรียนจบกฎหมายก็จะมีการสอบเนติบัณฑิตเช่นเดียวกัน) เมื่อไปทำงานจริง ๆ นักกฎหมายก็ต้องเผชิญกับปัญหาของลูกความ ภาวะหมดไฟ

และปัญหาอื่น ๆ ทั้งเรื่องการทำงานและชีวิตส่วนตัวได้เช่นเดียวกัน สรุปผลจากการศึกษาเรื่อง “ภาวะเครียดจากการทำงานและภาวะหมดไฟในทนายความผู้มีใบอนุญาตทนายความ ณ สภาทนายความในพระบรมราชปถัมภ์ โดย วลีรัตน์ เช็ค เทิดทูนภูภุช ในปี พ.ศ. 2558 พบว่าทนายความผู้มีใบอนุญาตทนายความที่มีภาวะเครียดจากการทำงานร้อยละ 22.3 (89 ราย) เป็นผู้ที่เพิ่งได้รับใบอนุญาตทนายความ-ใบอนุญาตทนายความประเภท 2 ปี และมีรายได้จากการทำงานเฉลี่ยมากกว่า 40,000 บาทขึ้นไป และพบว่า มีภาวะหมดไฟ ร้อยละ 7.0 (28 ราย) เป็นผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 40,000 บาท และมีประสบการณ์การทำงานน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ปี โดยอยู่ในกลุ่มที่ทำงานด้านให้คำปรึกษา/แนะนำทางกฎหมายด้านงานอาญาเพียงอย่างเดียว และทำงานในเวลาน้อยกว่าหรือเท่ากับ 8 ชม. ต่อวัน โดยภาวะเครียดจากการทำงานเกี่ยวข้องกับการเกิดภาวะหมดไฟด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าทักษะเรื่องของการสร้างสมดุลให้การทำงานและชีวิต รวมถึงทักษะในการบริหารจัดการเวลาและความเครียด (ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป) เป็นทักษะชีวิตที่สำคัญและนักกฎหมายต้องเรียนรู้และฝึกฝนเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับตนเอง

โรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยบัฟฟาโล (University at Buffalo, School of Law) ในสหรัฐอเมริกา แนะนำ 10 วิธีในการสร้างสมดุลในการทำงานและชีวิตของนักกฎหมาย เพื่อสุขภาพ

ความสุข และผลิตภาพในการทำงาน (10 Lawyer Work Life Balance Tips for Health, Happiness & Productivity, 2017) เนื่องจากความไม่สมดุลในชีวิตของนักเรียนกฎหมายและนักกฎหมายนั้นส่งผลต่อชีวิตสามด้านใหญ่ ๆ คือสุขภาพที่ทรุดโทรม ความทุกข์วิตกกังวลต่าง ๆ และผลิตผลในการทำงาน ผลวิจัยในปี ค.ศ. 2015 พบว่าลูกจ้างที่ทำงานหนักต่อเนื่องในเวลาที่ยาวมีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคหลอดเลือดอุดตันมากกว่าผู้ที่ทำงานในเวลาตามมาตรฐาน ซึ่ง 10 วิธีนั้นได้แก่

1. ถามตัวเองว่าอะไรคือชีวิตที่สมดุลของตัวเอง

การสร้างสมดุลให้การทำงานและชีวิตส่วนตัวนั้นเป็นอีกหนึ่งเรื่องที่จะต้องตัดสินใจเองเพราะมนุษย์ทุกคนอาจมีค่านิยม คุณค่า และความเชื่อร่วมกันบ้าง แต่ก็มีสิ่งที่แตกต่างกันในตัวปัจเจกชนแต่ละคนเช่นกัน ต้องลองตั้งคำถามกับตัวเอง เช่น เราเป็นมนุษย์ที่ “ทำงานเพื่อมีชีวิต” หรือ “มีชีวิตเพื่อทำงาน” ลองค้นหาความสุขในชีวิตของตนเองตามเงื่อนไขในชีวิตที่มีอยู่ หลายคนยอมรับว่าไม่สามารถแบ่งแยกงานออกจากชีวิตส่วนตัวได้ โดยเฉพาะภายหลังจากที่ต้องเรียนและทำงานออนไลน์จากบ้าน ลองใช้วิธีการ Work-Life Integration หรือ Work-life Harmonization ดูเพื่อที่จะทำให้เราได้ดึงพลังงานดี ๆ บางส่วนจากการทำงานหรือการเรียนเข้ามาใช้ชีวิตส่วนตัว หากเราไม่สามารถแยกมันออกจากกันได้จริง ๆ

2. ไม่แตะต้องงานหรือหนังสือเรียนในวันหยุด ลองเลือกสัก 1 วันในสัปดาห์เช่นวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ที่จะเป็นวันพักผ่อนและไม่ทำงาน (เว้นแต่จะเป็นสถานการณ์ฉุกเฉินจริง ๆ)

3. ตั้งเวลาที่จะรับการติดต่อสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ จากที่ทำงาน เช่นระบุเวลาการทำงาน (Office Hours) ให้ชัดเจนว่าเป็นระหว่างเวลาใด

4. ระบุเวลาที่ต้องการทำเรื่องส่วนตัวหรือพักผ่อนลงในปฏิทิน

5. หากจะลาหรือใช้วันหยุดต้องสะสางงานให้เสร็จเรียบร้อยก่อนเพื่อจะได้ไม่กังวลในวันหยุด

6. ระบุว่างานไหนที่คุณต้องทำเองเป็นการเฉพาะตัวและงานไหนที่มอบหมายตัวแทนได้ และไม่ต้องกลัวที่จะส่งตัวแทนไปในงานที่มอบหมายตัวแทนได้

7. ฟังเสียงร่างกายของตัวเอง หากร่างกายของเราฟ้องว่าเราต้องการการพักผ่อนแล้วก็จงฟังมัน เพราะชีวิตสำคัญที่สุด

ถ้าไม่มีชีวิตอยู่แต่เพียงอย่างเดียว อะไรในโลกนี้ล้วนแล้วแต่ไม่สำคัญ

8. จงสื่อสารและบอกถึงเงื่อนไขและข้อจำกัดของคุณอย่างชัดเจน

9. จงทำงานอย่างชาญฉลาดขึ้น (ไม่ใช่ทำงานให้หนักขึ้น) และตัดสิ่งที่ต้องตัดสินใจในแต่ละวันให้น้อยลง รวมถึงเตรียมสิ่งที่ต้องใช้ล่วงหน้าให้พร้อม และ

10. จงล้อมรอบตัวเองด้วยกัลยาณมิตร

"The key is not to prioritize what's on your schedule, but to **schedule your priorities.**"

- Stephen Covey

ทักษะการบริหารจัดการเวลา (Time Management Skills)

ทักษะที่เกี่ยวเนื่องจากการตั้งเป้าหมายและเป็นส่วนที่สำคัญมากในการทำให้เราไปถึงเป้าหมายได้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม คือทักษะในการบริหารจัดการเวลา โรงเรียนกฎหมาย New England Law ในบอสตัน สหรัฐอเมริกาได้เผยแพร่บทความเกี่ยวกับการบริหารจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับนักเรียนกฎหมาย (How to Manage Your Time Effectively in Law School) เพราะการบริหารจัดการเวลาอย่างมีคุณภาพส่งผลต่อความสำเร็จในโรงเรียนกฎหมาย (และแน่นอนว่าหากนักเรียนกฎหมายประสบความสำเร็จ ผู้บริหารและอาจารย์ก็คงไม่ต้องกังวลเรื่องการที่นักเรียนเรียนไม่จบหรือต้องออกจากโรงเรียนระหว่างเรียนอยู่)

เวลาเป็นทรัพยากรหนึ่งที่มีอยู่อย่างจำกัด คำว่าไม่มีเวลาคงจะเป็นอีกคำหนึ่งที่เป็นข้ออ้างหรือข้อแก้ตัวของมนุษย์ที่ไม่ได้ฝึกฝนการบริหารจัดการเวลาอย่างมีคุณภาพ ความจริงประการหนึ่งคือมนุษย์มีเวลา 24 ชั่วโมงต่อ 1 วันเท่า ๆ กัน และในเมื่อมนุษย์หยุดเวลาไม่ได้ แต่มนุษย์มีความสามารถในการควบคุมและวางแผนตารางเวลาให้สอดคล้องกับเป้าหมายด้วยกลยุทธ์การวางแผนที่มีคุณภาพ และการบริหารจัดการเวลาอย่างมีคุณภาพจะส่งเสริมให้

เกิดผลิตภาพที่มากขึ้น ความเครียดที่ลดลง และทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จทั้งระยะสั้นและระยะยาว

โรงเรียนกฎหมาย New England Law แนะนำนักเรียนกฎหมายเรื่องการบริหารจัดการเวลา ดังต่อไปนี้

1. ดูตารางปฏิทินของนักเรียนกฎหมายในแต่ละภาคการศึกษาให้ดี และลงตารางในปฏิทินของตัวเองเกี่ยวกับวัน/เวลาที่สำคัญ รวมถึงตรวจสอบวันที่อาจารย์กำหนดส่งงานต่าง ๆ รวมถึงวันเรียน และวันสอบให้เรียบร้อยล่วงหน้าตั้งแต่วันเริ่มต้นปีการศึกษา

2. จัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่ต้องทำ โรงเรียนกฎหมาย New England Law แนะนำนักเรียนให้วางแผนเรื่องเวลาในการเข้าห้องเรียน เวลาในการเตรียมเข้าห้องเรียน (นักเรียนกฎหมายจำต้องอ่านหนังสือเพื่อเข้าไปแสดงความเห็นและตอบคำถามอาจารย์ในห้องเรียน จึงต้องเข้าห้องเรียนไปกับความรู้ที่อาจารย์ได้สั่งให้อ่านและเตรียมไปก่อนเข้าเรียนในคาบเรียน) จัดเวลาสำหรับการอ่านหนังสือ การร่าง การสรุปคดี การเขียน การทำโครงการ การทำงานอื่น ๆ เช่น การฝึกงาน ภารกิจส่วนตัว การตอบอีเมล การสอบกลางภาคและปลายภาค การพบอาจารย์ การเรียนหนังสือกับกลุ่มเพื่อน การทำกิจกรรมนอกหลักสูตร การเดินทาง การรับประทานอาหารและการ

เตรียมอาหาร การออกกำลังกายและการทำสมาธิ การนัดหมายต่าง ๆ การทำงานอดิเรกและกิจกรรมที่ผ่อนคลาย รวมถึงการนอน จะเห็นได้ว่าในชีวิตของมนุษย์ (นักเรียนกฎหมาย) มีกิจกรรมต่าง ๆ มากมายในแต่ละ 1 วัน โรงเรียนกฎหมายแห่งนี้ได้มีตัวอย่างการจัดตารางเวลา ทั้งเวลาในโรงเรียนกฎหมายและเวลาอื่น ๆ ที่สนับสนุนความสำเร็จของนักเรียนโดยเรียกตัวอย่างการจัดตารางเวลานี้ว่า “Law School Toolbox” แน่นอนว่ากิจกรรมที่ระบุไว้ข้างต้นเป็นเพียงกิจกรรมเบื้องต้นและเป็นกิจกรรมที่คาดเห็นได้ว่านักเรียนกฎหมายจะต้องทำ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ ดังนั้น นักเรียนจึงต้องตระหนักถึงความจริงประการหนึ่งว่า โลกนี้มีทั้งสิ่งที่เราควบคุมได้และสิ่งที่เราควบคุมไม่ได้ สิ่งใดที่เราควบคุมได้ เราต้องเป็นผู้ควบคุมตารางเวลานั้นอย่างแท้จริง เราต้องเป็นผู้ที่จัดลำดับความสำคัญ มิใช่ให้เพื่อน หรือความสนุกสนานเพลิดเพลินอื่นมาเป็นผู้ควบคุมตารางเวลาของเรา หรือแม้กระทั่งควบคุมการปฏิบัติตามตารางและสิ่งที่เราวางแผนไว้เป็นต้น

3. จงทำตารางให้กลายเป็นนิสัย หากต้องการที่จะประสบความสำเร็จในโรงเรียนกฎหมายจริง ๆ แล้ว สิ่งที่ต้องทำคือเตรียมพร้อมในสิ่งที่ต้องทำให้กลายเป็นนิสัย นิสัย คือการ

ตัดสินใจทำเรื่องเดิมซ้ำ ๆ ในทุก ๆ วัน จนวันหนึ่งเราไม่ต้องตัดสินใจทำมันอีกเลย ชีวิตของนักเรียนกฎหมายต้องมีการเตรียมพร้อม นักเรียนกฎหมายไม่สามารถสอบผ่านได้หากเขาอ่านหนังสือก่อนเข้าห้องสอบสองถึงสามชั่วโมง

4. บางครั้งคุณก็ออกนอกกฎได้บ้างเมื่อเราทำตามตารางของเราจนกลายเป็นนิสัยแล้ว เราจะลองสลับสิ่งที่ทำในแต่ละเวลาของแต่ละวันดูบ้างเพื่อหลีกหนีความจำเจก็ได้

5. สุขภาพและสุขภาวะที่ดีมีความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ของการใช้ชีวิตของมนุษย์ การเรียนในโรงเรียนกฎหมายนั้นมีความเครียดสูง ดังนั้น สุขภาพทางกายและสุขภาพจิตที่ดีจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในโรงเรียนกฎหมาย และนี่คืออีกหนึ่งเหตุผลที่การบริหารจัดการเวลาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญสำหรับนักเรียนกฎหมายอย่างมาก เพราะเมื่อเราจัดตารางเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เราจะเหลือเวลาให้ได้ไปทำสิ่งอื่น ๆ ที่ส่งเสริมให้ร่างกายและจิตใจมีความแข็งแรงและเข้มแข็งมากขึ้น เช่น การออกกำลังกาย การนอนหลับพักผ่อน การทำสมาธิ และการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับกฎหมาย (ผู้เขียนพบว่านักเรียนโรงเรียนกฎหมายและมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกานิยมจัดเวลาเพื่อไปออกกำลังกายในโรงยิม

และสถานที่ออกกำลังกายในมหาวิทยาลัย จากการที่ผู้เขียนได้รับทุนจาก Junior Research Scholarship จาก Fulbright Foundation ไปทำงานวิจัยระดับปริญญาเอก ณ University of San Francisco (USF) พบว่านักเรียนนักศึกษาแบ่งเวลาเพื่อไปออกกำลังกายที่โรงยิมของโรงเรียนเป็นประจำ) นอกจากนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงความเครียดช่วงใกล้สอบ ควรจัดตารางเวลาสำหรับอ่านหนังสือประมาณสามชั่วโมงต่อการเรียนในห้องเรียนหนึ่งชั่วโมง และเพื่อให้เวลาในการอ่านหนังสือมากขึ้นในช่วงใกล้สอบกลางภาคและปลายภาค

6. ใส่ตารางการพักการอ่านหนังสือไว้ด้วยไม่ว่าจะเป็นการอ่านหนังสือ การเตรียมตัวเรียนหรือสอบ แม้กระทั่งการอ่านหนังสือแบบกลุ่ม อย่าลืมว่าสมองของมนุษย์สามารถจดจ่อได้ต่อเนื่องประมาณ 90 นาทีเท่านั้น และจากการศึกษาบางฉบับพบว่ามนุษย์มีสมาธิกับ 1 เรื่องประมาณ 50 นาที ดังนั้นควรพักสายตา ยืดเส้นยืดสายสัก 10 นาทีทุก ๆ 50-90 นาทีก่อนกลับมาอ่านหนังสือต่อ

7. ตัดความกังวลและสิ่งที่จะรบกวนสมาธิ ชีวิตนั้นเต็มไปด้วยสิ่งรบกวนต่าง ๆ และคงไม่มีสิ่งรบกวนไหนยิ่งใหญ่ไปกว่าโทรศัพท์มือถือของเรา ไม่ว่าจะเป็นเสียงแจ้งเตือนหรือระบบสั่นล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ฆ่าสมาธิของเราได้ และแทนที่จะให้

โทรศัพท์เป็นสิ่งที่ควบคุมชีวิตของเรา ลองปิดเสียงและสั่น ใส่มันลงในกระเป๋า ตั้งข้อความอัตโนมัติว่าเรากำลังอ่านหนังสืออยู่ หรือแจ้งให้ครอบครัวและเพื่อนทราบว่าเรากำลังอ่านหนังสืออยู่และจะโทรกลับในเวลาพัก

8. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนในชีวิตของคุณความสัมพันธ์ดี ๆ กับครอบครัวและเพื่อนที่ดีจะเป็นแรงขับเคลื่อนและแรงสนับสนุนเรื่องความสำเร็จของเราในการบริหารจัดการเวลา เพราะในวันที่เราวุ่นวายกับการเรียนและการเตรียมสอบ ผู้คนดี ๆ เหล่านี้จะสามารถแบ่งเบาภาระบางอย่างของเราได้

9. เวลาทุกนาทีมีความสำคัญ นักเรียนกฎหมายเห็นเวลาทุกนาทีมีค่า ตัวอย่างเช่น ถ้าเราเข้าคิวซื้อกาแฟอยู่ และมีเวลาเพียงเล็กน้อย เราใช้เวลานั้นตอบอีเมลหรือโทรศัพท์ก็ได้ เทคนิคหนึ่งที่จะทำให้เรามีผลิตภาพมากขึ้นคือ “กฎสองนาที” (“Two-Minute Rule”) อะไรก็ตามที่ทำจบได้ในเวลาไม่เกินสองนาที ให้ทำทันที!

10. ตั้งเป้าหมายที่เป็นจริงได้ (ดูข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งเป้าหมายในหน้า 28 เป็นต้นไปในหนังสือเล่มนี้)

11. จดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเวลาเดียว โรงเรียนกฎหมาย เรามีสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องทำและต้องทำให้เสร็จมากมาย เรามีแนวโน้มที่จะเป็นคนที่ทำงานหลายอย่างพร้อมกัน (Multitask) ซึ่งเป็นวิธีการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมในชีวิตและทำสิ่งหนึ่งในเวลาเดียวจะช่วยส่งเสริมให้เราได้ทำงานอย่างมีประสิทธิผลและทำงานเพื่อคุณค่าของงานจริง ๆ มิใช่ปริมาณของงาน Dave Crenshaw ผู้เขียนหนังสือ The Myth of Multitasking กล่าวว่าผลวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ที่ทำอะไรสองอย่างหรือหลายอย่างพร้อมกันจะทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการทำงานหลักที่ทำอยู่ประมาณ 25 %

12. จัดสถานที่ของเราให้พร้อมกับการเรียนและการอ่านหนังสือ สถานที่ทำงานของเราส่งผลต่อสมาธิและการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ห้องเรียนหรือที่อ่านหนังสือของเราสบาย ๆ เงียบ สงบ และมีระเบียบ เอาสิ่งที่จะดึงดูดความสนใจของเราออกไปจากห้อง (หากไม่มีห้องหรือสถานที่แบบนั้น ผู้เขียนแนะนำให้ลองหาพื้นที่ที่เหมาะกับเราเช่นห้องสมุด หรือห้อง study room ที่มีความเงียบละเหมาะสม)

เมื่อเราบริหารจัดการเวลาของเราได้อย่างมีคุณภาพ เราก็พร้อมที่จะก้าวต่อไป ดำเนินการตามแผนงาน และเป็นนักเรียน

กฎหมายที่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ทักษะการบริหารจัดการเวลาดังกล่าวนำไปปรับใช้ในสถานการณ์อื่นต่อไปได้ เช่นการเตรียมตัวไปเรียนต่อในต่างประเทศ การสอบเนติบัณฑิต การสอบวิชาชีพ และการทำงานต่อไปในอนาคตได้อีกด้วย

"Your future is created by **what you do today**, not tomorrow." - Anonymous

ทักษะการบริหารจัดการความเครียด

(Stress Management Skills)

การใช้ชีวิตปกติ รวมถึงการเรียนและการประกอบวิชาชีพกฎหมายล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดความเครียดได้ทั้งนั้น คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยโตรอนโต ประเทศแคนาดา (University of Toronto, Faculty of Law) แนะนำนักเรียนกฎหมายว่าโรงเรียนกฎหมายนั้นเต็มไปด้วยความเครียด ไม่ว่าจะเป็นการสอบปลายภาค ความคาดหวังกับเกรดเฉลี่ย การประกอบวิชาชีพในตลาดแรงงานที่มีการแข่งขันที่สูง และความกดดันเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจและการเงิน ซึ่งความเครียดนั้นส่งผลกระทบต่อการเรียนและสมรรถนะของนักเรียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ความเครียดที่เหมาะสมก็มีข้อดีอยู่เช่นเดียวกัน ความเครียดและความกดดันในระดับที่พอเหมาะพอความเป็นแรงขับเคลื่อนทำให้มนุษย์ประสบความสำเร็จได้ เช่น เป็นจุดเปลี่ยนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ แรงผลักดัน และความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น สรุปได้ว่าความเครียดไม่ใช่ปัญหา แต่ปัญหาทางสุขภาพกายและใจจะเกิดจากการขาดทักษะในการจัดการความเครียดที่เหมาะสมนั่นเอง

การบริหารจัดการความเครียดนั้นทำได้หลายวิธี หากเป็นความเครียดในระดับปกตินักเรียนสามารถบริหารจัดการเองหรือพูดคุยกับอาจารย์ หรือโค้ชได้ แต่หากมีอาการของความเครียดในระดับที่ผิดปกติ เช่น ความวิตกกังวล นอนไม่หลับเป็นเวลานาน

มีอาการปวดศีรษะหรือความเจ็บป่วยทางกายภาพอื่น ๆ หรืออาการที่ต้องการปลีกตัวออกห่างจากสังคมก็จำต้องพบแพทย์หรือพบผู้เชี่ยวชาญเพื่อบำบัดรักษาต่อไป ซึ่งนักเรียนกฎหมายในคณะสามารถที่จะติดต่อเพื่อพบที่ปรึกษาเบื้องต้นได้

ทักษะในการบริหารจัดการความเครียดมีความเกี่ยวเนื่องกับทักษะในการบริหารจัดการเวลา ตัวอย่างเช่น การจัดการหรือลดปัญหาความเครียดในช่วงสอบทำได้โดยการเตรียมพร้อมในการเรียนและอ่านหนังสือตั้งแต่เนิ่น ๆ การเตรียมตัวสอบด้วยวิธีการทำข้อสอบเก่าของวิชานั้น ๆ เพื่อจะได้ประเมินความรู้ของตนเองว่าเพียงพอสำหรับการทำข้อสอบจริง ๆ แล้วหรือไม่ การตั้งนาฬิกาปลุก การเตรียมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายให้พร้อมก่อนที่จะเข้านอนในคืนก่อนสอบเพื่อป้องกันเรื่องของการตื่นสายและการเสียเวลาในการเตรียมเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องสอบ ไปถึงห้องสอบก่อนเวลาเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาจราจรติดขัด หายใจเข้าออกลึก ๆ เมื่อเกิดอาการเครียดหรือวิตกกังวลหรือระหว่างเวลาสอบ อาจจะเคี้ยวหมากฝรั่งเพื่อลดอาการเครียดก็ได้ และเมื่อหมดเวลาทำข้อสอบ ให้เวลาตนเองให้ได้พักผ่อนบ้างไม่ต้องวิตกกังวลในสิ่งที่เราควบคุมไม่ได้ เช่นเกรดหรือคะแนนสอบ เป็นต้น สำหรับวิธีการในการบริหารจัดการความเครียดแบบทั่ว ๆ ไปได้แก่ การออกกำลังกาย การฝึกโยคะ การจัดลำดับความสำคัญของงาน การพูดคุยและสนทนากับกัลยาณมิตร เป็นต้น

นอกจากนี้ สมาคมเนติบัณฑิตแห่งสหรัฐอเมริกา (American Bar Association) ยังได้จัดโปรแกรมช่วยเหลือนักกฎหมาย (Lawyer assistance programs (LAPS)) เกี่ยวกับการบริหารจัดการความเครียด เนื่องจากความเครียดนั้นส่งผลกระทบต่อมนุษย์ทุกคนและทุกสายวิชาชีพ โดยเฉพาะนักกฎหมายซึ่งต้องเผชิญกับความขัดแย้งอยู่เสมอ มีตารางงานที่ต่อเนื่องและยาวนาน ส่งผลให้เกิดความเครียดที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งนอกจากนักกฎหมายที่มีปัญหาเรื่องความเครียดจะสามารถติดต่อเจ้าหน้าที่ของโปรแกรม LAPS ทั้งในระดับรัฐและระดับชุมชนได้แล้ว โปรแกรมดังกล่าวยังมีแหล่งข้อมูลและการจัดการอบรมเรื่องการช่วยเพื่อนทนายหรือนักกฎหมายในการรับฟังและพัฒนาเทคนิคในการจัดการความเครียดเชิงบวกอีกด้วย

> "Our anxiety does not come from thinking about the future, but from **wanting to control** it."
>
> —Kahlil Gibran

ทักษะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity Skills)

ทักษะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นั้นมีความสำคัญต่อวิชาชีพนักกฎหมายเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในยุคศตวรรษนี้คือศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคที่ปัญญาประดิษฐ์มีความสามารถในการทำงานหลากหลายแทนมนุษย์ได้ แต่ตราบเท่าที่มนุษย์มีทักษะด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เราจะชนะเหล่าปัญญาประดิษฐ์เสมอ ในวงการกฎหมายก็เช่นเดียวกัน Joshua Krook จาก University of Adelaide ประเทศออสเตรเลียเขียนบทความ “การสอนทักษะเชิงความคิดสร้างสรรค์ให้นักเรียนกฎหมายสามารถช่วยให้นักกฎหมายรอดพ้นจากการถูกระบบอัตโนมัติแย่งงานได้” (Teaching law students creative skills could save the profession from automation) ว่า Deloitte รายงานในปี ค.ศ 2016 ว่าประมาณ 40% ของงานด้านกฎหมายทั้งหมดมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียถูกแทนที่ (Disruption) ด้วยเทคโนโลยีและบรรดาปัญญาประดิษฐ์ ทักษะดั้งเดิมเช่น การวิจัยฐานข้อมูลและการร่างเอกสารนั้นเป็นสิ่งที่ปัญญาประดิษฐ์ทำแทนมนุษย์ได้ในสำนักงานกฎหมายขนาดใหญ่ในประเทศออสเตรเลียแล้ว ดังนั้นการสอนทักษะพื้นฐานดังกล่าวในโรงเรียนกฎหมายไม่เพียงพอต่อนักกฎหมายในยุคปัจจุบันอีกต่อไป

สำนักงานกฎหมายในออสเตรเลียนั้นต้องการนักกฎหมายและทนายความที่มีทักษะด้านดิจิทัลและเทคโนโลยี รวมถึงพวกเขาต้องมีคุณสมบัติด้านทักษะที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ซึ่งรวมถึงความคิด

สร้างสรรค์ ความเห็นอกเห็นใจ และความฉลาดทางอารมณ์ เป็นต้น โรงเรียนกฎหมายในประเทศออสเตรเลียจึงจำต้องปรับตัว ต้องปรับปรุงหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนเพื่อเตรียมนักเรียนกฎหมายให้พร้อม ทั้งในด้านเทคโนโลยี ศิลปศาสตร์ เขียนโค้ด (Coding) การอภิปรายและพัฒนาทักษะเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม อารมณ์ การเอาใจใส่ และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น โรงเรียนกฎหมายต้องผลิตนักเรียนกฎหมายที่ไม่เพียงแต่เรียนรู้กฎหมายเท่านั้น แต่ยังต้องสามารถวิจารณ์ข้อบกพร่องของกฎหมายเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขและปฏิรูปกฎหมายให้ดีขึ้นในอนาคตได้อีกด้วย

ห้องปฏิบัติการออกแบบกฎหมายของโรงเรียนกฎหมายมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford Law School: The Legal Design Lab) ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นตัวอย่างหนึ่งของการผสมผสานความรู้ทางด้านกฎหมาย กับทักษะอื่น ๆ เช่นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเทคโนโลยีเข้าด้วยกันโดยห้อง lab นี้มีพันธกิจสามประการ คือ

1. ฝึกอบรมนักเรียนกฎหมายและนักกฎหมายในการออกแบบกฎหมายและการกำหนดนโยบายที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (human-centered)

2. พัฒนารูปแบบการช่วยเหลือทางกฎหมายที่ส่งเสริมความเสมอภาคและการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชน และ

3. ค้นคว้าวิจัยว่าเทคโนโลยี การให้บริการ และนโยบายใหม่ ๆ สามารถนำนวัตกรรมที่มีประสิทธิผลและมีจริยธรรมมาสู่ระบบกฎหมายได้อย่างไร

โรงเรียนกฎหมายมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ดจัดการเรียนการสอนอีกวิชาหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับทักษะความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คือ วิชา LAW 3511 Writing Workshop: Law and Creativity (วิชาการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการเขียน : กฎหมายและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์) เป็นวิชาสามหน่วยกิตซึ่งวิชานี้ได้อธิบายถึงความสำคัญของทักษะความคิดสร้างสรรค์ของนักกฎหมาย เพราะนักกฎหมายและที่ปรึกษากฎหมายที่มีทักษะนี้จะเป็นผู้ที่มีทักษะในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน (ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21 แต่โรงเรียนกฎหมายมักไม่ค่อยให้ความสนใจกับทักษะและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่นักเรียนกฎหมายต้องมีทั้งในและนอกห้องเรียน วิชานี้จะเป็นการบูรณาการระหว่างกฎหมายและศิลปะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนฝึกฝนทักษะในการคิดอย่างสร้างสรรค์และการใช้จินตนาการ โดยนักเรียนที่ลงทะเบียนเรียนจะเรียนรู้ผ่านการสัมมนาที่นักเรียนรวมตัวกันเพื่อศึกษาและอภิปรายประเด็นทาง

กฎหมายในงานศิลปะต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ นิยาย และสารคดี เป็นต้นอย่างสร้างสรรค์ในช่วงแรกของการจัดการเรียนการสอน และในช่วงที่สองจะเรียนเชิงปฏิบัติการเพื่อการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งนักเรียนจะได้เขียนงานเชิงสร้างสรรค์ของตนเองเพื่อการอภิปรายกลุ่ม นักเรียนจะพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ผ่านงานของตนเองและเพื่อนร่วมชั้นเรียน และเรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ จะนำไปใช้เพื่อพัฒนางานเขียนเชิงสร้างสรรค์ของตนเอง

> "Information is not knowledge. The only source of knowledge is **experience**."
>
> Albert Einstein

5.2 “ศิลปะในการได้สิ่งที่คุณต้องการ”

(ทักษะด้านการสื่อสาร : Communication Skills)

นักกฎหมายเป็นอีกหนึ่งวิชาชีพที่ต้องสื่อสารกับคนที่กำลังมีความทุกข์ กำลังเผชิญกับปัญหา รวมทั้งมนุษย์ที่กำลังอยู่ในอารมณ์โกรธ แค้น เสียใจ ผู้เขียนเป็นนักกฎหมายอีกคนหนึ่งที่เริ่มต้นการฝึกงานด้วยการเป็นผู้ช่วยทนายความ หลังจากเรียนจบนิติศาสตรบัณฑิตใหม่ ๆ ก็ได้มีโอกาสตามทนายความไปว่าความที่ศาลอาญา คดีแรกที่ไปร่วมฟังการสืบพยานเป็นคดียาเสพติด ซึ่งทนายความฝั่งผู้เขียนทำหน้าที่แก้ต่างให้ฝ่ายจำเลย บรรยากาศในห้องพิจารณาคดีดูอึมครึม แม่ทางฝ่ายจำเลยก็เอาแต่ร้องไห้ว่าลูกไม่ได้ทำ แม่เป็นคนทำเอง ๆ ส่วนผู้เขียนก็พลอยจิตตกไปด้วยนั่งน้ำตาไหล “อิน” ไปกับความน่าสงสารของชะตาชีวิตของจำเลยและแม่ของเขา แต่เพราะตอนที่เรียนกฎหมายในห้องเรียนผู้เขียนไม่มีโอกาสได้รู้ว่าเราต้องสื่อสารกลับไปยังลูกความแบบนี้อย่างไร รวมถึงไม่รู้วิธีการในการจัดการกับความรู้สึกของตนเองอีกด้วย เมื่อผู้เขียนมาเป็นอาจารย์สอนกฎหมายในมหาวิทยาลัยก็ได้ตระหนักถึงปัญหาว่าหลักสูตรกฎหมายนั้นยังขาดพื้นที่ที่จะให้โอกาสนิสิตนักศึกษาได้ฝึกฝนเรื่องของการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

นักกฎหมายต้องสื่อสารกับมนุษย์ตลอดเวลาทั้งในโลกจริงและโลกออนไลน์ ทักษะด้านการสื่อสารพื้นฐานที่เราฝึกฝนกันมาตั้งแต่เรียนในโรงเรียนจนกระทั่งเข้ามหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะเป็นการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน การจับใจความ และทักษะด้านเทคนิคอื่น ๆ นั้นล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อการประกอบวิชาชีพนักกฎหมายทั้งสิ้น และนอกจากการสื่อสารพื้นฐานดังกล่าวแล้ว ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคที่ AI เขียนคำคู่ความและทำวิจัยได้แม่นยำและรวดเร็วกว่ามนุษย์ ทักษะการสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ ทักษะการสื่อสารด้วย อวัจนภาษา ทักษะการเล่าเรื่อง และทักษะการนำเสนอจึงเป็นทักษะที่นักกฎหมายในศตวรรษ 21 ต้องเรียนรู้และฝึกฝนเพื่อเพิ่มศักยภาพให้เป็นนักกฎหมายที่เหนือกว่า AI

ทักษะทางด้านภาษาเป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนกฎหมาย รวมถึงผู้ที่ประกอบวิชาชีพนักกฎหมาย นักเรียนและนักกฎหมายต้องมีความสามารถในการสื่อสารกับลูกความและเพื่อนร่วมงาน ดังนั้นภาษาจึงเป็นเครื่องมือสื่อสารขั้นพื้นฐานที่จะอธิบายและสื่อสารให้ผู้อื่นได้เข้าใจกฎหมายที่ยาก ๆ ได้ง่ายและชัดเจนขึ้น การอ่านทำความเข้าใจ (Reading Comprehension) ก็มีความสำคัญเพราะนักกฎหมายต้องอ่านหนังสือ และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เสมอ เรียกได้ว่าต้องอ่านหนังสือไปตลอดชีวิตเลยทีเดียว เนื่องจากหนังสือ ตำรา และงานวิชาการอื่น ๆ ทางกฎหมายทั้ง

ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศนั้นใช้ภาษากฎหมายซึ่งอาจจะดูเข้าใจยาก การอ่านเอกสารดังกล่าวเพื่อทำความเข้าใจจึงต้องอาศัยความตั้งใจและสมาธิมาก และการอ่านทำความเข้าใจที่มีคุณภาพก็จะเป็นทักษะที่ส่งเสริมให้นักกฎหมายมีทักษะการเขียนที่ดีขึ้น

โรงเรียนกฎหมายของมหาวิทยาลัยหลายแห่ง เช่น University of California Berkeley และ Michigan State University ได้แนะนำทักษะพื้นฐานที่สำคัญสำหรับผู้ที่สนใจอยากเรียนด้านกฎหมายและนักเรียนกฎหมาย และทักษะที่เป็นแก่นของการเรียนกฎหมายและการประกอบวิชาชีพกฎหมายก็คือ “ทักษะด้านการสื่อสาร” โดยทักษะการสื่อสารขั้นพื้นฐาน ที่ผู้ที่สนใจจะสมัครเข้าเรียนในสายกฎหมายจะต้องมีและต้องพัฒนาเพื่อการเป็นนักเรียนกฎหมายตามมาตรฐานนั้น ได้แก่ ทักษะด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ ทักษะการเขียน ทักษะการสื่อสารด้วยวาจา และทักษะการฟัง

ทักษะการอ่านและการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเตรียมตัวเพื่อศึกษาต่อด้านกฎหมายเพราะนักเรียนกฎหมายและนักกฎหมายนั้นต้องอ่านคำพิพากษาศาล ตัวบทกฎหมาย และเอกสารด้านกฎหมายต่าง ๆ มากมาย และการอ่านนั้นต้องเป็นการอ่านเพื่อวิเคราะห์และทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและสามารถวิพากษ์กฎหมายและเอกสารดังกล่าวได้ การพัฒนาทักษะดังกล่าวควรมีการเตรียมพร้อมมาก่อนที่จะเข้าโรงเรียน

กฎหมาย เพราะตำราและหนังสือกฎหมายที่นักเรียนกฎหมายจะต้องเรียนและอ่านนั้นมีภาษาที่ค่อนข้างยากและมีความสลับซับซ้อน นอกจากนี้การเตรียมพร้อมเรื่องการอ่านนั้นจะทำให้ทักษะการเขียนของนักเรียนกฎหมายนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การสื่อสารเป็นลายลักษณ์อักษรนั้นเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดของทนายความและนักกฎหมาย (และสำคัญที่สุดสำหรับนักเรียนกฎหมายเช่นกัน เพราะการสอบนั้นเป็นการวัดผลโดยข้อสอบอัตนัยเป็นหลัก) เช่นเดียวกับทักษะการอ่าน ทักษะการเขียนก็ต้องอาศัยการฝึกฝนและต้องฝึกฝนก่อนที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนกฎหมายเช่นกัน สำหรับทักษะการพูดก็เป็นทักษะการสื่อสารพื้นฐานที่สำคัญเพราะนักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูงต้องมีความสามารถเรื่องการพูดที่ชัดเจนและสามารถโน้มน้าวใจผู้อื่นได้ เรียกได้ว่าเป็นทักษะที่สำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในโรงเรียนกฎหมาย และแม้ว่าการพูดของนักกฎหมาย เช่น ทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมาย จะต้องอาศัยความรู้ด้านกฎหมายที่ต้องได้รับการพัฒนาระหว่างที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนกฎหมายก็ตาม ผู้ที่สนใจสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนกฎหมายก็ควรที่จะเรียนรู้และพัฒนาทักษะการพูดและการฟังขั้นพื้นฐาน เช่น การอภิปราย การนำเสนอ หรือการพูดในที่สาธารณะเพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนในโรงเรียนกฎหมาย ทนายความก็เช่นเดียวกัน ทนายความที่ประสบความสำเร็จมีคุณสมบัติในการพูดอย่างมั่นใจเมื่อต้องนำเสนอและโต้เถียงคดีในศาล

ทนายความต้องมีความสามารถในการโน้มน้าวและเจรจาข้อตกลง รวมถึงต้องอธิบายภาษากฎหมายที่ยากและซับซ้อนให้เป็นสิ่งที่เข้าใจง่าย ๆ ให้แก่ลูกความและผู้อื่นที่อยู่นอกวงการกฎหมาย การฝึกฝนทักษะการพูดในที่สาธารณะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทนายความ ดังนั้นหากเป้าหมายของคุณคือการเป็นทนายความที่เก่ง (และมีรายได้สูง) ขณะที่เรียนอยู่ในโรงเรียนกฎหมาย ให้โอกาสตนเองได้อาสาสมัครเป็นพิธีกรในกิจกรรมกลุ่มหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่ต้องมีการพูดและการอภิปราย เช่นกิจกรรมศาลจำลองและการแถลงการณ์ด้วยวาจา เป็นต้น

"Information is not knowledge. The only source of knowledge is **experience**."

Albert Einstein

ทักษะการสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ

(Empathic Communication Skills)

ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นเป็นคุณสมบัติหนึ่งของทนายความที่ประสบความสำเร็จรวมถึงมนษย์ทกคนที่ปรารถนาจะประสบความสำเร็จด้วย ทนายความ ที่ปรึกษากฎหมาย และผู้ที่ประกอบวิชาชีพกฎหมาย อื่น ๆ รวมถึงนักเรียนกฎหมายทุกคนเข้าใจดีว่าวงการกฎหมายก็เป็นวงการอีกวงการหนึ่งที่มีการแข่งขันสูงในบรรดาสำนักงานกฎหมายมากมาย อะไรคือเหตุผลที่ลูกความจะเลือกสำนักงานของเรา ในบรรดาเพื่อนร่วมงานมากมาย เพราะเหตุใดเราจึงเลือกที่จะคุยกับเพื่อนร่วมงานคนหนึ่งมากกว่าเพื่อนร่วมงานคนอื่น ๆ อะไรที่ทำให้ลูกน้องเชื่อฟังและทำตามผู้นำในองค์กรคนหนึ่งมากกว่าผู้นำคนอื่น ๆ และคุณสมบัติใดที่ทำให้การสื่อสารของมนุษย์นั้นแตกต่างจากปัญญาประดิษฐ์หรือหุ่นยนต์ หนึ่งในเหตุผลก็คือความเห็นอกเห็นใจนั่นเอง

Kristin B. Gerdy ผู้เขียนบทความเรื่อง “หัวใจของการเป็นทนายความ: ลูกความ ความเห็นอกเห็นใจ และความเมตตา” (The Heart of Lawyering: Clients, Empathy, and Compassion) อ้างถึงคำกล่าวของ Karen J. Mathis ประธานเนติบัณฑิตยสภาสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ 2016 ที่ว่า “เหนือสิ่งอื่นใด การประกอบวิชาชีพกฎหมายคือการสร้างสมดุลระหว่างพลวัตของสังคมโลกและหลักการขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในระบบกฎหมายของ

เรา การประกอบวิชาชีพกฎหมายต้องอาศัยความเมตตาและปัญญาของคุณ ต้องอาศัยทั้งหัวใจและสมองของคุณ ความเอาใจใส่ของคุณ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคุณสมบัติของนักกฎหมายที่สำคัญพอ ๆ กับความชาญฉลาดและความรู้ด้านวิชาการเพราะทนายความทุกคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการรับใช้ผู้อื่นและสังคม”

ความเห็นอกเห็นใจ คือการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ลองคิดดูว่าถ้าเราเป็นเขาเราจะรู้สึกอย่างไร ซึ่งการสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจเป็นหนึ่งในทักษะสำคัญสำหรับทนายความ และคุณสมบัติของทนายความที่ดีและประสบความสำเร็จคือความสามารถในการเข้าใจผู้อื่นและใส่ใจความรู้สึกของตนเอง ผู้บริหารในองค์กร หัวหน้าทีม หรือนักเรียนที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นย่อมเป็นที่รักของลูกน้อง ทีมงาน และเพื่อนร่วมชั้นเรียน การเรียนรู้และฝึกฝนทักษะนี้จะทำให้ผู้ที่ฝึกฝนมีภาวะผู้นำและพัฒนาองค์กรได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม นักกฎหมายยังไม่มีโอกาสได้ฝึกทักษะนี้อย่างเพียงพอ เพราะการมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นต้องอาศัยเวลา (และความใจเย็น) ความเร่งรีบ ความเป็นผู้พูดที่ดีจนไม่สนใจฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจ การตัดสินผู้อื่นด้วยอคติและการคิดไปเองของตนเอง สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นอุปสรรคขัดขวางคุณสมบัติของผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ

ทนายความที่มีความเห็นอกเห็นใจจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกความและตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริง สิ่งที่ลูกความ

กังวล รวมถึงผลลัพธ์ที่ลูกความต้องการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ทนายความได้ช่วยเหลือลูกความตามความต้องการของลูกความช่วยวางแผนคดีและการตัดสินใจต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ความเห็นอกเห็นใจยังเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้การทำงานเป็นทีมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจมากขึ้นมักจะมีความสุขมากขึ้น มีทักษะในการเจรจาต่อรองและทักษะการแก้ปัญหามีประสิทธิภาพที่มากขึ้น และส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในหน่วยงานและองค์กร และเมื่อความสัมพันธ์ของคนในองค์กรดีขึ้น ศักยภาพในการทำงานก็จะดีขึ้น และสมรรถนะขององค์กรก็สูงขึ้น นักเรียนกฎหมายก็เช่นเดียวกัน หากพวกเขามีทักษะในการสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ เขาจะเป็นนักเรียนกฎหมายที่โดดเด่นและประสบความสำเร็จ เมื่อเวลาที่ต้องทำรายงานกลุ่ม เขาก็จะเป็นฟันเฟืองที่ทำให้งานกลุ่มประสบความสำเร็จและได้เกรดดีอย่างแน่นอน

การสอนเรื่องความเห็นอกเห็นใจในโรงเรียนกฎหมายจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะเมื่ออาจารย์กฎหมายต้องสอนเรื่องจริยธรรมนักกฎหมายแก่นักเรียนกฎหมาย การฝึกทักษะความเห็นอกเห็นใจในสถานการณ์จริง ๆ จะเปิดโอกาสให้นักเรียนกฎหมายได้เรียนรู้ความรู้สึกของผู้ที่อยู่ตรงหน้า ความรู้สึกของตนเอง และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในสถานการณ์นั้น ๆ บทความเรื่อง “การสอนความเห็นอกเห็นใจในโรงเรียนกฎหมาย”

(Teaching Empathy in Law School) เขียนโดยอาจารย์ Joshua D. Rosenburg อาจารย์ประจำโรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยซานฟรานซิสโก (University of San Francisco School of Law) ได้เสนอแนะให้มีการสอนทักษะนี้ในโรงเรียนกฎหมายโดยให้นักเรียนได้ทดลองจากสถานการณ์สมมติ ซึ่งก็สอดคล้องกับวิธีการในการฝึกทักษะการสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจว่าควรฝึกฝนผ่านการฟังอย่างลึกซึ้ง การอ่านนวนิยาย และการเรียนการแสดง เพราะการสอนจริยธรรมหรือศีลธรรมนั้นอ่านแต่หนังสือหรือท่องจำเพียงอย่างเดียวนั้นแทบไม่มีประโยชน์อะไรเลย หากมีข้อสอบแล้วถามว่าการขโมยของผู้อื่น การทุจริตลอกข้อสอบ หรือการคอรัปชั่นผิดไหม ทุกคนก็รู้ว่าต้องตอบว่าผิด แต่ในสถานการณ์จริง ๆ นั้นจะทำได้ไหม ก็คงเป็นบททดสอบที่แท้จริงว่าการเรียนการสอนจริยธรรมสำหรับนักกฎหมายในโรงเรียนกฎหมายนั้นบรรลุผลหรือไม่

นอกจากนี้ ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) นั้นไม่ใช่ความสงสาร (Sympathy) เพราะความสงสารคือการแสดงความรู้สึกของผู้พูดที่มีต่อสถานการณ์ของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยใช้คำพูดที่ขึ้นต้นว่าฉัน เช่น ฉันสงสารคุณ แต่ความเห็นอกเห็นใจนั้นเริ่มจากการฟังอย่างลึกซึ้ง ปราศจากอคติและการตัดสิน และใช้คำพูดที่ขึ้นต้นว่าคุณ เช่น คุณรู้สึกอย่างไรในสถานการณ์นี้ ดังนั้นหากมีโอกาสย้อนไปในวันที่ผู้เขียนฝึกงานครั้งแรก ผู้เขียนคงจะไม่ได้อินน้ำตาไหลไปด้วย

แต่จะใช้วิธีรับฟังและแสดงความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของทนายความที่มีทักษะของการสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ

"To **effectively communicate**, we must realize that we are all different in the way that we perceive the world and use this understanding as a guide to our communication with others."

– Tony Robbins

ทักษะการเล่าเรื่อง (Storytelling)

การเล่าเรื่องเป็นสิ่งที่มนุษย์ทำมาตั้งแต่ยุคโบราณ ทักษะการเล่าเรื่องนั้นมีความสำคัญเพราะการเล่าเรื่องนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อดึงดูดความสนใจของคนและเมื่อคุณทำให้ผู้อื่นสนใจได้ หลังจากนั้นคุณก็สามารถที่จะโน้มน้าวหรือเจรจาต่อรองให้ได้ในสิ่งที่คุณต้องการได้ การเล่าเรื่องนั้นมีความสำคัญสำหรับทุกสาขาวิชาชีพ ตัวอย่างเช่น ครูอาจารย์ใช้การเล่าเรื่องเพื่อทำให้เนื้อหาที่ชวนให้ง่วงนอนอย่างกฎหมายให้มีความน่าสนใจและทำให้นักเรียนอยากที่จะเรียนรู้และศึกษา บัณฑิตจบใหม่ที่ต้องแนะนำตัวเองในการสัมภาษณ์งานเพื่อที่จะได้เข้าทำงาน นิสิตนักศึกษาที่ต้องนำเสนองานที่อาจารย์มอบหมายไม่ว่าจะเป็นการพูดนำเสนอหน้าชั้นเรียนหรือการเขียนรายงาน นิสิตในระดับบัณฑิตศึกษาที่ต้องนำเสนอสารนิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ นักวิจัยหรือนักวิชาการที่ต้องการนำเสนอผลงานวิจัยให้มีความน่าสนใจ พ่อแม่ผู้ปกครองที่ต้องการเล่าเรื่องให้ลูกหลานฟัง รวมถึงนักกฎหมายที่ต้องการอธิบายภาษากฎหมายให้เป็นภาษาที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่ายหรือทนายความที่ต้องให้กำลังใจลูกความระหว่างการต่อสู้คดี เป็นต้น

การเล่าเรื่องทางกฎหมาย (Legal Storytelling) เป็นเทคนิคที่ทำให้การอธิบายและพรรณนาข้อเท็จจริงทางกฎหมายที่แห้งแล้งและน่าเบื่อกลายเป็นการเล่าเรื่องที่น่าสนใจเพื่อ

โน้มน้าวผู้พิพากษาและคณะลูกขุน เพื่อจะได้ชนะคดีและสร้างความพึงพอใจให้กับลูกความ สำหรับอาจารย์สอนกฎหมายและนักวิชาการด้านกฎหมาย การใช้ทักษะการเล่าเรื่องจะช่วยให้การถ่ายทอดความรู้และการสอนสามารถดึงดูดความสนใจจากนักเรียนกฎหมายและผู้อ่าน และทำให้พวกเขาจำและเข้าใจเนื้อหาวิชาที่ซับซ้อนได้ง่ายยิ่งขึ้น และส่งผลต่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพของผู้เรียนอีกด้วย

แอนเนต ซิมมอนส์ ผู้เขียนหนังสือ “Whoever Tells the Best Story Wins” และผู้สอนนักบริหารเกี่ยวกับการเล่าเรื่องมาถึง 20 ปีกล่าวว่าการเล่าเรื่องคือเทคนิคการสื่อสารอย่างรอบด้านที่ผู้เล่าเรื่องนั้นจะได้ผสมผสานทักษะด้านความฉลาดทางอารมณ์ การศึกษา ความบันเทิง และจิตวิทยาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในวงการต่าง ๆ รวมถึงวงการกฎหมาย และใช้สำหรับพัฒนาภาวะผู้นำ พัฒนาสมาชิกในทีม และพัฒนาองค์กรอีกด้วย ทักษะการเล่าเรื่องนั้นเกิดขึ้นจากการฝึกฝนและเป็นหนึ่งในทักษะที่สำคัญสำหรับทนายความในสหรัฐอเมริกา และเป็นทักษะที่นักเรียนกฎหมายต้องใช้ระหว่างที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนกฎหมาย

Brigham Young University J. Rueben Clark Law School (BYU) มลรัฐยูท่าห์ ในสหรัฐอเมริกาได้จัดโครงการ “BYU Legal Storytelling Project” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการสอนนักเรียนกฎหมายเกี่ยวกับทฤษฎีและการลงมือฝึกฝนการเล่าเรื่องที่

ยอดเยี่ยม โดยนักเรียนกฎหมายที่เข้าร่วมโครงการจะได้เรียนรู้ทักษะการเล่าเรื่องซึ่งเป็นการเป็นการผสมผสานความสามารถในการคิด การจัดระเบียบความคิด การสื่อสารผ่านการเขียนและการพูด และ BYU มีการจัดการแข่งขันการเล่าเรื่องทางกฎหมายสำหรับนักเรียนกฎหมายระดับประเทศประจำปี (Annual National Storytelling Competition For Law Students) โดยเริ่มต้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 2019 อีกด้วย

> Storytelling is the most **powerful** way to put ideas into the world."
>
> – Robert McKee

ทักษะการนำเสนอ (Presentation Skills)

การนำเสนอเป็นรูปแบบการสื่อสารที่นักเรียนกฎหมายและนักกฎหมายทุกคนต้องเรียนรู้และฝึกฝน เพราะการนำเสนอที่ดีนั้นมิใช่การทำ PowerPoint Presentation มาฉายบนหน้าจอและพูดตามตัวอักษรที่ปรากฏอยู่บนหน้าจอ การนำเสนอในปัจจุบันนั้นมีรูปแบบมากมาย ดังนั้น นักเรียนกฎหมายควรที่จะทดลองใช้รูปแบบที่หลากหลาย ฝึกฝนทักษะการพูดในที่สาธารณะและทักษะการสื่อสารด้วยอวัจนภาษา เพื่อการเป็นผู้นำเสนอที่ตราตรึงใจผู้ฟัง การนำเสนอนั้นมีวัตถุประสงค์สำคัญสองประการ คือ การนำเสนอเพื่อให้ข้อมูล และการนำเสนอเพื่อโน้มน้าวผู้ฟัง Bodleian Libraries แห่งมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ได้แนะนำนักเรียนกฎหมายเกี่ยวกับเทคนิค 8 ประการในการวางแผนการนำเสนอที่ดี คือ

1. วัตถุประสงค์

คำถามสำคัญคำถามหนึ่งที่ควรพิจารณาคือเหตุใดคุณจึงนำเสนอ (แน่นอนว่าไม่ใช่เพราะอาจารย์สั่งให้คุณทำ) เพราะสิ่งที่มากกว่าการที่คุณต้องทำงานเพื่อคะแนน นั่นคือเป้าหมายของการนำเสนองานนั้นของคุณคืออะไร และคุณหวังว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์อะไร เพื่อให้ความรู้หรือข้อมูลแก่ผู้ฟัง เพื่อแสดงความรู้ของคุณในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเพื่อโน้มน้าวผู้ฟังให้เชื่อตามสิ่งที่คุณต้องการนำเสนอ

2. **ผู้ฟัง** (กลุ่มเป้าหมาย)

ต่อมาคุณกำลังนำเสนอให้แก่ใคร ผู้ฟังเป็นผู้ที่ทราบเรื่องนี้อยู่แล้วหรือไม่ หรือผู้ฟังนั้นไม่ทราบข้อมูลนั้นมาก่อน คนที่มีแนวโน้มว่าจะสนับสนุนหรือคนที่พยายามจะอภิปรายระหว่างที่คุณนำเสนอหรือเมื่อคุณนำเสนอเสร็จเรียบร้อยแล้วคือใคร เมื่อคุณรู้กลุ่มเป้าหมายแล้วจะช่วยเตรียมความพร้อมสำหรับคำถาม กำหนดน้ำเสียง และระดับของข้อมูลที่คุณนำเสนอ

3. **เนื้อหาการนำเสนอ**

คุณคาดหวังว่าการนำเสนอของคุณจะประกอบไปด้วยอะไรบ้าง เนื้อหาในการนำเสนอนั้นเป็นสิ่งที่คุณต้องเตรียม ดังนั้นความแม่นยำของข้อมูลจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ หากมีแนวคิดคร่าว ๆ เกี่ยวกับเนื้อหาและเรื่องราวที่จะนำเสนอก็จะดีต่อการหาข้อมูลต่อไป นอกจากนี้เนื้อหาการนำเสนอจะส่งผลต่อรูปแบบและภาพรวมของการนำเสนอด้วย

4. **ระยะเวลาและช่วงเวลาในการนำเสนอ**

คุณควรต้องทราบว่าคุณมีเวลาเท่าไรในการนำเสนอผลงาน เวลาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อองค์ประกอบในการนำเสนออื่น ๆ เช่น เนื้อหาและรูปแบบของการนำเสนอ หากไม่แน่ใจเรื่องระยะเวลาในการนำเสนอ อย่าใส่เนื้อหาทุกอย่างอย่างเข้าไปในสไลด์ของคุณ ผู้ฟังจะรู้สึกดีมากกว่าที่การนำเสนอนั้นเสร็จก่อนกำหนดเวลามากกว่าที่ผู้นำเสนอจนเกินเวลาที่กำหนดไว้ นอกจากนี้

ให้คำนึงถึงช่วงเวลาของวันที่คุณจะนำเสนอ คุณเป็นคนนำเสนอคนแรกในตอนเช้า นำเสนอช่วงหลังอาหารกลางวัน หรือคุณเป็นคนสุดท้ายที่จะได้นำเสนอ สิ่งนี้มีผลกระทบต่อผู้ฟังและอาจส่งผลต่อรูปแบบและสื่อที่คุณใช้ในการนำเสนอ

5. รูปแบบการนำเสนอ

ลองคิดเกี่ยวกับรูปแบบการนำเสนอของคุณ เพราะรูปแบบการนำเสนอ รวมถึงลำดับขั้นตอนการนำเสนอจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการนำเสนอของคุณ หากการนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการสัมภาษณ์หรือการสอบ รูปแบบจะถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว อย่างไรก็ตาม สำหรับการนำเสนออื่น ๆ คุณอาจต้องการให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการตั้งคำถามหรือตอบคำถามของคุณ

6. ห้องที่ใช้นำเสนอและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง

คุณทราบหรือไม่ว่าคุณกำลังใช้ห้องหรือพื้นที่แบบใด หากทราบเช่นนั้นแล้ว ให้จินตนาการถึงขนาดของห้องและตำแหน่งที่คุณและผู้ฟังของคุณจะอยู่ที่ไหน และจะส่งผลต่อรูปแบบการนำเสนอของคุณอย่างไร จะมีอุปกรณ์อะไรบ้างที่คุณจะต้องใช้ สำหรับสถานที่ส่วนใหญ่นั้นจะมีโปรเจคเตอร์และคอมพิวเตอร์ ให้ถามตัวเองว่าคุณจำเป็นต้องเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตเพื่อการนำเสนอหรือไม่ คำแนะนำที่ดีที่สุดคือควรเข้าไปตรวจสอบล่วงหน้าหรือสอบถามล่วงหน้าจากเจ้าหน้าที่ว่ามีอุปกรณ์อะไรบ้างที่คุณสามารถใช้อะไรได้

7. โสตทัศนูปกรณ์

คำนึงถึงว่าโสตทัศนูปกรณ์แบบใดสนับสนุนเนื้อหาของคุณได้ดีที่สุด อย่าเพิ่งคิดว่าสไลด์ PowerPoint Presentation จะดีที่สุดเพราะคือสิ่งที่ผู้คนคาดหวัง ลองหาตัวช่วยอื่นๆ เช่นฟลิปชาร์ท เกมส์ หรือบัตรคำศัพท์ ลองเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับเนื้อหา รูปแบบและผู้ฟัง คุณสามารถใช้สิ่งเหล่านี้แทนหรือใช้ในเวลาเดียวกันกับที่คุณใช้สไลด์ หากคุณคิดว่าการใช้สไลด์ดีที่สุด ให้คำนึงถึงสิ่งที่คุณใส่ในสไลด์ด้วย พยายามอย่าใส่ข้อความมากเกินไป ปล่อยให้สไลด์สนับสนุนการนำเสนอของคุณ ไม่ใช่ให้สไลด์ทำหน้าที่แทนสิ่งที่คุณพูด (อย่าลืมว่าจุดสนใจควรอยู่ที่คุณไม่จำเป็นที่หน้าจอ) ใช้รูปภาพเป็นช่องทางอื่นในการส่งข้อความ หรือคุณอาจใช้วิดีโอหรือมัลติมีเดียอื่น ๆ ประกอบการนำเสนอของคุณก็ได้

8. การคิดแผนสำรอง

แม้ว่าจะไม่สามารถวางแผนได้ทุกอย่าง แต่ให้พยายามวางแผนสำหรับสิ่งที่อาจเกิดความผิดพลาด ตัวอย่างเช่น เว็บไซต์ล่ม หรือการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตขาดหาย ส่งสำเนางานนำเสนอของคุณไปยังผู้จัดล่วงหน้า ในกรณีที่คอมพิวเตอร์ของคุณใช้ไม่ได้หรือไม่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ หรือคุณไม่สามารถเข้าถึงงานนำเสนอของคุณผ่าน USB ได้

นอกจากนี้การนำเสนอที่ดีนั้นต้องคำนึงถึงทักษะการสื่อสารด้วยอวัจนภาษา (Non-Verbal Communication :

NVC) เพราะนอกจากสิ่งที่ผู้นำเสนอนั้นพูดออกมา ผู้ฟังนั้นยังรับรู้และตีความผ่านสิ่งที่ผู้นำเสนอไม่ได้พูด เช่น สีหน้า ท่าทาง การแต่งกาย ภาษากายต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อการนำเสนอเป็นทักษะ การพัฒนาทักษะก็ต้องฝึกด้วยการลงมือทำจริงเท่านั้น เริ่มต้นจากการดูผู้อื่นนำเสนอ ลองหาไอดอลด้านการนำเสนอที่ตนเองชอบ และทดลองนำเสนอต่อหน้าเพื่อนหรืออาจารย์ คุณสามารถบันทึกการนำเสนอของคุณและนำมาประเมินในภายหลัง อย่าลืมว่าการประเมินในเชิงบวกนั้นจะก่อให้เกิดพัฒนาการเสมอ

"There are always **three speeches**, for every one you actually gave. The one you **practiced**, the one you gave, and the one you wish you gave."

Dale Carnegie

5.3 “อยากสำเร็จต้องนั่งอยู่ในหัวใจของคน”

(ทักษะการบริหารทีม : Team Management Skills)

ทักษะด้านภาวะผู้นำ (Leadership Skills)

“การที่มีบุคคลหนึ่งทำหน้าที่ผู้นำก็เพื่อให้ผู้ตามได้พัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์และก้าวหน้าต่อไป” - โสเครติส

ก่อนอื่น อย่าสับสนระหว่างคำว่า “ผู้นำ” (Leader) ไม่ว่าจะเป็นหัวหน้างาน ผู้บังคับบัญชา หรือนายจ้าง กับคำว่า “ภาวะผู้นำ” (Leadership) เป็นอันขาด ผู้นำทุกคนอาจไม่ได้มีภาวะผู้นำ แต่ผู้ที่มีภาวะผู้นำเป็นผู้นำที่ดีได้ทุกคน เพลโตกล่าวว่าคนที่เป็นผู้รับใช้ที่ดีไม่ได้ก็เป็นนายที่ดีไม่ได้เช่นกัน

ปรากฏการณ์ที่ผ่านเข้ามาและพิสูจน์ภาวะผู้นำของผู้นำองค์กรทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ห้างร้าน บริษัท ระดับประเทศ หรือระดับโลกก็คือเหตุการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เรียกได้ว่าเหตุการณ์นี้เป็นบททดสอบที่หินที่สุดของการอยู่รอดขององค์กร ประเทศ รวมถึงโลกนี้ด้วยเพราะต้องบริหารจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น ผลกระทบที่เกิดและอาจจะเกิดขึ้น และที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งคือต้องบริหารและดูแลมนุษย์ ซึ่งด้วยเหตุที่ว่า

นักกฎหมายก็เป็นอีกวิชาชีพหนึ่งที่ต้องพบเจอและต้องจัดการกับปัญหาของมนุษย์ ภาวะผู้นำจึงเป็นคุณสมบัติของนักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูงเสมอ

โลกนี้หมนไปอย่างรวดเร็วทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง รวมถึงวิชาชีพนักกฎหมายด้วย ปัจจุบันนี้เราจะได้ยินคำว่า “VUCA” อยู่บ่อย ๆ คำนี้เคยถูกใช้ในวงการทหาร และนำมาใช้ในการอธิบายลักษณะของธุรกิจที่ตลาดมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว “VUCA” เป็นตัวย่อของคำภาษาอังกฤษสี่คำ Volatile (เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว), Uncertain (ไม่แน่นอน), Complex (ซับซ้อน), and Ambiguous (ไม่ชัดเจน) ภาวะผู้นำนั้นมีความสำคัญมากเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง เรามักจะเห็นนักกฎหมาย (หรือผู้ที่เรียนจบด้านกฎหมาย) นั้นเป็นผู้นำของสังคม แต่อย่าลืมว่าพวกเขาไม่ได้ถูกสอนวิธีการเป็นผู้นำที่ดี บางคนอาจมีความเชื่อว่าผู้นำบางคนอาจเกิดมาพร้อมกับความสามารถด้านภาวะผู้นำ แต่มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าทักษะความเป็นผู้นำนั้นเกิดจากการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงนั้นอย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง และแน่นอนว่าเป็นทักษะที่เรียนรู้และฝึกฝนได้

โรงเรียนกฎหมายในสหรัฐอเมริกานั้นเริ่มจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภาวะผู้นำและถือว่าทักษะการเป็นผู้นำนั้นเป็นทักษะขั้นพื้นฐานของนักกฎหมาย โรงเรียนกฎหมายและสถาบัน

วิชาชีพกฎหมายหลายแห่งในสหรัฐอเมริกาเปิดคอร์สสอนวิชาภาวะผู้นำ ตัวอย่างเช่นในปี ค.ศ. 2018 สมาคมโรงเรียนกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา (The Association of American Law Schools (AALS)) โดยสถาบันการพัฒนาวิชาชีพได้จัดการเรียนรู้ในหัวข้อภาวะผู้นำให้แก่นักกฎหมาย รวมถึงการจัดให้มีการเรียนรู้เรื่องการโค้ชเพื่อสร้างภาวะผู้นำและโค้ชด้านภาวะผู้นำอีกด้วย (โดยเรื่องโค้ชด้านภาวะผู้นำจะได้กล่าวต่อไปในหัวข้อถัดไปเกี่ยวกับทักษะการโค้ช)

"ภาวะผู้นำและการศึกษาเรียนรู้เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้"
จอห์น เอฟ. เคนเนดี

ภาวะผู้นำนั้นเป็นทักษะที่สร้างได้และโรงเรียนกฎหมายหลายแห่งมีหลักสูตรด้านภาวะผู้นำ โดยผู้เขียนได้รวบรวมตัวอย่างตามตารางดังต่อไปนี้

โรงเรียนกฎหมาย	ชื่อหลักสูตร/สถาบันด้านภาวะผู้นำ
Stanford Law School	Lawyers and Leadership
Harvard Law School (Executive Education)	Leadership in Law Firms
Yale Law School	Leadership Programs
Columbia Law School	Leadership
New York University, Law	Leadership Mindset
University of Chicago, Law	The Keystone Professionalism and Leadership Program
Berkeley Law (Executive Education)	Leadership in the Legal Profession
Santa Clara Law	Institute for Lawyer Leadership Education
Elon Law	The Leadership Program

Antonin Scalia Law School, George Mason University	Leadership and Professional Development Training
University of Toronto, Faculty of Law	Leadership Skills Program
Baylor University Law School	Leadership Development

จะเห็นได้ว่าโรงเรียนกฎหมายหลายแห่งในต่างประเทศเห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแก่นักเรียนกฎหมาย โรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยซานต้า คลาร่า (Santa Clara Law School) ได้ก่อตั้งสถาบันสำหรับการศึกษาด้านภาวะผู้นำตั้งแต่ปี ค.ศ 2009 โดยสถาบันมีการคอร์สด้านการพัฒนาทักษะผู้นำให้นักเรียนกฎหมายและนักเรียนจากสาขาวิชาชีพอื่น ๆ และมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับภาวะผู้นำให้แก่ทนายความ ผู้พิพากษา รวมทั้งนักเรียนกฎหมาย โดยโรงเรียนกฎหมายและสถาบันมีความเชื่อว่าภาวะผู้นำนั้นมีความสำคัญทั้งด้านเรื่องส่วนตัวและเรื่องงาน **นอกจากที่นักกฎหมายจะต้องมีความสามารถทางด้านวิชาการแล้ว พวกเขายังต้องมีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น** เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในทีมและสังคม ซึ่งปัจจัยเรื่องความเป็นผู้นำที่ดีนั้นมีความสำคัญในการสนับสนุนให้

พวกเขาเป็นนักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูง และเมื่อนักกฎหมายมีสมรรถนะสูงก็จะส่งผลให้เกิดองค์กรที่มีสมรรถนะสูง รวมถึงทำให้เกิดการขับเคลื่อนให้สังคม ชุมชน และประเทศชาติเจริญก้าวหน้า

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้นำในหน่วยงานต่าง ๆ และผู้บริหารประเทศหลายท่านเป็นนักกฎหมาย ภาวะผู้นำจึงยิ่งมีความสำคัญโดยเฉพาะในสถานการณ์ที่โลกมีความเปลี่ยนแปลงและผันผวนอย่างรวดเร็วในหลายมิติ ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะทำให้สถาบันการเมืองและรัฐมีสมรรถนะสูง เพราะมนุษย์มีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำของตนเองว่าผู้นำจะพาให้พวกเขาก้าวข้ามผ่านอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี นักกฎหมายก็จำต้องเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านภาวะผู้นำตั้งแต่ยังเรียนอยู่ในโรงเรียนกฎหมายเช่นกัน เพราะทักษะนี้จะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้นักกฎหมายประสบความสำเร็จในการให้บริการด้านกฎหมายแก่ลูกความ การประกอบวิชาชีพโดยคำนึงถึงคุณค่าและจริยธรรม และหลักสูตรที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำจะเปิดโอกาสให้นักเรียนกฎหมายได้ฝึกฝนการนำเอาความรู้ด้านกฎหมายมาใช้ในการฝึกปฏิบัติในโลกแห่งการทำงานจริง ๆ

ทักษะทั้งหกด้านที่ผู้เขียนรวบรวมไว้ในหนังสือเล่มนี้มีความเกี่ยวเนื่องสอดคล้องกัน ดังนั้นการเรียนรู้และฝึกฝนทักษะหนึ่งก็ทำให้คุณมีทักษะอื่น ๆ ไปด้วย เช่นเดียวกับเรื่องของทักษะด้านภาวะผู้นำ ทักษะภาวะผู้นำนั้นไม่ได้ทำให้คุณเป็นผู้นำที่ดีอย่าง

เดียวเท่านั้น คุณยังกลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมั่นคงจากภายใน เพื่อที่จะได้ส่งต่อความสมบูรณ์และมั่นคงนั้นให้กับผู้อื่นต่อไป

ตารางต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงทักษะภาวะผู้นำที่ส่งเสริมให้เกิดคุณสมบัติดี ๆ ต่าง ๆ ของผู้ที่มีภาวะผู้นำ

ทักษะภาวะผู้นำ	คุณสมบัติของผู้นำที่มีภาวะผู้นำ
ทักษะความฉลาดทางอารมณ์	มีทัศนคติเพื่อความเติบโต (Growth Mindset)
ทักษะการบริหารจัดการความขัดแย้ง	ควบคุมอารมณ์ตัวเองได้ดี
ทักษะในการสร้างทีม	มีและสร้างวิสัยทัศน์ได้
ทักษะการตัดสินใจ	ตัดสินใจและรับผิดชอบในการตัดสินใจ
ทักษะเรื่องความรับผิดชอบ	มีพลังล้นเหลือ
ทักษะการจดจ่อและมุ่งผลลัพธ์	กัดไม่ปล่อย (ทำจนกว่าจะสำเร็จ)
ทักษะในการจัดลำดับความสำคัญ	ทำงานอย่างรวดเร็ว (ทำทันที)
การบริหารจัดการเวลา	รู้จักเวลาที่จะหยุด

ทักษะการฟังด้วยหัวใจ ทักษะการให้ฟีดแบค	เป็นผู้ฟังที่ดี
ทักษะการนำเสนอ	กล้าพูดและนำเสนอในที่สาธารณะ
ทักษะการสื่อสาร	มีอำนาจในการโน้มน้าวในผู้อื่น
ทักษะในการตระหนักรู้	มองตัวเองเป็นน้ำครึ่งแก้วเสมอ
ทักษะในการสร้างความเชื่อมั่น	รักษาสัญญา
ทักษะในการฝึก การสอน การโค้ช	เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น
ทักษะการ mentor	มีใจสนับสนุนและเชื่อในศักยภาพของผู้อื่น
ทักษะในการทำงานอย่างเป็นระบบ	สร้างทายาทหรือสร้างผู้นำในรุ่นต่อไป
ทักษะในการตั้งคำถามที่ทรงพลัง	ตั้งคำถามที่ทำให้คนอื่นได้คิด
ทักษะในการบริหารจัดการความเครียด	ควบคุมความเครียดได้
ทักษะการสร้างความมั่นใจ	เรียนรู้และฝึกฝนภาวะผู้นำ

ทักษะในการโน้มน้าวและการเจรจาต่อรอง	สามารถผลักดันและโน้มน้าวให้ผู้อื่นทำสิ่งต่าง ๆ

จอห์น ซี แม็กซ์เวลล์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำ เขาใช้เวลาสอนเรื่องภาวะผู้นำมากว่า 30 ปีทั่วโลกและยังเป็นเจ้าของหนังสือขายดีระดับโลกอีกหลายเล่ม กล่าวว่าภาวะผู้นำส่งผลต่อความรุ่งเรืองและความล้มเหลวของโลกใบนี้ มาตรวัดความเป็นผู้นำที่ดีคือ ต้องสามารถผลักดันและโน้มน้าวให้ผู้อื่นทำสิ่งต่าง ๆ ได้ ซึ่งจากผลการวิจัยจาก Opinion Research Corporation พบว่าลูกจ้างชาวอเมริกันเห็นความสำคัญของภาวะผู้นำของนายจ้างสำคัญมากกว่าความเชี่ยวชาญและความสามารถ โดยคุณสมบัติของผู้นำที่ดีของพวกเขาเรียงตามลำดับคือ 1. การทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี 2. มีจรรยาบรรณและจริยธรรมในการทำงาน 3. มีความรู้ด้านธุรกิจ 4. มีความยุติธรรม 5. มีความฉลาดและความสามารถสูง และ 6. มองเห็นคุณค่าของลูกจ้างและพนักงาน การแสดงออกถึงภาวะผู้นำก็แสดงออกได้หลายแบบโดยเราไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงความเป็นตัวเองทั้งหมดเพื่อเป็นผู้นำในอุดมคติ เพราะมนุษย์มีบุคลิกภาพแตกต่างกัน ค่านิยม และความเชื่อที่แตกต่างกัน ทนายความที่ว่าความในศาลอาจมีบุคลิกที่แตกต่างกัน เช่น มีความสุขุม นุ่มนวล หรืออาจจะก้าวร้าว หรือเสียงดัง ก็ประสบความสำเร็จในการว่าความได้ทั้งสองแบบ ดังนั้น

ถ้าอยากเป็นผู้นำที่ดีก็ต้องเริ่มจากการยอมรับในตัวเอง และสร้างอุปนิสัยของความเป็นผู้นำในแบบของตัวเอง

จอห์น ซี แม็กซ์เวลล์ อธิบายถึง “ภาวะผู้นำ 5 ระดับ” คือ 1. ผู้นำโดยตำแหน่ง (ผู้คนยอมทำตามเพราะคุณมีตำแหน่งหัวหน้า) 2. ผู้นำโดยการยอมรับ (ผู้คนทำตามเพราะพวกเขาอยากทำ) 3. ผู้นำโดยผลงานที่สร้างขึ้น (ผู้คนทำตามเพราะผลงานที่คุณทำให้องค์กร) 4. ผู้นำโดยการพัฒนาผู้อื่น (ผู้คนทำตามเพราะสิ่งที่คุณทุ่มเทให้พวกเขา) 5. ผู้นำเพราะบารมีของคุณ (ผู้คนทำตามเพราะตัวคุณและสิ่งที่คุณเป็นตัวแทน) โดยผู้นำที่ยอดเยี่ยมที่สุดนั้นนั้นต้องเป็นผู้นำได้ทุกลำดับ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสถานะที่มีต่อผู้คนอีกฝ่ายหนึ่ง และที่สำคัญคือต้องไม่หยุดการพัฒนา การเป็นผู้นำระดับที่ 5 ได้จะส่งผลให้องค์กรหรือหน่วยงานเป็นองค์กรระดับที่ 5 หรือองค์กรสมรรถนะสูงนั่นเอง

ดังนั้น **หากโรงเรียนกฎหมายนั้นมุ่งผลิตผู้นำให้ประเทศ โรงเรียนกฎหมายนั้นต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้าง**พอที่จะใช้เวลาตลอดหลักสูตรในการบ่มเพาะและพัฒนาทักษะภาวะผู้นำ สร้างคุณสมบัติผู้นำที่ดีให้เป็นเนื้อเป็นตัวในนักเรียนและบัณฑิต และที่สำคัญไปกว่านั้นครูและอาจารย์ผู้สอนทักษะนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ และมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ทักษะนี้ได้เช่นกัน และนี่คือความท้าทายอีกประการหนึ่งของบุคลากรทางการศึกษาด้านกฎหมาย

"The **challenge** of **leadership** is
to be strong, but not rude;
be kind, but not weak;
be bold, but not bully;
be thoughtful, but not lazy;
be humble, but not timid;
be proud, but not arrogant;
have humor, but without folly."

Jim Rohn

ทักษะการโค้ช (Coaching Skills)

บิล เกตส์ ผู้ก่อตั้งบริษัทไมโครซอฟท์และนักธุรกิจที่ร่ำรวยอันดับต้น ๆ ของโลกกล่าวว่า “ทุก ๆ คนต้องการโค้ช ไม่ว่าเขาจะเป็นนักบาสเกตบอล นักเทนนิส นักยิมนาสติก” รวมถึงนักกฎหมายด้วย ทักษะการโค้ช ศาสตร์การโค้ช หรืออาชีพโค้ชนั้นเป็นทักษะและอาชีพที่มีการรับรองอย่างเป็นมาตรฐานในประเทศสหรัฐอเมริกาคือ สหพันธ์โค้ชนานาชาติ (International Coaching Federation (ICF)) ดังนั้น การโค้ชที่ผู้เขียนกล่าวถึงในส่วนนี้หมายความถึงทักษะการโค้ชตามศาสตร์และมาตรฐานของ ICF (มิใช่การโค้ชแบบที่มักมีการกล่าวอ้างในประเทศไทยหรือนักพูดสร้างแรงบันดาลใจที่เรียกตนเองว่าโค้ช)

สหพันธ์โค้ชนานาชาติ ให้คำนิยามของการโค้ชไว้ว่าหมายความถึงการทำงานร่วมกับผู้ได้รับการโค้ช (ลูกค้า) ในกระบวนการกระตุ้นความคิดที่มีความสร้างสรรค์และสร้างแรงบันดาลใจในการเพิ่มศักยภาพของลูกค้าทั้งด้านชีวิตส่วนตัวและหน้าที่การงาน การโค้ชเป็นกระบวนการที่ใช้ในการดึงศักยภาพที่อยู่ภายในของมนุษย์ผ่านกระบวนการรับฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) การตั้งคำถามอันทรงพลัง (Powerful Questioning) และการสะท้อนกลับ (Reflection) การโค้ชจึงเป็นการทำงานจากภายในตัวของผู้ได้รับการโค้ชโดยมีโค้ชเป็นผู้สนับสนุน

Anjali Desai ทนายความจาก Foley & Lardner เขียนบทความเรื่อง “เพราะอะไรทนายความทุกคนควรมีโค้ช” (Why Every Lawyer Should Have a Coach) นักกฎหมายทำงานในสำนักงานกฎหมายชั้นนำของประเทศและบริษัทที่ใหญ่ที่สุดนั้นถูกมองเสมือนกับว่าพวกเขาเป็นนักกีฬาชั้นยอดในวงการกฎหมาย **นักกฎหมายและนักกีฬามืออาชีพมีความคล้ายคลึงกัน เพราะพวกเขามักจะเล่นในการแข่งขันที่มีเงินเดิมพันสูง และความสำเร็จของพวกเขาเป็นเดิมพันที่มีราคาสูงขององค์กร** ภายใต้แรงกดดันดังกล่าว นักกฎหมายและนักกีฬาใช้เวลาหลายชั่วโมงในการฝึกฝนความสามารถด้านเทคนิคเพื่อให้พวกเขาโดดเด่นและชนะการแข่งขัน แต่การฝึกฝนเทคนิคเพียงเท่านั้นไม่เพียงพอที่จะเป็นนักกฎหมายและนักกีฬาที่เป็นเลิศ

ในปี ค.ศ. 1970 Tim Gallwey ครูสอนเทนนิสได้ค้นพบว่าผู้เล่นสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของพวกเขาโดยการมุ่งเน้นในการเพิ่มศักยภาพขณะเดียวกันกับการลดการแทรกแซงหรือรบกวนจากความคิดเชิงลบ โค้ชนักกีฬาที่ต้องการช่วยให้ผู้เล่นของตนชนะการแข่งขันจึงต้องฝึกทักษะทางกายภาพ ทักษะทางเทคนิคต่าง ๆ และที่สำคัญคือสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของผู้เล่นซึ่ง Tim Gallwey เรียกมันว่า “Inner Game” โค้ชจึงมีหน้าที่ในการรับฟัง ตั้งคำถามและสะท้อนให้ผู้เล่นเห็นถึงสิ่งที่เขาคิด สิ่งที่อยู่ภายในตัวเขา เช่น ความกลัว ความไม่มั่นใจ ความเชื่อ กรอบความคิด เป็นต้น สูตร

ของการโค้ชของเขาประสบความสำเร็จและได้รับการยกย่องให้เป็นแนวคิดพื้นฐานของการโค้ชผู้บริหารและองค์กร

กล่าวโดยสรุปคือ **สิ่งที่ทำให้นักกีฬาที่ดีและนักกีฬาที่เป็นเลิศนั้นแตกต่างกันนั้นไม่ใช่แค่ความสามารถด้านกีฬาหรือทักษะทางเทคนิคเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสามารถในการตระหนักรู้และควบคุมเกมภายในจิตใจอีกด้วย** นักกฎหมายที่ดีและนักกฎหมายที่เป็นเลิศก็เช่นเดียวกัน ไม่ว่าเขาจะอยู่ในห้องเรียน อยู่ในห้องพิจารณาคดี หรือในห้องประชุม นักกฎหมายที่เป็นเลิศจะตระหนักดีว่าสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความแตกต่างให้กับตนเอง ดังนั้นการมีโค้ชช่วยทำให้พวกเขาทำอย่างนั้นได้โดยการฝึกสอน นักกฎหมายสามารถพัฒนาความตระหนักได้ว่ามุมมองภายในของพวกเขา (หรือการรวบรวมความเชื่อ ความคิด สมมติฐาน และความรู้สึก) ส่งผลต่อประสิทธิภาพภายนอกและความสำเร็จของเป้าหมายอย่างไร

การโค้ชกับวงการกฎหมายในประเทศไทยนั้นอาจจะยังไม่แพร่หลายเท่าไรนัก และแม้ว่าการโค้ชจะเข้าสู่วงการกฎหมายช้ากว่าวิชาชีพอื่น ๆ แต่ในปัจจุบันการโค้ชให้กับทนายความและกฎหมายในสหรัฐอเมริกาได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายสำหรับทุก ๆ ขั้นตอนในการศึกษาและการประกอบวิชาชีพนักกฎหมาย เริ่มต้นตั้งแต่การโค้ชสำหรับนักเรียนที่สนใจหรือกำลังเตรียมตัวเพื่อสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนกฎหมายสามารถใช้บริการจากโค้ชด้าน

วิชาชีพสำหรับนักเรียนกฎหมาย (Career Coaching for Law Students) โดยโค้ชจะช่วยให้ผู้ที่ได้รับการโค้ชบรรลุผลการเรียนและการตั้งเป้าหมายในด้านวิชาชีพได้อย่างประสบความสำเร็จ

โรงเรียนแพทย์แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดมีสถาบันการโค้ชโดยเฉพาะที่ชื่อว่า “Institute of Coaching, Mclean, Affiliate of Harvard Medical School” โดยสถาบันดังกล่าวให้คำนิยามของการโค้ชว่าเป็น “กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ช่วยให้มนุษย์บรรลุการเปลี่ยนแปลงและเติบโตในเชิงบวกโดยการส่งเสริมจุดแข็งภายในจิตใจ ค้นหาแรงบันดาลใจที่ซ่อนอยู่และการตั้งคำถามอันทรงพลัง การโค้ชจะส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจตนเอง วิสัยทัศน์ และความชัดเจนของเป้าหมาย” นอกจากนี้โรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (HLS) เป็นมหาวิทยาลัยต้นแบบในการจัดการเรียนการสอนทักษะการโค้ชโดยมีตัวอย่างวิชาที่เปิดสอน ได้แก่ ชีวิตในวิชาชีพกฎหมาย: การโค้ชเพื่อความสำเร็จในวิชาชีพกฎหมาย (Life in Law: Coaching for Success in Law) เป็นวิชาสัมมนาด้านทักษะสำหรับนักเรียนกฎหมายทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก โดยจะเรียนทั้งหมด 8 สัปดาห์ วิชานี้มีขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนกฎหมายได้ตระหนักถึงศักยภาพที่เพิ่มขึ้นของตนเองในการจัดการกับความเครียด มีความมั่นใจในเป้าหมายของตนเอง มีระเบียบวินัย รู้สึกถึงความสามารถในการควบคุมเวลาและการบริหารจัดการ

ความท้าทายต่าง ๆ ในชีวิตของตนเอง และอีกรายวิชาหนึ่ง คือ “เทคนิคการโค้ชด้านภาวะผู้นำ” (Leadership Coaching Strategies) ซึ่งวิชานี้นักเรียนจะได้เรียนรู้ทักษะการโค้ชเพื่อช่วยให้ทีมและลูกน้องบรรลุศักยภาพสูงที่สุด เพื่อให้องค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ และเตรียมความพร้อมให้ผู้นำทีมในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเติบโตของคนในทีมเพื่อสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในองค์กร

สำหรับผู้เขียน โค้ชนั้นเปรียบเสมือนกัลยาณมิตรช่วยทำให้ผู้ที่ได้รับการโค้ชได้ก้าวจากจุดที่เขาเป็นอยู่ไปสู่จุดที่ดีขึ้นที่เขาอยากจะเป็นด้วยศักยภาพของผู้ที่ได้รับการโค้ชเอง เมื่อคนในทีมใช้ศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ องค์กรก็จะขับเคลื่อนไปในทิศทางที่ดี โรงเรียนกฎหมายก็เช่นเดียวกัน ครูอาจารย์ควรมีโอกาสได้เรียนรู้ พัฒนา และฝึกฝนทักษะนี้เพื่อที่จะส่งเสริมและสนับสนุนนักเรียน นิสิต และนักศึกษาให้พวกเขาได้เรียนรู้และเติบโตทั้งด้านความรู้ ทักษะทางเทคนิค และด้านภายในจิตใจ

"When it comes to getting the best out of life - whether in your own life or from your team, there is no doubt that good coaching can play a pivotal role. Getting it right is about learning how to motivate yourself and others in a way that works. It means listening to yourself and others rather than just speaking at them. **The good coach knows that they may not have all the answers.**"

Steve Gold, Coaching & Leadership

5.4 “จริงหรือ? คนที่เก่งเท่ากัน...จะประสบความสำเร็จเท่ากัน”

(ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ : Connecting Skills)

ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

(Rapport Building Skills)

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์เป็นทักษะสำคัญของมนุษย์ที่ประสบความสำเร็จ นักเรียนกฎหมายและนักกฎหมายก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากวิชาชีพกฎหมายเป็นวิชาชีพที่ต้องติดต่อสื่อสารกับมนุษย์ เรียกได้ว่าพวกเราสร้างรายได้จากมนุษย์ (และความขัดแย้งของมนุษย์) อย่างไรก็ตาม รายได้อาจเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง หากแต่ไม่ใช่ทั้งหมดของความสำเร็จของนักกฎหมาย นักกฎหมายยังมีพันธกิจในการรับใช้ประชาชนและสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและสงบสุขอีกด้วย เราจึงต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์เพื่อพันธกิจในการสร้างชุมชนและสังคมที่ดีขึ้นเช่นเดียวกัน

Rebecca Moor รองผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาวิชาชีพของ Boston University School of Law กล่าวว่าการเกิดขึ้นและพัฒนาการของ AI ในบางภาคส่วนนั้นจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อนักกฎหมายที่มีทักษะชีวิตและทักษะมนุษย์ ทักษะการทำงานเป็น

ทีมและความสามารถในการสื่อสารกับบุคคลหลากหลายประเภท ทั้งภายในและภายนอกบริษัทนั้นเป็นทักษะของนักกฎหมายที่สำนักงานกฎหมายในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องการเป็นอย่างยิ่ง นักกฎหมายที่มีทักษะที่เรียกว่า Soft Skills จะเอาชนะเหล่า AI ได้ และการเรียนการสอนตลอดจนหลักสูตรต่าง ๆ ในโรงเรียนกฎหมาย BU Law นั้นส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะดังกล่าวทั้งในห้องเรียนและกิจกรรมนอกหลักสูตรที่โรงเรียนจัดขึ้น เรียกได้ว่าการได้ฝึกฝน Soft Skills จะเป็นสิ่งที่ดีที่สุด โรงเรียนกฎหมายจะฝึกฝนนักศึกษากฎหมายเพื่อความสำเร็จในวิชาชีพของนักเรียนในอนาคตและเป็นการส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายนักกฎหมายที่แข็งแกร่งอีกด้วย ทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีนั้นอยู่ในคนที่เป็นที่รักของเพื่อนมนุษย์ คนที่เป็นที่รักของผู้อื่นนั้นจะมีคุณสมบัติดี ๆ เช่น เป็นผู้ที่น่าเชื่อถือไว้วางใจได้ และเป็นผู้ฟังที่ดี โดยทั้งสองทักษะนี้จะได้กล่าวในส่วนต่อไป

> “It’s all about people. It’s about networking and **being nice to people** and not burning any bridges.”
>
> Mike Davidson

ทักษะการสร้างความไว้วางใจ (Trust Building Skills)

ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกฎหมาย ทนายความ ผู้บริหาร ลูก หรือพ่อแม่ผู้ปกครองก็ตาม **การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อคนรอบข้างหรือผู้อื่นนั้นต้องอาศัยความไว้วางใจ** ทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายที่จะประสบความสำเร็จในการเจรจาต่อรองคดีต่าง ๆ ได้ก็ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสร้างไว้วางใจจากฝ่ายตรงข้ามและผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารองค์กรจะนำพาองค์กรให้ก้าวไปข้างหน้าได้ก็ต้องอาศัยความไว้วางใจจากลูกน้องและเพื่อนร่วมงาน นักธุรกิจที่ต้องการเสนอขายสินค้าได้ก็ต้องทำให้ลูกค้าไว้วางใจ พ่อแม่จะทำให้ลูกเชื่อและทำตามได้ก็ต้องอาศัยความไว้วางใจเช่นเดียวกัน

หลักสูตรการเจรจาต่อรอง โรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Program on Negotiation, Harvard Law School) จัดการเรียนการสอนและการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการเจรจาต่อรอง เช่น การเจรจาต่อรองและภาวะผู้นำ : การจัดการกับผู้ที่จัดการยากและปัญหาต่าง ๆ (Negotiation and Leadership: Dealing with Difficult People and Problems) และเทคนิคที่ส่งเสริมให้เกิดการเจรจาต่อรองที่สำเร็จก็คือการสร้างความไว้วางใจนั่นเอง ตัวอย่างวิธีการในการสร้างความไว้วางใจที่หลักสูตรได้แนะนำไว้คือคุณค่าของการใช้เวลาทำความรู้จักอีกฝ่ายและสร้างสายสัมพันธ์ก่อนที่คุณจะเริ่มการเจรจา การสร้าง

สายสัมพันธ์ที่ดีนั้นไม่ได้สร้างได้ง่ายๆ โดยการแลกเปลี่ยนอีเมลที่สองสามฉบับก่อนที่จะพบกัน หากมีโอกาสให้พยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีด้วยการพบปะเพื่อรับประทานอาหารกลางวันแบบไม่เป็นทางการสักมื้อ หรือพูดคุยเล็ก ๆ น้อย ๆ เพียงไม่กี่นาที การวิจัยของอาจารย์ Janice Nadler จาก Northwestern University School of Law พบว่า คู่เจรจาที่ใช้เวลาเพียงห้านาทีในการสนทนาทางโทรศัพท์ โดยไม่พูดถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาที่กำลังจะเกิดขึ้นจะรู้สึกไว้วางใจคู่เจรจาอีกฝ่ายหนึ่งของตน มีการแบ่งปันข้อมูลกันมากขึ้นและสามารถพัฒนาความไว้วางใจในการเจรจาที่เกิดขึ้นในภายหลังมากกว่าคู่เจรจาที่ไม่เคยมีการพูดคุยทางโทรศัพท์ก่อนการเจรจาต่อรอง นอกจากนี้การสร้างความไว้วางใจเกิดขึ้นได้จากอีกทักษะหนึ่งคือการตั้งใจฟัง (หรือการฟังด้วยหัวใจซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป) การยอมรับและชื่นชมผู้อื่นหรือฝ่ายตรงข้ามก็ทำให้เกิดความไว้วางใจได้ด้วย

> "**Trust** is the glue of life. It's the most essential ingredient in **effective communication**. It's the foundational principle that holds all relationships."
>
> Stephen Covey

ทักษะการฟังด้วยหัวใจ (Deep Listening Skills)

มนุษย์ใช้ทักษะการฟังได้ก่อนที่พวกเขาจะพูดเป็น แต่เคยสังเกตไหมว่าคนส่วนใหญ่มักจะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการพูดมากกว่าการฟัง หรือแม้กระทั่งฟังเผิน ๆ และรอจังหวะที่จะตอบหรือพูดแทรก ทักษะการฟังด้วยหัวใจเป็นหัวใจสำคัญของการฝึกฝน Soft Skills ที่สำคัญหลายทักษะที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ เช่น ทักษะการสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ ทักษะภาวะผู้นำ ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และทักษะการโค้ช ยุคศตวรรษที่ 21 นี้เรียกได้ว่าเป็นยุคที่นักกฎหมายที่ประสบความสำเร็จต้องเป็นนักกฎหมายที่มีกรอบความคิดเพื่อการเจริญเติบโต (Growth Mindset) และต้องเป็นนักกฎหมายที่มีความเป็นมนุษย์และเข้าใจมนุษย์อย่างมาก ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้งหมายถึง การอยู่กับผู้พูดแบบ 100% การฟังโดยปราศจากอคติและการตัดสิน และการฟังเพื่อผู้ฟังอย่างแท้จริง

Jim Lovelace ประธาน Talent Development และทนายความได้กล่าวถึงความสำคัญของทักษะการฟังสำหรับนักกฎหมายและอันตรายของการไม่ฟังหรือการฟังอย่างไม่ใส่ใจ เขาเล่าว่าจากประสบการณ์ 25 ปีที่ประกอบวิชาชีพนักกฎหมาย ทั้งในฐานะนักกฎหมายฝึกหัดและผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาอาชีพด้านกฎหมาย เขาได้สังเกตว่า**นักกฎหมายใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานของพวกเขาในการพูด และถ้าไม่ได้พูดอยู่เขาก็ฟัง** แต่เป็น

การฟังที่มุ่งเน้นตนเองเป็นศูนย์กลาง หมายความว่าเมื่อนักกฎหมายได้ยินเรื่องราวของผู้อื่น ความคิดของพวกเขาก็ไปอยู่ที่การตั้งคำถามแบบอัตโนมัติ (ผู้เขียนขอเรียกสิ่งนี้ว่าเสียงในหัว) ว่าอะไรคือข้อบกพร่องและอะไรคือความรับผิดทางกฎหมายในเรื่องราวที่ผู้พูดกำลังเล่า พวกเขาชอบเรื่องการขุดค้นหาข้อเท็จจริง เขาชอบที่จะขอข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อนำข้อเท็จจริงไปปรับให้เข้ากับข้อกฎหมายและทฤษฎีกฎหมายต่าง ๆ ที่เขาได้ศึกษามา เพราะกระบวนการดังกล่าวคือสิ่งที่นักกฎหมายได้รับการสอนตั้งแต่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนกฎหมาย แต่เมื่อมาทำงานจริง ๆ เขาได้พบว่าลูกค้าหรือลูกความบางคนก็ไม่ได้อยากที่จะรู้ทางออกด้านกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว สิ่งที่เขาอยากทำนั้นอาจเป็นการระบายหรือพูดให้ที่ปรึกษากฎหมายได้ฟังเกี่ยวกับปัญหาด้านธุรกิจของเขา เมื่อที่ปรึกษาหรือทนายความไม่ได้ตั้งใจฟังในสิ่งที่ลูกความพูด ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ประกอบวิชาชีพและลูกความก็เกิดขึ้นได้ยาก และในปัจจุบันเมื่อการแข่งขันในแวดวงกฎหมายค่อนข้างสูงเราก็อาจจะสูญเสียลูกความให้กับทนายความคนอื่นที่ตั้งใจฟังลูกความด้วยหัวใจก็เป็นได้

หลักสูตรการเจรจาต่อรอง โรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Program on Negotiation, Harvard Law School) แนะนำว่าการสร้างความไว้วางใจซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จของการเจรจาต่อรองนั้นอาศัยสามารถในการฟัง

ผู้เจรจาที่ดีจะให้เวลากับคู่เจรจาอย่างเพียงพอในการแสดงความคิดเห็นของเขา ซึ่งรวมถึงความรู้สึกลำบากใจใด ๆ ที่เขาอาจมีเมื่อมีการรับฟังที่ดีและผู้ฟังแสดงให้เห็นถึงความพยายามของผู้ฟังในการทำความเข้าใจ ไม่เพียงแต่ผู้ฟังจะได้รับข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อตนเองเท่านั้น การเจรจาต่อรองนั้นยังมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากขึ้นอีกด้วย

"When you talk, you are only repeating what you already know. But if you **listen**, you may learn something new."

Dalai Lama

5.5 “จงเปิดโอกาสและปิดช่องว่าง”

(ทักษะด้านธุรกิจและเทคโนโลยี : Business and Technology Skills)

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่รุ่งเรืองของเรื่องดิจิทัลและเทคโนโลยี ความรุ่งเรืองของเทคโนโลยีนั้นมีข้อดีคือทำให้เกิดความเสถียรและลดข้อผิดพลาดของการทำงานของมนุษย์ แต่ก็มีข้อเสียคือแรงงานมนุษย์จะถูกทดแทนโดยเทคโนโลยีได้ง่ายเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม หากคุณเป็นนักกฎหมายที่มีทักษะอื่น ๆ ดังที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้และพัฒนามันอย่างต่อเนื่อง คุณก็จะไม่ถูกแทนที่โดย AI อย่างแน่นอน แต่ถ้าหากคุณต้องการที่จะเพิ่มความมั่นคงในแง่ของรายได้และสมรรถนะในการประกอบวิชาชีพมากยิ่งขึ้น ทักษะในส่วนนี้จะส่งเสริมให้คุณโดดเด่นและทำงานในลักษณะบูรณาการได้ รวมถึงสามารถเพิ่มแหล่งรายได้ให้กับตนเองได้อีกด้วย

ทักษะด้านธุรกิจ (Business Skills)

ในปี ค.ศ 2013 โรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนียได้จัดหลักสูตรอบรมด้านการจัดการธุรกิจร่วมกับโรงเรียนธุรกิจวอร์ตัน และในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2014 โรงเรียนธุรกิจแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard Business School) ได้

จัดโครงการเตรียมความพร้อมนิสิต HBX Credential of Readiness Program ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและให้นักเรียนกฎหมายได้เข้าเรียนในหลักสูตรด้านธุรกิจต่าง ๆ เช่น คอร์สการวิเคราะห์ธุรกิจในช่วงฤดูร้อนก่อนเข้าเรียนในโรงเรียนกฎหมาย การจัดโครงการบูรณาการระหว่างโรงเรียนกฎหมายและโรงเรียนธุรกิจนั้นเกิดจากแนวคิดที่ว่าความรู้ด้านธุรกิจระดับพื้นฐานก็เป็นประโยชน์สำหรับนักกฎหมายทุกคน และการประกอบวิชาชีพนักกฎหมายในปัจจุบัน เช่น ทนายความก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีทักษะอื่นนอกจากความสามารถในการให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย โดยเฉพาะเรื่องการจัดการด้านธุรกิจ การบัญชี การเงิน การอ่านงบดุลเบื้องต้น และถ้าทนายความในสำนักงานกฎหมายต้องรับหน้าที่บริหารงานในสำนักงานด้วยแล้ว ทักษะด้านธุรกิจ เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลทางธุรกิจเพื่อหาความต้องการของลูกค้าและลูกความ การขาย การตลาด เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นทักษะที่ส่งเสริมให้คุณเป็นนักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูงและมีโอกาสเติบโตทั้งในด้านกฎหมายและด้านธุรกิจด้วย

"It is clear that **business skills** are critical to being a 21st century lawyer. Clients want their lawyers to have these skills. Law firms want their lawyers to know them. New lawyers and law students want venues to learn them. And law schools, law firms, and other innovative organizations are beginning to respond."

Harvard Law School

ทักษะด้านเทคโนโลยี (Technology Skills)

ในยุคศตวรรษที่ 21 แม้วิชาชีพที่มีความเป็นอนุรักษนิยมอย่างวิชาชีพกฎหมายก็ยังเปิดรับระบบดิจิทัล เทคโนโลยีจึงมีบทบาทสำคัญสำหรับการเป็นนักกฎหมายในยุคนี้เป็นอย่างมาก ผู้เขียนเห็นว่าทักษะเรื่องเทคโนโลยีเป็นทักษะที่ต้องเริ่มต้นเรียนรู้และฝึกฝนตั้งแต่ในโรงเรียนกฎหมาย ระหว่างปี ค.ศ. 2009-2011 ผู้เขียนศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ณ โรงเรียนกฎหมายสองแห่งในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าการใช้คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กในการเข้าเรียนและเข้าสอบเป็นสิ่งที่นักเรียนกฎหมายทำกันเป็นปกติ สิ่งสำคัญที่โรงเรียนกฎหมายควรจะฝึกนักเรียนคือเรื่องการใช้เครื่องมือการทำวิจัยออนไลน์ และการใช้แอปพลิเคชันที่ช่วยในการทำวิจัยออนไลน์ เครื่องมือทำวิจัยออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่ายและฟรีในปัจจุบันมีอยู่มากมาย เช่น ssrn.com หรือ Researchgate ในขณะที่การสมัครสมาชิก Westlaw และ LexisNexis แบบที่มีค่าใช้จ่ายนั้นอาจจะแพงเกินไปสำหรับนักเรียนกฎหมายส่วนใหญ่ หรือแม้แต่สำนักงานกฎหมายขนาดเล็กบางแห่ง นักเรียนกฎหมายที่มีทักษะการค้นคว้าวิจัยออนไลน์จะสามารถค้นหาสิ่งที่ต้องการได้โดยใช้เงินน้อยที่สุด ทักษะนี้นับเป็นทักษะพื้นฐานด้านเทคโนโลยีที่นักเรียนกฎหมายต้องได้ฝึกฝนในโรงเรียน

นักเรียนกฎหมายไม่จำเป็นต้องมีความรู้ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับการเรียนและการทำงานทุกประเภท

แต่ทักษะที่สำคัญคือความสามารถในพิจารณาอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีและผลกระทบที่มีต่อลูกความ Francine Ryan อาจารย์สอนกฎหมายที่ The Open University กล่าวถึงทักษะด้านเทคโนโลยี 7 ทักษะที่นักเรียนกฎหมายต้องมีในศตวรรษนี้ ได้แก่

1. ทักษะด้านเทคโนโลยีพื้นฐาน เช่น Microsoft Office และ Adobe Acrobat
2. ทักษะการร่างเอกสารต่าง ๆ โดยใช้ Microsoft Word รวมถึงการใช้ Office 365 และ Google Drive ในการแชร์เอกสารกับผู้อื่น
3. ทักษะการนำเสนอโดยใช้ Microsoft PowerPoint และ Prezi
4. ทักษะเกี่ยวกับข้อมูล เช่นการใช้ Microsoft Excel
5. ทักษะการสื่อสาร Zoom Microsoft Team และโปรแกรมอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดการสื่อสารกับทีมและลูกความได้
6. ปัญญาประดิษฐ์และการเรียนรู้ของระบบอัตโนมัติ และ
7. บล็อกเชน ที่ทำหน้าที่เหมือนธนาคารที่ทำบัญชีของทุก ๆ การทำธุรกรรมของบิตคอยน์

เขายังได้แนะนำต่อว่า สำนักงานกฎหมายในปัจจุบันคาดหวังให้นักเรียนมีทักษะด้านเทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน แต่เมื่อปัจจุบันเทคโนโลยีมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นักกฎหมายก็ต้องติดตามความเคลื่อนไหวของเทคโนโลยีเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้องและให้คำปรึกษาแก่ลูกความได้อย่างแม่นยำ โรงเรียนกฎหมายจึงมีหน้าที่สำคัญในการที่นักเรียนกฎหมายได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะเหล่านี้

"Focus on

making yourself better.

Not on thinking that you are

better"

Harvey Specter, Suits

5.6 “ภาษาคือความเชื่อมั่นและความเชื่อมโยง” (ทักษะภาษาต่างประเทศ: Language Skills)

“การเติบโตนั้นมักจะไม่สะดวกสบาย ยุ่งเหยิง และเต็มไปด้วยความรู้สึกที่คุณไม่คาดหมายแต่มันก็เป็นเรื่องจำเป็น...” - นิรนาม

ในบทนี้ ผู้เขียนคงมิได้ใช้พื้นที่นี้ในการนำเสนอความสำคัญของภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมาย และคงไม่ได้ใช้พื้นที่นี้ในการแนะนำวิธีการหรือเทคนิคใด ๆ ในการพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมาย (แต่จะได้แนะนำหนังสือและแหล่งข้อมูลในภาคผนวกท้ายหนังสือเล่มนี้) ในฐานะอาจารย์กฎหมายที่ไม่ได้สอนแค่กฎหมาย แต่ได้รับโอกาสให้จัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมาย ภาษาสำหรับนิสิตนักศึกษาในสาขาวิชาอื่น รวมทั้งได้สอนกฎหมายเป็นภาษาอังกฤษในหลากหลายสถาบัน ผู้เขียนจะใช้พื้นที่ในส่วนนี้ในการนำเสนอบทสรุปจากการทำ Focus Group ที่ผู้เขียนได้ตั้งคำถามกับนิสิตคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเกี่ยวกับความสำคัญของภาษาอังกฤษและการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัย โดยมีบทสรุป ดังต่อไปนี้

1. ทักษะภาษาต่างประเทศมีความสำคัญสำหรับการทำงานในอนาคตอย่างไร

ภาษาต่างประเทศมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งมีความสำคัญในหลากหลายบริบทของสังคม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การใช้เป็นเครื่องมือในการค้นคว้าหาความรู้ที่หลากหลาย หรือแม้แต่การสร้างและเพิ่มโอกาสในการทำงานที่มากขึ้น เพราะปัจจุบันภาษาต่างประเทศถือเป็นภาษากลางที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกันของมนุษย์ทั่วโลก แม้แต่การดำเนินชีวิตประจำวันล้วนต้องพบเจอกับภาษาต่างประเทศอยู่เสมอ หากเราต้องการที่จะเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานหรือแม้แต่การศึกษาเอง ล้วนจำเป็นต้องมีทักษะภาษาต่างประเทศที่มากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น หากต้องการที่จะไปศึกษาที่ต่างประเทศ สิ่งที่เป็นปัจจัยหลักของเป้าหมายนั้นคือความสามารถด้านภาษาหรือในแง่ของการทำงานหากต้องการที่จะเกิดความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เราจะต้องศึกษาแบบแผนงานที่ประสบความสำเร็จแล้ว โมเดลส่วนใหญ่ต้องค้นหาและเรียนรู้จากประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งแน่นอนว่าบทความหรืองานวิจัยนั้นล้วนเป็นภาษาต่างประเทศ ทั้งนั้น อีกทั้งการทำงานล้วนมีการนำภาษาต่างประเทศมาใช้ในการสื่อสารระหว่างกันเพื่อให้ทันต่อเวลาและได้คุณภาพงานที่ดีขึ้น ดังนั้นแล้วการทำงานจึงจำเป็นต้องมีทักษะภาษาต่างประเทศเป็น

พื้นที่สำหรับทุกคนเพื่อพัฒนาฝึกฝนให้เราสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้นำมาใช้ได้และมีพื้นที่ในการเข้าถึงภาษาเพิ่มมากยิ่งขึ้น

2. ถ้าให้ประเมินทักษะภาษาของตนเอง 1-10 ให้คะแนนเท่าไร

ค่าเฉลี่ยของคำตอบจะอยู่ที่ 5-8 คะแนน ส่วนใหญ่มีปัญหาทางด้านการสื่อสาร ความกลัวไม่กล้าที่จะใช้ภาษา การดูถูกจากเพื่อนหรือคนในครอบครัว ซึ่งความคิดเห็นบางส่วนมองว่าการใช้ทักษะภาษาอังกฤษช่วงตอนมัธยมนั้นสามารถนำไปปรับใช้ได้มากกว่าการเรียนในปัจจุบัน เนื่องจากปัจจุบันไม่ค่อยได้ใช้และเป็นการเรียนรู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงภาษาได้มากเท่าไร

3. มีสิ่งใดขาดหายไปที่ทำให้คะแนนไม่เต็ม 10

- **ด้านการสื่อสาร** เนื่องจากขาดการฝึกฝนที่สม่ำเสมอและเมื่อเรียนรู้แล้วไม่รู้จะนำไปใช้สื่อสารกับใคร ไม่มีพื้นที่ในการที่จะใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสารระหว่างกัน ส่งผลให้สิ่งที่ได้เรียนรู้มาไม่ได้นำไปปรับใช้หรือได้ลองสื่อสารกับสถานการณ์จริง และผลของการไม่ได้ฝึกฝนจึงทำให้ความรู้ความสามารถในด้านทักษะ การใช้ภาษาต่างประเทศที่มีเกิดการหลงลืมไปด้วย รวมถึงไม่มีพื้นที่ให้สามารถที่จะพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศได้ เพราะไม่รู้ว่าจะสื่อสารกับใคร ทำให้ไม่ได้พัฒนาทักษะภาษาของตนเอง
- **ด้านความกล้าแสดงออก** หลายคนมีทักษะและความสามารถในการสื่อสารและใช้ภาษาต่างประเทศอยู่บ้าง แต่

กลับไม่กล้าที่จะแสดงออก เพราะขาดความมั่นใจในตัวเอง เวลาที่เราใช้ภาษาในการสื่อสาร เราจะมีความกังวลว่าจะใช้รูปประโยคในการสื่อสารโต้ตอบระหว่างกันที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์หรือไม่ สำเนียงที่เราพูดไปนั้นเจ้าของภาษาหรือคนฟังจะเข้าหรือเปล่า อีกทั้งจากการโดนล้อเลียนจากคนรอบข้าง เกิดการกระทบจิตใจ ปิดกั้นตัวเอง รู้สึกไม่อยากพูดสื่อสารออกไป ส่งผลให้เราขาดความมั่นใจในการพูดคุย โต้ตอบ ที่จะใช้ภาษาต่างประเทศสื่อสารออกไป

- **ด้านบริบททางสังคมและสภาพแวดล้อม** เนื่องจากบริบทของเราในแต่ละวัน การดำเนินชีวิตไม่ว่าจะเป็นการเรียน การทำงาน เราไม่ได้ใช้ภาษาต่างประเทศเป็นหลัก ไม่มีใครสื่อสารกับเราด้วยภาษาต่างประเทศ จึงกลับกลายเป็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ได้จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของเรามากนัก ส่งผลให้เราไม่ได้ใช้สื่อสารและไม่มีโอกาสได้พัฒนาทักษะด้านภาษาต่างประเทศของเราเลย

4. ภาษาต่างประเทศส่งผลต่อความสำเร็จในชีวิตของคุณหรือไม่ อย่างไร

ภาษาต่างประเทศถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมากส่วนหนึ่งในการนำพาเราไปสู่ความสำเร็จในชีวิต เพราะในปัจจุบันปฏิเสธไม่ได้เลยว่าความรู้และทักษะด้านภาษาต่างประเทศนั้นได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของเราเป็นอย่างมาก และภาษาต่างประเทศยังถือได้ว่าเป็นใบเบิกทางสู่ความสำเร็จของเราอีก

ด้วย เพราะในปัจจุบันหากบุคคลใดที่มีความรู้ความสามารถหรือทักษะด้านภาษาต่างประเทศในระดับที่ดีก็จะได้รับการพิจารณาเข้าทำงานเป็นลำดับต้น ๆ เสมอ รวมถึงเพิ่มโอกาสให้เราไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้มากกว่าคนอื่นอีกด้วย ยิ่งหากมีทักษะด้านภาษาต่างประเทศด้วยแล้ว ก็ยิ่งถือว่าได้เปรียบกว่าคนอื่น ทั้งเรายังมีสิทธิ์และมีโอกาสที่จะเลือกในสิ่งที่ดีให้แก่ชีวิตตัวเองมากขึ้น เพราะไม่ว่าจะเป็นองค์กรหรือหน่วยงานใด และยิ่งองค์กรชั้นนำด้วยแล้ว ก็ต่างต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและทักษะที่จำเป็นเพื่อนำพาองค์กรไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในตลาดโลก ทั้งนั้น

5. ในฐานะผู้เรียนอยากให้มีการจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศอย่างไรบ้าง

- การจัดการเรียนการสอนควรเปิดโอกาสให้ผู้สอนและผู้เรียนได้ร่วมเสนอรูปแบบร่วมกันก่อนเริ่มเรียนเสมอและควรสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมต่อการเรียนรู้ มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเปิดใจที่จะอยากเรียนรู้

- รูปแบบการเรียนการสอนควรเป็นในลักษณะของการค่อย ๆ ซึมซับความรู้มากกว่าการบังคับให้ทำเพราะการบังคับจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกไม่อยากเรียนรู้เนื่องจากขาดอิสระ ต้องทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่อยากจะเรียนรู้ทุกครั้ง ไม่รู้สึกว่าต้องทำให้ได้แบบนั้นแบบนี้ อีกทั้งควรมีการสร้างกิจกรรมขึ้นมาให้ผู้เรียนได้มี

การนำสิ่งที่เรียนรู้มาปรับใช้ได้จริง เพื่อฝึกฝนและได้สื่อสารด้านภาษาไปพร้อมกับเพื่อน ๆ และผู้สอน และอยากให้มีการเรียนแบบพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างนิสิตและอาจารย์ มีการแสดงความคิดเห็นประเด็นใดประเด็นหนึ่งคิดมาเพื่อให้แต่ละคนได้แสดงความคิดหรือทักษะการสื่อสารออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องมีการสอบวัดระดับภาษาอย่างชัดเจน แต่คุณภาพการเรียนการสอนต้องได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการศึกษาออกมาอย่างชัดเจนได้ด้วย

6. ถ้าคุณมีอำนาจในการร่างหลักสูตรกฎหมาย คุณจะทำอย่างไรให้นักเรียนนักศึกษาของคุณมีความพร้อมที่เข้าสู่การทำงานเป็นนักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูง

- ในการร่างหลักสูตรกฎหมายหรือไม่ว่าจะหลักสูตรใด ในทุกหลักสูตรควรมีการเตรียมความพร้อม และการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาให้กับตัวผู้เรียน โดยการร่างหลักสูตรจะเพิ่มหลักสูตรทางด้านพัฒนาทักษะภาษาโดยตรงที่เน้นทั้งทางภาษาของนักกฎหมาย และภาษาสื่อสารทั่วไป ซึ่งจะเน้นการเรียนแบบมีส่วนร่วม มีกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความเป็นกันเองไม่รู้สึกกดดัน และจะมีการเชิญอาจารย์เฉพาะทางที่จะมาให้คำแนะนำ และมาสอนทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นเพิ่มเติมในทางด้านภาษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากอาจารย์ภายนอกคณะท่านอื่น และจะจัดให้มีค่าย

หรือการอบรมหลักสูตรเฉพาะทางด้านภาษาในทุกภาคเรียน ภาคเรียนละหนึ่งครั้ง

- ปัญหาอาจไม่ได้อยู่ที่หลักสูตร แต่ปัญหาอาจจะอยู่ที่วิธีการสอนปัญหาอยู่ที่ผู้สอนไม่สามารถถ่ายทอดรูปแบบการศึกษาภาษาต่างประเทศให้กับเด็ก หากมีโอกาสในการร่างหลักสูตรมีความจำเป็นต้องกำหนดรูปแบบวิธีการเรียนการสอน เช่น การสร้างการมีส่วนร่วมในห้องเรียน การแลกเปลี่ยนทางความคิดภาษาอังกฤษของเพื่อน ผู้เรียนภายในห้อง จำเป็นต้องมีการปลูกฝังเรื่องการให้เกียรติการออกเสียงหรือสำเนียงของผู้พูดว่าเป็นเรื่องปกติ แต่จำเป็นต้องออกคำศัพท์ให้ถูกต้อง เป็นต้น หากแต่หลักสูตรต้องมีการดำเนินการตามที่วางแผนไว้จริง เช่น ในกรณีนักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูง

- การที่จะทำให้เด็กมีความพร้อมด้านภาษาได้ เราควรที่จะต้องปรับปรุงรูปแบบการศึกษารวมถึงบุคลากรที่ทำการสอนวิชานั้น ๆ อาจจะกำหนดคะแนนไปเลยว่าคะแนนภาษาเท่านี้ จึงจะสามารถบรรจุใบวิชาชีพครูได้ เมื่อบุคลากรมีคุณภาพ สิ่งเหล่านี้จะสามารถถ่ายทอดไปสู่นักเรียนนักศึกษาได้เอง เด็กมีความกล้ามากขึ้น เด็กอาจจะไม่เจอผู้ใหญ่ที่คอยกดดัน สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เด็กได้เกิดการพัฒนาที่หลากหลาย

- หากต้องการปรับรูปแบบหรือกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนนั้น สิ่งแรกเราควรเปิดพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ทั้งในมุมมองของผู้ใหญ่และเด็ก เพราะหากจะกำหนดหลักสูตรขึ้นมาต้องตอบรับทั้งผู้เรียนและบริบทของสังคมในปัจจุบันด้วย การจะปรับเปลี่ยนอะไรก็ตามเราต้องมองไปถึงบริบททุกด้าน มองผลดีและผลเสียไปพร้อมกันเสมอ การจะทำให้นักเรียนนักศึกษามีความพร้อมที่จะเข้าสู่การทำงานเป็นนักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูงได้นั้น อาจต้องเริ่มที่การปรับรูปแบบการเรียนการสอนใหม่ มุ่งเน้นที่นำความรู้ไปใช้ได้จริง เน้นการลงมือปฏิบัติมากกว่าเรียนทฤษฎี มีการให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าเป็นภาษาอังกฤษมากขึ้น การปูพื้นฐานใหม่ถือเป็นสิ่งที่ดี เพราะแต่ละคนอาจมีพื้นฐานด้านภาษาที่ไม่เท่าเทียมกัน และเมื่อทุกคนมีความพร้อมพื้นฐานแล้ว ในลำดับต่อไปจึงค่อย ๆ เพิ่มระดับการเรียนภาษาอังกฤษสำหรับการเป็นนักกฎหมายที่เพิ่มมากขึ้น ในส่วนของการเรียนในแต่ละคลาสควรมีการจัดให้ผู้เรียนได้ลองใช้ภาษาอังกฤษในการจำลองสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นจริงในอนาคตที่ผู้เรียนจะต้องไปทำงานและพบเจอในสายงานนี้ เพราะการลงมือปฏิบัติจริงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการซึมซับและเข้าใจในสิ่งนั้นด้วยตัวเองเป็นอย่างดี อีกทั้งการจัดให้มีการทดสอบวัดระดับความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมายก็เป็นสิ่งที่ดี เพื่อที่จะเป็น

การกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และอยากที่จะพัฒนาตนเองมากยิ่งขึ้นด้วย

- ในการร่างหลักสูตรกฎหมายให้มีความพร้อมด้านภาษาต่างประเทศ คิดว่าควรเริ่มวางสโคปจากผู้รู้ว่า ในการประกอบอาชีพนักกฎหมาย โดยทั่วไปต้องใช้ภาษาต่างประเทศในการทำงานด้านใดบ้าง เช่น การร่างสัญญา การคุยกับลูกความชาวต่างชาติ ควรเริ่มจากการที่ให้นิสิตเคยชินกับการใช้ภาษา พูดถึงภาพรวม แล้วค่อยลงแต่ละประเด็น หรือเป็นการสอนควบคู่ไปกับวิชาอื่นๆที่ได้เรียนอยู่ เพื่อที่ความรู้ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศควบคู่ไปในแนวทางเดียวกัน เป็นการช่วยจัดระเบียบที่ดีขึ้น นอกจากนี้เห็นว่า ควรให้นิสิตได้นำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้จริง ไม่ใช่แค่ทดสอบจากการสอบ เช่น การให้นิสิตได้เขียน Writing assignment หรือทำโครงการเพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตออกมาเป็นภาษาต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ได้คิดและมีพื้นที่ในการฝึกฝนเพื่อพัฒนาตนได้

"If you talk to a man in a **language** he understands, that goes to his head. If you talk to him in his own language, that **goes to his heart.**"

Nelson Mandela

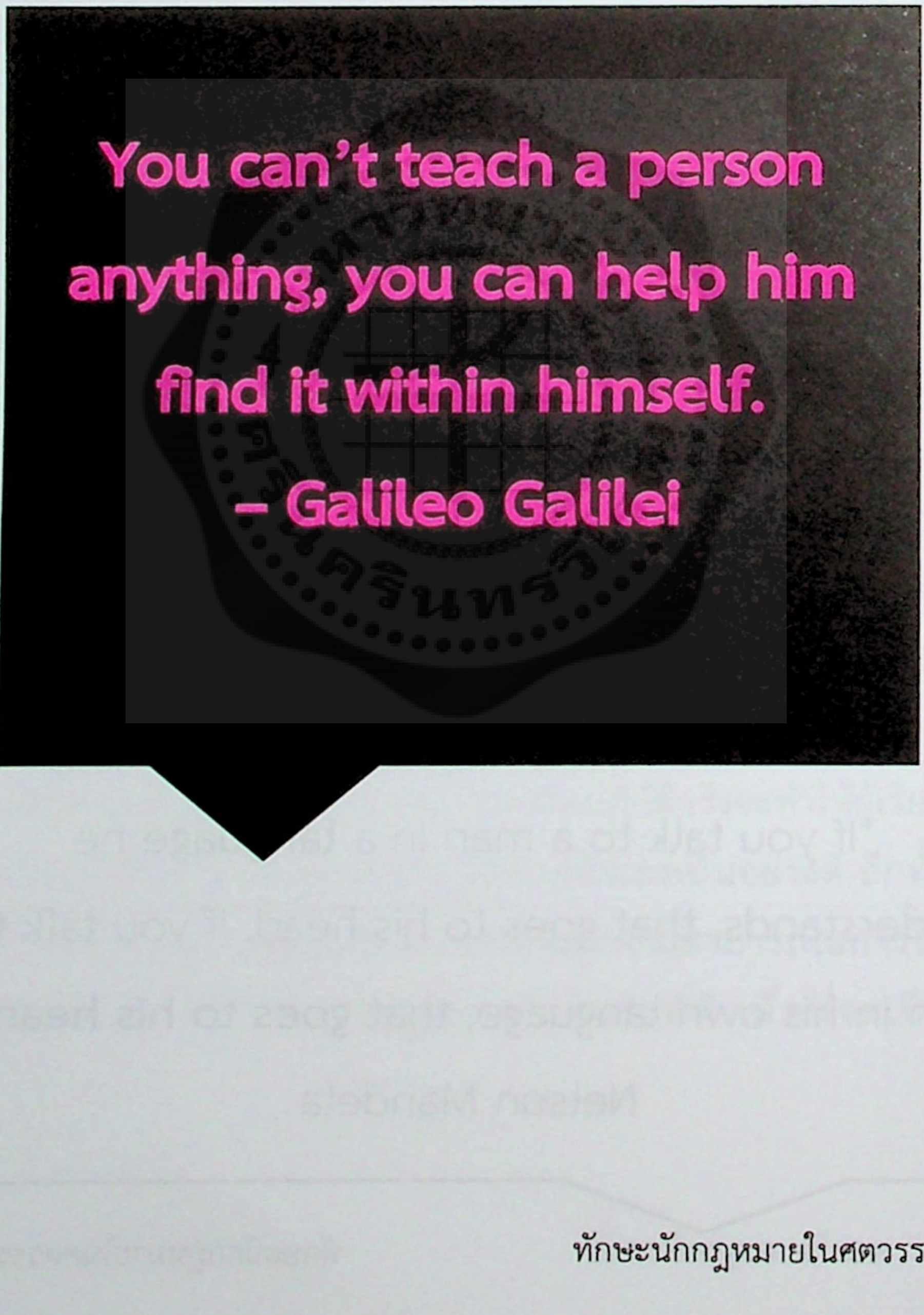

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

6. การศึกษากฎหมายในศตวรรษที่ 21

“ประเทศที่ยิ่งใหญ่ก็เหมือนมหาบุรุษและสตรีผู้ยิ่งใหญ่ เมื่อเขาทำผิดพลาด เขาจะตระหนักถึงความผิดพลาดนั้น เมื่อตระหนักรู้แล้วก็ยอมรับ ยอมรับแล้วเขาก็แก้ไข เขาถือว่าคนที่ชี้ความผิดของเขาเป็นครูที่ยอดเยี่ยมที่สุดของเขา ส่วนศัตรูก็คือเงาของตัวของเขาเอง” - เล่าจื้อ

คำของเล่าจื้อทำให้ผู้เขียนตระหนักถึงความสำคัญของโรงเรียนสอนกฎหมายและอาจารย์สอนกฎหมาย อาจารย์สอนกฎหมายนั้นอาจประกอบวิชาชีพกฎหมายด้วยหรือทำงานทางด้านวิชาการอย่างเดียวก็ได้ แต่สิ่งสำคัญของการเป็นครูอาจารย์ที่ทำให้วิชาชีพของเราแตกต่างจากวิชาชีพกฎหมายอื่น ๆ นั้นคือทักษะของการสอนและการจัดการเรียนรู้ **ครูอาจารย์สอนกฎหมายจึงเป็นเหมือนปราการด่านแรกในการส่งต่อและถ่ายทอดทั้งความรู้ด้านกฎหมายและทักษะที่สำคัญสำหรับนักกฎหมาย** รวมถึงจิตสำนึกของความมีจริยธรรมของวิชาชีพนักกฎหมายให้แก่นักกฎหมายในรุ่นต่อไป

6.1 โรงเรียนกฎหมายในศตวรรษที่ 21

พันธกิจหนึ่งของโรงเรียนกฎหมายคือการเตรียมความพร้อมนักเรียนกฎหมายให้มีทรัพยากรเพียงพอในการปฏิบัติงานจริง ๆ เพื่อให้พวกเราเป็นนักกฎหมายที่ประสบความสำเร็จในอนาคต เมื่อได้กล่าวถึงทักษะที่สำคัญทั้ง 6 ด้าน สำหรับนักกฎหมายยุคศตวรรษที่ 21 นี้ ความท้าทายของโรงเรียนกฎหมายและสถาบันการศึกษาในยุคนี้คือการทำให้โรงเรียนเป็นพื้นที่ที่พร้อมในการจัดการเรียนรู้และฝึกฝนทักษะเหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนที่พร้อมต้องมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

- ผู้มีอำนาจที่พร้อม
- หลักสูตรที่พร้อม
- อาจารย์ที่พร้อม
- ทรัพยากรที่พร้อม
- นักเรียนที่พร้อม

ในศตวรรษนี้ McKinsey ประมาณการว่า 23% ของงานที่ทำโดยทนายความนั้น เทคโนโลยีและระบบอัตโนมัติสามารถทำงานแทนมนุษย์ได้ ปัจจุบันบัณฑิตที่จบการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมายใหม่ ๆ มีรายได้มากกว่าผู้ที่มีระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือปริญญาตรีโดยเฉลี่ยไม่มากนัก เมื่อพิจารณาจากค่าใช้จ่ายของโรงเรียนกฎหมาย (โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา) ที่เพิ่มขึ้นอย่าง

ต่อเนื่องในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาทำให้มีค่าใช้จ่ายมากขึ้น สำหรับนักเรียนที่จะต้องพิจารณาวิชาชีพทางกฎหมาย ทั้งโรงเรียนกฎหมายของรัฐและโรงเรียนกฎหมายของเอกชน ค่าใช้จ่ายเหล่านี้มีการเพิ่มขึ้นอย่างมากจากทศวรรษที่ผ่านมา อ้างตามข้อมูลจากเนติบัณฑิตยสภาในปี 1985 และค่าใช้จ่ายที่สูงเหล่านี้ทำให้หนี้สินของนักเรียนเพิ่มขึ้นในบรรดาผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมาย ข้อเท็จจริงทั้งด้านการเงินและเทคโนโลยีเหล่านี้เป็นตัวแปรสำคัญและเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้โรงเรียนกฎหมายต้องมีการเปลี่ยนแปลง ในอนาคตบัณฑิตกฎหมาย นอกจากจะต้องแข่งขันกับ AI แล้ว พวกเขาอาจจะต้องแข่งขันกับทั้งผู้ที่เรียนจบกฎหมายและบัณฑิตที่เรียนจบสาขาอื่นแต่มีความรู้ด้านกฎหมายด้วย ในสหราชอาณาจักรผู้สมัครสอบคัดเลือกทนายความ (SQE) ไม่จำเป็นต้องเข้าเรียนในโรงเรียนกฎหมายอีกต่อไป ซึ่งระเบียบมีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ. 2021

ในเดือนธันวาคมปี 2019 UCLA Law School ในสหรัฐอเมริกาได้ประกาศเปิดตัวหลักสูตร Master of Legal Studies ซึ่งใช้ระยะเวลาศึกษาเพียง 1 ปี หลักสูตรนี้มีค่าเทอมที่ถูกกว่าการเรียนปริญญาโทกฎหมายมากและใช้เวลาในการเรียนน้อยลง และเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นในการพัฒนาทักษะการวิเคราะห์เชิงลึกและทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณอันเป็นทักษะที่สำคัญของนักกฎหมาย

นอกจากนี้ โรงเรียนกฎหมายที่ปรับตัวได้เร็วจะมุ่งเน้นเรื่องการจัดหาทรัพยากรและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โรงเรียนกฎหมายมีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ตลอดชีวิต UCLA ได้รับทุนสนับสนุนทางการเงินสำหรับนักเรียนกฎหมาย รวมถึงการจัดโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ภายหลังจบการศึกษา เช่น โครงการ "Five Year Out Academy" ซึ่งบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาสามารถเข้าร่วมโครงการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดเส้นทางวิชาชีพกฎหมายในระยะเวลา 5 ปีหลังจากสำเร็จการศึกษา พวกเขาจะได้เรียนรู้ทักษะการพัฒนาธุรกิจและงานต่าง ๆ ที่จะช่วยให้พวกเขาก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำภายในสำนักงานกฎหมาย โดยโครงการนี้จะช่วยสนับสนุนบัณฑิตของตนให้มีพื้นที่ในการคิดริเริ่มพูดคุยและมีทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะสนับสนุนพวกเขาที่โรงเรียน

โรงเรียนกฎหมายในศตวรรษที่ 21 ยังต้องมีความเปิดกว้างที่จะทำหลักสูตรในลักษณะบูรณาการ ในอนาคตการประกอบวิชาชีพกฎหมายจะแตกต่างจากอาชีพกฎหมายในปัจจุบันนี้อย่างมาก ทนายความที่ประสบความสำเร็จในอนาคตนั้นจะต้องปรับตัว หากโรงเรียนที่ให้โอกาสพวกเขาในการบูรณาการกับการศึกษาสาขาวิชาอื่น ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายกับผู้คนหลากหลายสาขาวิชาชีพ และได้ความรู้ที่หลากหลาย หากโรงเรียนกฎหมายเปิดโอกาสเช่นนี้ ปริญญาทางกฎหมายในทุกระดับก็ยังคงมีความคุ้มค่าสำหรับการลงทุนของนักเรียน (และผู้ปกครอง)

Mark A. Cohen เขียนบทความเรื่อง “การศึกษากฎหมายในยุคหลังโรคระบาดใหญ่”(Post-Pandemic Legal Education) ใน Forbes ไว้อย่างน่าสนใจว่าการศึกษากฎหมายอยู่ที่ทางแยก โรงเรียนกฎหมายที่มีคุณภาพ (และมีเงินสนับสนุนมาก) ก็จะผ่านพ้นวิกฤตนี้ได้ โรงเรียนกฎหมายหลายแห่งยอมรับว่าต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงโดยต้องตอบสนองธุรกิจและโลกที่เปลี่ยนแปลงไปและสร้างบัณฑิตให้มีทั้งความรู้ ปฏิบัติงานได้ และต้องมีทักษะด้าน Soft Skills โดยโรงเรียนกฎหมายต้องจัดให้มีการสอนรูปแบบใหม่ ต้องพัฒนาคุณสมบัตินักเรียนกฎหมายให้มีความยืดหยุ่น ความคล่องตัว และทักษะที่เพิ่มมากขึ้นที่จำเป็นสำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายในยุคดิจิทัล โรงเรียนกฎหมายในอนาคตนี้ ต้องมีหลักสูตรที่เหมาะกับความสามารถ ความต้องการและประสบการณ์ที่หลากหลายของมนุษย์ ต้องมีหลักสูตรที่รองรับคนที่ไม่ได้ต้องการวุฒิด้านกฎหมายและใบอนุญาต แต่ต้องการความรู้และความกระจ่างสำหรับกฎหมายที่พวกเขามีความสนใจ เช่นการอบรมกฎหมายในระยะสั้นและการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับทักษะที่สำคัญ เป็นต้น

"Law is one of the great healing professions.
While medicine heals the body and the clergy heals the soul, the law heals societal rifts."
Steven Keeva

6.2 แนวทางการจัดการเรียนการสอนกฎหมาย ในศตวรรษที่ 21

บทความหนึ่งของ American Bar Association ได้สรุปว่า โรงเรียนกฎหมายในสหรัฐอเมริกานั้นทำหน้าที่ได้ยอดเยี่ยมในการสอนเรื่องวิธีคิดและวิธีเขียนอย่างนักกฎหมาย แต่เมื่อได้สัมภาษณ์นักกฎหมายที่กำลังประกอบวิชาชีพกฎหมายในปัจจุบัน พวกเขาก็อยากให้โรงเรียนกฎหมายได้จัดการเรียนการสอนเรื่องการบริหารจัดการสำนักงานกฎหมาย การให้คำปรึกษาแก่ลูกความอย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสาร รวมถึงการเรียนรู้วิธีการอธิบายภาษากฎหมายยาก ๆ ให้ชาวบ้านเข้าใจได้ง่าย แน่นอนว่าคลินิกกฎหมายเป็นพื้นที่ที่ทำให้พวกเขาได้ฝึกปฏิบัติ แต่โรงเรียนกฎหมายก็น่าจะมีวิชาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสำนักงานกฎหมายโดยตรง รวมถึงบัญชีและการเงินพื้นฐานด้วย

พวกเขาอยากให้โรงเรียนกฎหมายจัดการเรียนรู้เรื่องการเขียนด้านกฎหมาย เช่น การร่างบันทึกข้อตกลง แม้ว่านักเรียนกฎหมายในสหรัฐอเมริกาจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับการร่างเอกสารและคำคู่ความตลอดระยะเวลาที่เรียนอยู่ในโรงเรียนกฎหมายอยู่แล้ว แต่พวกเขาอยากที่จะให้การเรียนและการฝึกการร่างเอกสารเหล่านี้เป็นหัวใจหลักของหลักสูตรกฎหมาย

โรงเรียนกฎหมายไม่ได้สอนทักษะหลายทักษะที่จำเป็นในการทำงานด้านกฎหมาย และพวกเขาได้ฝึกฝนจริง ๆ คือตอนที่ไปฝึกงาน ดังนั้นพวกเขาจึงอยากให้โรงเรียนสอนกฎหมายได้สอนเรื่องความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างทนายความและลูกความและทักษะด้านการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทักษะการถามค้านการพัฒนาธุรกิจ ทักษะการบริหารงาน และวิธีการในการประกอบวิชาชีพกฎหมายในโลกแห่งความเป็นจริง นอกจากนี้สมรรถนะด้านทักษะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเวลา การสร้างความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพก็ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่พวกเขาอยากเรียนตอนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนกฎหมาย เป็นต้น การพัฒนาทักษะของนิสิตกฎหมายและนักกฎหมาย ผู้เขียนพบว่าเป้าหมายและการตั้งผลลัพธ์การศึกษามีบทบาทสำคัญและสะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของโรงเรียนกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนได้นำเอาตัวอย่างเป้าหมายการศึกษาและผลการเรียนรู้ของโรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย Notre Dame ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มุ่งเน้นทั้งด้านการพัฒนาความรู้ด้านวิชาการกฎหมาย การพัฒนาทักษะและนิสัยของนักกฎหมาย การพัฒนา Soft Skills รวมถึงการรักษาจริยธรรมวิชาชีพ อันเป็นคุณสมบัติที่ครบถ้วนสมบูรณ์ของนักกฎหมายและนักเรียนกฎหมายที่มีสมรรถนะสูงและประสบความสำเร็จในยุคศตวรรษที่ 21

สุดท้ายนี้ผู้เขียนจะได้ยกตัวอย่างเป้าหมายการศึกษาและผลการเรียนรู้ของโรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย Notre Dame (University of Notre Dame The Law School)

ตามมาตรฐาน ABA (American Bar Association) ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย Notre dame จะมีความรู้ ทักษะ และค่านิยมทางวิชาชีพดังต่อไปนี้ ในระดับที่เพียงพอต่อการเริ่มว่าความ :

1. ความรู้ ผู้สำเร็จการศึกษาจะทราบและเข้าใจความสำคัญและขั้นตอนทางกฎหมาย

2. ทักษะ ผู้สำเร็จการศึกษาจะสามารถ

1.) เล็งเห็นความต้องการของลูกความ

2.) สืบหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง

3.) ดำเนินการค้นคว้าทางกฎหมาย

4.) วิเคราะห์และปรับใช้หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

5.) สร้างและดำเนินการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายได้อย่างเหมาะสม และสื่อสารแนวคิดทางกฎหมายอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ทั้งทางวาจาและเป็นลายลักษณ์อักษร

3. การพัฒนาทางวิชาชีพ

ผู้สำเร็จการศึกษาจะสามารถบูรณาการค่านิยมทางวิชาชีพและใช้วิจารณญาณอย่างมีความรับผิดชอบตามหลักจริยธรรมในการปฏิบัติตามกฎหมายและการทำงานภายในระบบกฎหมาย

เป้าหมายการก่อตั้งโรงเรียนกฎหมาย

ด้านคุณสมบัติระดับมืออาชีพ : เพื่อเตรียมนักเรียนของเราให้ฝึกฝนกฎหมายด้วยความเป็นมืออาชีพและความมุ่งมั่นต่อความเป็นธรรม ความยุติธรรม ความเห็นอกเห็นใจ และมาตรฐานทางจริยธรรมขั้นสูงสุด

ด้านอาชีพ : เพื่อพัฒนาความรู้และความสามารถในนักเรียนของเราที่จะช่วยให้พวกเขาแยกแยะและประสบความสำเร็จในอาชีพที่หลากหลาย

ด้านการบริการ : เพื่อเตรียมนักเรียนของเราให้พร้อมรับใช้ชุมชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสด้วยการอุทิศตนเพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความดีส่วนรวม

ด้านความเป็นผู้นำ : เพื่อเตรียมนักเรียนของเราให้พร้อมสำหรับการเป็นผู้นำในอาชีพทนายความ ผู้พิพากษา สถาบันการศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน

ด้านศรัทธา : เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้คำนึงถึงประเพณีทางปัญญาของคาทอลิกและบทบาทของศรัทธา นำไปสู่การบูรณาการและเติมเต็มทั้งชีวิตส่วนตัวและชีวิตของการทำงาน

การตระหนักรู้และความหลากหลายระดับโลก : เพื่อเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับการใช้ชีวิต เรียนรู้และทำงานท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและโลกาภิวัตน์

สหวิทยาการ : เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนของเราชื่นชมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชากฎหมายกับสาขาวิชาและวิชาชีพอื่น

ความสามารถของบัณฑิต

บัณฑิตต้องประกอบไปด้วยทั้ง "ความสามารถด้านวิชาการ" และ "ความสามารถพิเศษ"

“ความสามารถด้านวิชาการ” คือสิ่งมีความสำคัญสำหรับบัณฑิตของเราทุกคน โดยไม่คำนึงถึงว่าเป็นบัณฑิตสาขาวิชากฎหมายหรือบัณฑิตในสาขาวิชาอื่น

"ความสามารถพิเศษ" ความสามารถบางประการที่เป็นอัตลักษณ์ของบัณฑิตที่บัณฑิตอาจพัฒนาในระหว่างศึกษาที่โรงเรียน

นักเรียนกฎหมายแห่งโรงเรียนกฎหมาย Notre Dame ทุกคนมีโอกาสเรียนหลักสูตรที่จะช่วยพวกเขาในการพัฒนาความสามารถด้านวิชาการ นอกจากนี้เรายังมีหลักสูตรมากมายที่เกี่ยวข้องกับความสามารถพิเศษ อย่างไรก็ตาม ด้วยทรัพยากรที่จำกัด จึงไม่มีหลักสูตรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับความสามารถทั้งหมดที่เปิดสอนทุกปี นักเรียนกฎหมายสามารถลงทะเบียนข้ามสาขาวิชาในแผนกอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัย ยิ่งไปกว่านั้น ความสามารถหรือทักษะบางประการอาจได้รับการพัฒนาโดยผ่านหลักสูตรบูรณาการ การตีพิมพ์ในวารสารกฎหมาย วิชาศาลจำลอง การแข่งขัน การอภิปราย การนำเสนอ หลักสูตรเกี่ยวกับศาสนา การให้คำปรึกษา และการอภิปรายในหลักสูตรที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เป็นต้น

ความสามารถของบัณฑิต แบ่งเป็นสองประเภท คือ ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับความรู้ด้านกฎหมายและทักษะทางวิชาชีพกฎหมาย

1. ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับความรู้ด้านกฎหมาย

ความสามารถหลัก: ความเข้าใจในสาระสำคัญและขั้นตอนของกฎหมาย บ่อเกิดของกฎหมาย หลักการตีความและนิติศาสตร์ วิธีการระงับข้อพิพาท ความรับผิดชอบทางศีลธรรมและจริยธรรมของทนายความต่อลูกค้า วิชาชีพและชุมชน และโครงสร้างของวิชาชีพทางกฎหมายและบทบาทในสังคม

ความสามารถพิเศษ : ความเข้าใจในกฎหมายเปรียบเทียบ ประวัติศาสตร์กฎหมาย ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย (เช่น รัฐศาสตร์และสถิติ) และความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับกฎหมายเฉพาะด้าน

2. ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางวิชาชีพ

ความสามารถหลัก : ความเข้าใจในการวิเคราะห์ทางกฎหมาย (“การคิดอย่างนักกฎหมาย”) เช่น ความสามารถในการคาดการณ์และระบุปัญหาทางกฎหมาย การระบุข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องและเด็ดขาด การยอมรับและชี้แจงหลักการ กฎเกณฑ์และข้อยกเว้นทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการนำไปใช้กับข้อเท็จจริงโดยคำนึงถึงนโยบายที่อยู่เบื้องหลัง การคาดการณ์และประเมินข้อโต้แย้ง และวิเคราะห์ปัญหาด้วยตรรกะและความความรู้ด้านกฎหมายที่ถูกต้องและแม่นยำ

- ทักษะด้านการสื่อสาร เช่น ความสามารถในการพูดให้ชัดเจน กระชับ และโน้มน้าวใจในเรื่องกฎหมาย การเขียนเรื่องกฎหมายให้ชัดเจน กระชับ และโน้มน้าวใจได้ และการสื่อสารในรูปแบบที่เหมาะสมกับหน่วยงานในการตัดสินใจและผู้ฟังต่าง ๆ
- จริยธรรมของนักกฎหมายทั้งในด้านการใช้กฎหมายและจริยธรรมส่วนบุคคล เช่น ความสามารถในการรับทราบและแก้ไขปัญหาทางกฎหมายและจริยธรรมอื่น ๆ การชื่นชม หลักการทาง

ศีลธรรม ศรัทธาและค่านิยมว่าสามารถบูรณาการให้สอดคล้องกับความรับผิดชอบทางวิชาชีพของทนายความได้อย่างไร

• ทักษะการค้นคว้าวิจัยทางกฎหมาย เช่น ความสามารถในการค้นหาแหล่งข้อมูลทางกฎหมายที่เชื่อถือได้ได้อย่างเหมาะสม เข้าใจในการชั่งน้ำหนักที่เกี่ยวข้องของแหล่งข้อมูล แยกแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ และความสามารถในการตรวจสอบความถูกต้องของแหล่งข้อมูลในปัจจุบัน

• การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อเท็จจริง เช่น ความสามารถในการสอบถามข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง (เช่น ลูกความ พยาน และเหยื่อ) และการรวบรวมข้อเท็จจริงด้วยวิธีการที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

• ความสัมพันธ์กับลูกความ เช่น ความสามารถในการรับฟัง การเข้าใจความคิดเห็นและวัตถุประสงค์ของลูกความ การพัฒนาความสัมพันธ์ด้านความไว้วางใจ และการให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

• การแก้ปัญหา เช่น ความสามารถในการระบุปัญหา วิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่ไม่แน่นอนหรือซับซ้อน ตระหนักถึงปัญหาทั้งทางกฎหมายและที่ไม่ใช่กฎหมาย คาดการณ์ความเสี่ยงและเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น ชั่นชมความสำคัญของการตัดสินใจอย่างมืออาชีพ ระบุและแนะนำกลยุทธ์ และแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม

• ทักษะในการเป็นผู้แทนขององค์กรหรือหน่วยงาน เช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น หรือทำงานอย่างมีประสิทธิภาพกับที่ปรึกษาร่วมกับบุคคลที่สาม รวมถึงที่ปรึกษา ศาล และผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ การเจรจาต่อรอง การบริหารจัดการ และต่อรองเงื่อนไขในการร่างสัญญา

• ทักษะด้านพหุวัฒนธรรม เช่น ความสามารถในการโต้ตอบกับลูกค้า ทนายความ และอื่น ๆ จากหลากหลายวัฒนธรรม กลุ่มเศรษฐกิจและสังคม

• ทักษะด้านโลกาภิวัตน์ เช่น ความสามารถในการเป็นทนายความในเขตอำนาจศาลอื่นและการประกอบวิชาชีพกฎหมายในระดับสากล

• ความสมดุลของงานกับชีวิต เช่น ความสามารถในการจัดการความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวและอาชีพ การบริหารจัดการความเครียดในการทำงาน

ความสามารถพิเศษ

• ทักษะในการดำเนินคดี เช่น ความสามารถในการพิจารณาคดี การอุทธรณ์ และการร่างเอกสารคดีประเภทต่าง ๆ

• ทักษะในการทำธุรกรรม เช่น ความสามารถในเรื่องการทำธุรกรรมทางกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และร่างเอกสารหรือสัญญาประเภทต่าง ๆ

• ทักษะการระงับข้อพิพาททางเลือก

- ความรู้พื้นฐานทางการเงิน การบัญชี และเศรษฐกิจ
- ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎหมาย
- ทักษะความเป็นผู้นำ
- ทักษะการบริหารจัดการ และ
- ทักษะการบริหารโครงการ

แนวทางการจัดการเรียนการสอน เป้าหมายการศึกษาและผลการเรียนรู้ของโรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย Notre Dame นั้นเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักรู้และกรอบความคิดของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนกฎหมาย เมื่อวัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดของโรงเรียนกฎหมายก็คือการให้การศึกษาแก่นักศึกษา โรงเรียนกฎหมายจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญทั้งในเรื่องเนื้อหาทางวิชาการและในเรื่องกระบวนวิธีในการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น อาจารย์สอนกฎหมายจึงต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทั้งด้าน Hard Skills คือความรู้ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาที่ตนเองรับผิดชอบในการสอน รวมถึงทักษะเรื่องการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนา Soft Skills อีกด้วย อาจารย์กฎหมายในยุคศตวรรษที่ 21 จึงต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์และมีความพร้อมในการเปิดโอกาสให้นักเรียนนักศึกษาได้ศึกษาทั้งความรู้ทางด้านวิชาการ และได้ฝึกฝนทักษะที่สำคัญต่าง ๆ ด้วย

เทคนิคในการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบที่ทันสมัย เช่น Active Learning เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้มากกว่าการสอนแบบบรรยาย อาจารย์กฎหมายที่มีคุณสมบัติดังกล่าวจะสามารถผลิตบัณฑิตในยุคศตวรรษที่ 21 ที่มีความพร้อมทั้งทางด้านวิชาการ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองทั้งในฐานะนักกฎหมายและในฐานะพลเมืองของโลก มีความเคารพเพื่อนมนุษย์ มีความกล้าหาญและมั่นใจในวิชาชีพของตนเอง และประกอบวิชาชีพกฎหมายด้วยคุณธรรมและจริยธรรมต่อไป

กล่าวโดยสรุปคือ **โรงเรียนกฎหมายต้องจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา Soft Skills ควบคู่ไปกับ Hard Skills เพื่อผลิตบัณฑิตที่พร้อมในการทำงานและมีความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพนักกฎหมายในยุคปัจจุบัน**

> "Law is one of the great healing professions.
> While medicine heals the body and the clergy heals the soul, the law heals societal rifts."

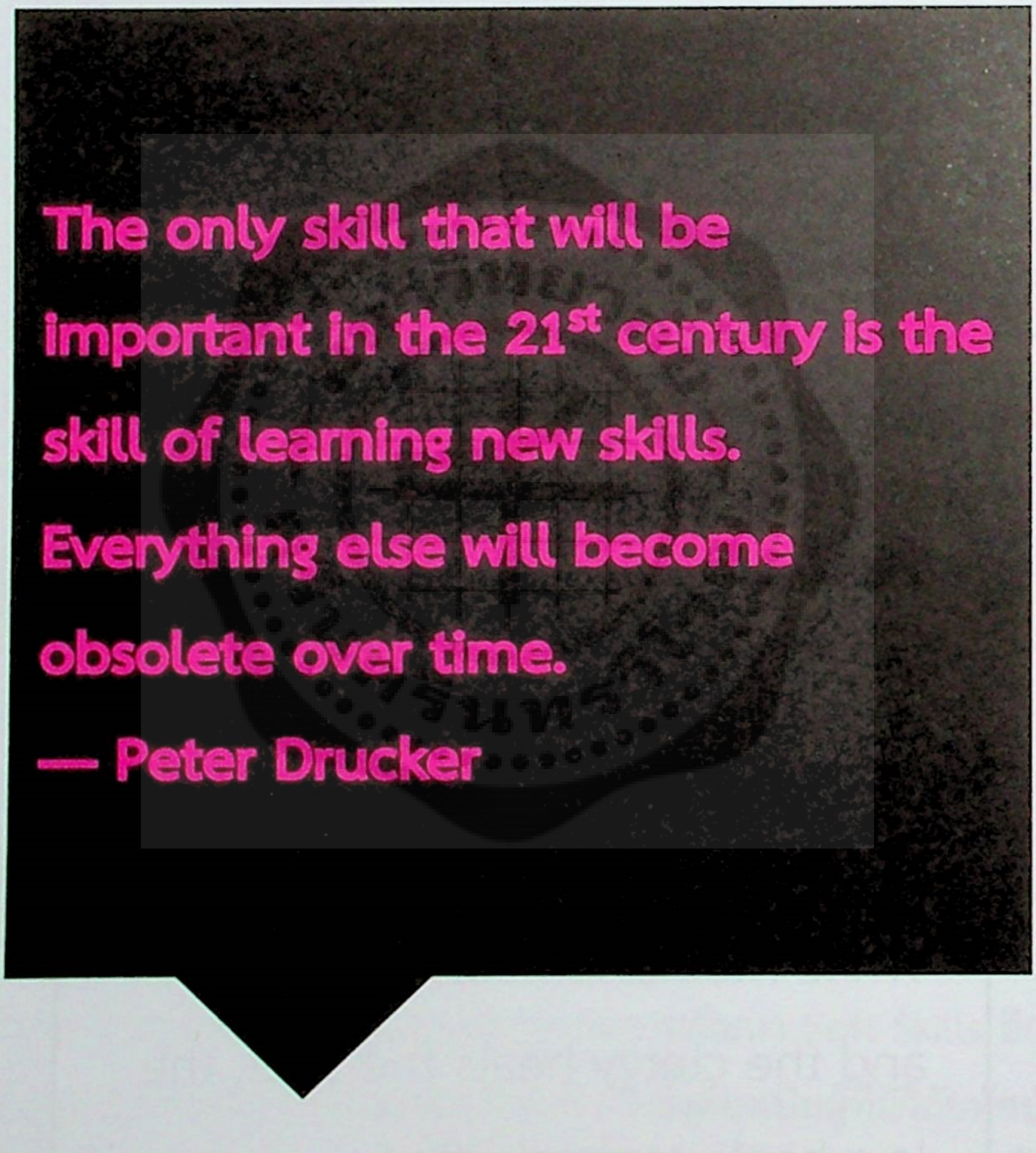

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

7. บทส่งท้าย

ผู้เขียนประกอบวิชาชีพเป็นอาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์และหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตทั้งในมหาวิทยาลัยเอกชนและมหาวิทยาลัยรัฐเข้าปีที่ 10 ข้าพเจ้ายังจำได้ว่าวันที่รับการสัมภาษณ์งานเป็นอาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัย อาจารย์ผู้สัมภาษณ์ได้ถามคำถามหนึ่งว่า “วิชาชีพนักกฎหมายมีอยู่มากมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา อัยการ หรือทนายความ เพราะอะไรจึงอยากเป็นอาจารย์สอนกฎหมาย” ข้าพเจ้าตอบท่านไปว่า “**...ไม่ว่าจะประกอบวิชาชีพกฎหมายใด จะทำได้ก็เมื่อมีอาจารย์ที่ดี** ดังนั้นอาชีพอาจารย์คืออาชีพที่มีความสำคัญเพราะถือเป็นผู้ที่สร้างนักกฎหมายที่เก่งและดีให้กับสังคม...”

เวลาผ่านไปหนึ่งทศวรรษ แม้ว่าทัศนคติของข้าพเจ้าต่อบทบาทวิชาชีพครูอาจารย์จะเปลี่ยนไปจาก “ผู้สร้าง” เปลี่ยนไปเป็น “ผู้สนับสนุน” ผู้ที่คอยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้แก่นักเรียนหรือลูกศิษย์ ทัศนคติที่ว่าโรงเรียนกฎหมายและครูสอนกฎหมายนั้นมีความสำคัญที่สุดในการร่วมสร้างและพัฒนานักกฎหมายที่มีสมรรถนะสูง ตระหนักถึงคุณค่าและศักยภาพของตนเองและเพื่อนมนุษย์ และเหนือสิ่งอื่นใดหล่อหลอมให้นักกฎหมายได้ตระหนักถึงคุณค่าของจริยธรรมวิชาชีพ เพราะวิชาชีพนักกฎหมายมีความสำคัญ เป็นวิชาชีพที่เปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมได้

นักกฎหมายที่มีศักยภาพสูงจะเป็นฟันเฟืองสำคัญในการใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและยุติธรรม มีความกล้าหาญในหลักวิชาชีพของตน มิใช่เป็นเพียงผู้ให้บริการทางกฎหมายที่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตนและของพวกพ้องโดยไม่แยแสถึงความวิปลาสของหลักกฎหมายและความพังพินาศของสังคม ผู้เขียนยังคงมีความฝันและความหวังอันเต็มเปี่ยมกับนักกฎหมายและมนุษย์ โดยเฉพาะมนุษย์ในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ชาญฉลาดและมีทรัพยากรอันเปี่ยมล้น ผู้เขียนพลันคิดถึงคุณสมบัติสำคัญของโอดิสซีอุสที่สะท้อนจากคำกล่าวของเขาภายหลังจากชนะสงครามกรุงทรอยซึ่งผู้เขียนได้เขียนไว้ในช่วงต้นของหนังสือเล่มนี้ที่ว่า “ภารกิจสำคัญเสร็จสิ้นแล้ว...มาเถอะเพื่อน... เราต้องไปกันต่อ มันยังไม่สายเกินไปที่จะแสวงหาโลกใบใหม่...ใบต่อไป” คุณสมบัติของความเป็นผู้นำ การปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ความมุ่งมั่น และการไม่หยุดเรียนรู้จึงมีความอย่างยิ่งสำหรับนักกฎหมายและมนุษย์ในยุคศตวรรษที่ 21 เป็นอย่างยิ่ง และหากหนังสือเล่มนี้จะพอมีประโยชน์ประการใดบ้างก็ขอให้คุณงามความดีนี้ได้ถูกนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงการกฎหมายไทยที่ผู้เขียนรักต่อไป

If your plan is for 1 year, plant rice. If your plan is for 10 years, plant trees. If your plan is for 100 years, **educate** children.

Confucius

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

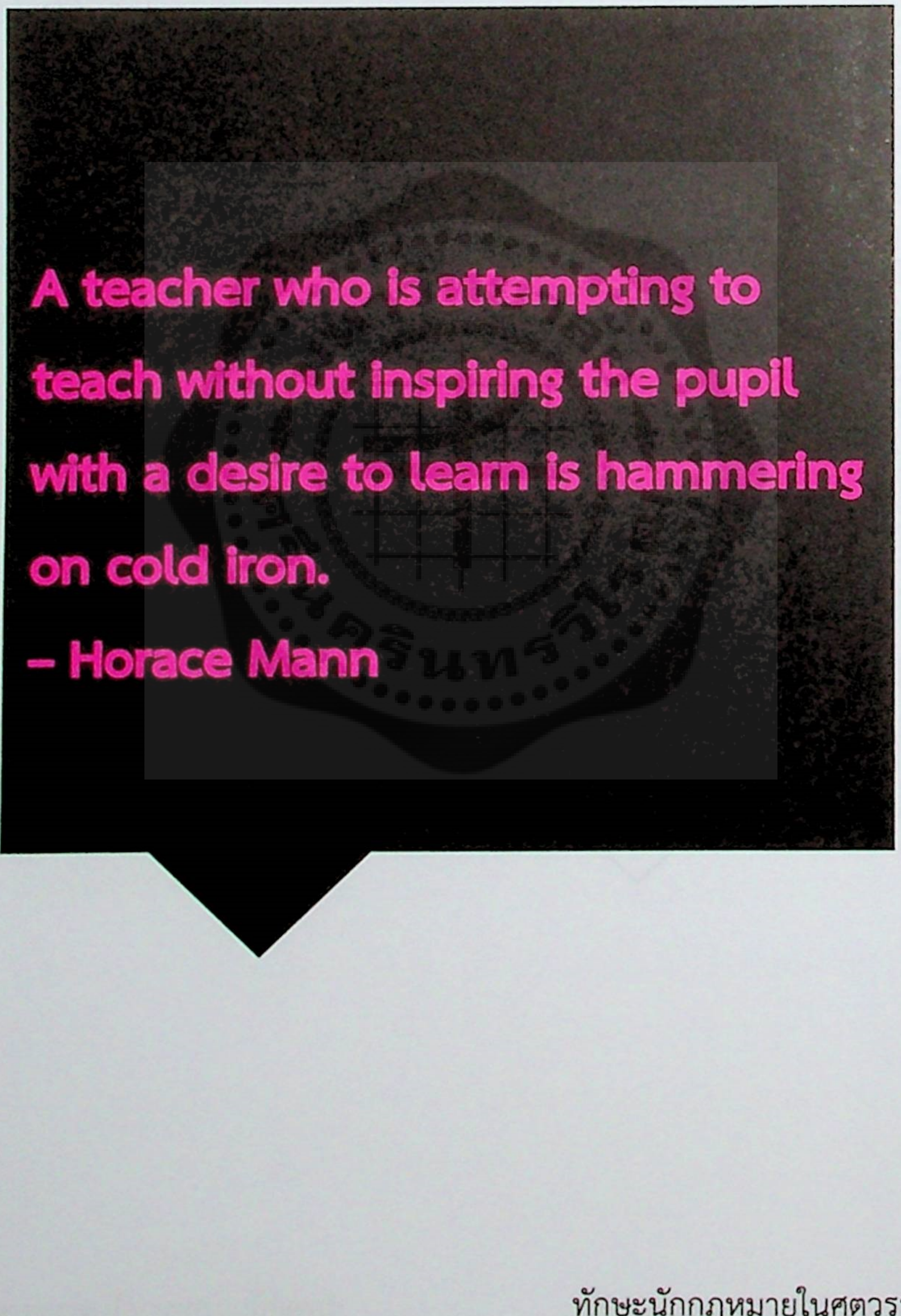
A teacher who is attempting to
teach without inspiring the pupil
with a desire to learn is hammering
on cold iron.
– Horace Mann

8. กิตติกรรมประกาศ

หนังสือ “ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21” เล่มนี้คือผลผลิตเล่มแรกจากการตัดสินใจเดินทางบนเส้นทางการเรียนรู้ด้านกฎหมายในฐานะอาจารย์สอนกฎหมายในมหาวิทยาลัยและด้าน Soft Skills ในฐานะการเป็นโค้ชมืออาชีพ หนังสือเล่มนี้อยู่ในมือของผู้อ่านได้ก็ด้วยความกรุณาจากหลายภาคส่วนและบุคคล ผู้เขียนขอขอบพระคุณ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กรุณาสนับสนุนทุนการผลิตหนังสือเล่มนี้ ตามโครงการผลิตหนังสือและตำรา ประจำปีงบประมาณ 2564 ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์นันทน อินทนนท์ และโค้ชจิมมี่ อาจารย์พจนารถ ซีบังเกิด ที่กรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาหนังสือเล่มนี้ และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ มูลศิลป์ ที่กรุณาเขียนคำนิยมสำหรับหนังสือเล่มนี้

ผู้เขียนขอขอบคุณครูบาอาจารย์และกัลยาณมิตรร่วมวิชาชีพกฎหมายและอาชีพโค้ช ขอขอบคุณทีมนิสิตช่วยงาน นางสาวยุพาพรรณ ฉลาดเอื้อ นางสาวณิชาวีย์ วงศ์พัชรจรัสนายภาสกร บำรุงราษฎร์ และนางสาวณัฐธิดา วานสูงเนิน ที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่ทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จได้อย่างสวยงาม และขอขอบคุณนิสิตภาควิชาสังคมวิทยา

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

นิสิตหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ช่วยให้ข้อมูลที่มีประโยชน์อย่างมากในการเขียนหนังสือเล่มนี้

ผู้เขียนเคยสัญญากับบุคคลคนหนึ่งสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตไว้ว่าจะมีหนังสือสักเล่มที่เป็นของตนเองให้ได้ และวันนี้หนังสือเล่มนี้ก็อยู่ในมือของ “แม่” ของผู้เขียนแล้ว ขอขอบพระคุณแม่และพ่อที่เป็นทั้งแรงกายแรงใจสนับสนุนทุก ๆ การเดินทางและการตัดสินใจของผู้เขียนเสมอ ขอขอบคุณครอบครัวที่เป็นดังที่พักในยามเหนื่อยล้า และเป็นแหล่งพลังงานที่ดีในวันที่ผู้เขียนต้องการเสมอ

ขอขอบคุณมนุษย์ตัวจิ๋ว น้องธันว์ ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้เขียนและเป็นแรงผลักดันให้ผู้เขียนได้ทำอะไรหลาย ๆ อย่างที่ผู้เขียนไม่เคยคิดว่าตนเองจะสามารถทำได้

สุดท้ายนี้ หากหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์หรือได้เปลี่ยนแปลงชีวิตของท่านในมิติใดบ้าง ขอให้ท่านได้เชื่อมั่นว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นเพราะศักยภาพในตัวของท่านเอง เพราะท่านเป็นผู้กำหนดชีวิตของท่านหาใช่สิ่งอื่นใดบนโลกใบนี้ไม่

ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์

กรกฎาคม พ.ศ. 2564

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

ประวัติผู้เขียน

ดร.ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์

รองคณบดีฝ่ายแผนและยุทธศาสตร์เพื่อสังคม

อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Associate Certified Coach (ACC), International Coaching Federation (ICF)

ประวัติการศึกษา

- นิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
- เนติบัณฑิตไทยสมัยที่ 60
- ประกาศนียบัตรวิชาชีพทนายความ
- นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเทคโนโลยี

(LL.M. in Global Law and Technology: Specialized in International Business Law and Intellectual Property Law) Suffolk University Law School, Boston, USA.

- **นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและกฎหมายเทคโนโลยี** (LL.M. in Intellectual Property and Information Technology Law), Fordham University School of Law, New York, USA.
- **นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ทุนวิจัยฟูลไบรท์)**

ประวัติการอบรมด้าน Soft Skills

- Associated Certified Coach (ACC) จาก International Coaching Federation (ICF)
- The Eureka Coaching Program, Thailand Coaching Academy

ประสบการณ์ทำงาน

- อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2561
- ผู้ช่วยคณบดี ฝ่ายกิจการนักศึกษา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ พ.ศ. 2557
- อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2561 – ปัจจุบัน
- รองคณบดีฝ่ายแผนและยุทธศาสตร์เพื่อสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2564 – ปัจจุบัน

ติดต่อผู้เขียนได้ที่

Email: rojsiriruch18@gmail.com

Facebook Page: Teachergift

"เราเรียกมันว่าการประกอบวิชาชีพนักกฎหมายอย่างมีเป้าหมาย ให้ความเมตตากรุณาแก่ตัวเองโดยการปรับรูปแบบการเรียนรู้และหาประสบการณ์ที่เพลิดเพลิน น้อยครั้งนักที่ความผิดพลาดจะแก้ไขไม่ได้! มันโอเคที่เราจะทำผิดพลาดบ้าง แต่สิ่งสำคัญคือ คุณยอมรับความผิดพลาดนั้นและเรียนรู้จากมัน อย่าลืมว่า... ทรัพยากรคือทุกสิ่ง! คุณจะไม่ได้รู้คำตอบตลอดเวลาและหลายครั้งคำตอบก็ไม่ได้ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ตราบเท่าที่คุณรู้ว่าคุณต้องหาคำตอบจากที่ไหนหรือจากใคร คุณอยู่บนเส้นทางที่ถูกต้องแล้ว"

Elí Salomón Contreras, บรรณาธิการบริหารของ ABA (American Bar Association)

10. แหล่งข้อมูลเพิ่มเติม

แนะนำแหล่งข้อมูล

ทักษะ	ชื่อหนังสือ	ผู้เขียน
1.ทักษะในการบริหารจัดการตนเอง	ตั้งเป้าชัด วัดผลได้ด้วย OKRs	กิตติพัทธ์ จิรวัสวงศ์ ,ดร.ดไนยา ตั้งอุทัยสุข, ธนกร นำรับพร, สุชาดา ปาเดีย, นฤมล ตันดิฤทธิศักดิ์ ,ดร.วีรินยาอร เหลืองบริบูรณ์
	THE POWER OF HABIT พลังแห่งความเคยชิน	CHARLES DUHIGG
	หยุดทำร้ายชีวิตด้วยการไม่ยอมคิดเป้าหมาย	ดร.พิมพ์ใจ สุรินทรเสรี

	ทะยานไกลให้ถึงฝัน	ปณศ แปล
	Work Life Balance ด้วยการหยุดพักจริง ๆ	นายแพทย์มาซา กิ มิชิตะ พนิดา กวยรักษา แปล
	LIVING FORWARD	MICHAEL HYATT & DANIEL HARKAVY
	Get a creating a successful work-life balance Life	Rick Hughes
2.ทักษะด้านการสื่อสาร	The Power of Less ทำน้อยให้ได้มาก	Leo Babauta
	ทำน้อยลงแต่ได้งานมากขึ้น ด้วยเคล็ดลับจาก ซีอีโอนักบริหารเวลา	ดร.ธนวรรณ นภาศรี

	กลวิธีการจัดการความเครียดสำหรับผู้นำ	MANAGING STRESS
	FISH! ฟิช!	จิระนันท์ พิตรปรีชา
	WHY WE Sleep นอนเปลี่ยนชีวิต	Matthew Walker ลลิตา ผลผลา แปล
	หลับดีมีคุณภาพด้วยเคล็ดลับฉบับสแตนฟอร์ด	ศาสตราจารย์นายแพทย์นิชิโนะ เชจิ อนิษ เกม เผ่าพันธ์ แปล
	ทุกอย่างในชีวิตเริ่มจากความคิดที่เป็นระเบียบ	พทจูฮวัน , ภัททิรา จิตต์เกษม แปล
3.ทักษะการบริหารทีม	สื่อสารเป็น เห็นชัยชนะ	จอห์น ซี. แม็กซ์เวลล์

	ภาวะผู้นำ 5 ระดับ	จอห์น ซี. แม็กซ์เวลล์
	Communication skills	Aaron Mckey
	Habit 5 EMPATHIC LISTENING The Key to Communication	Stephen R. Covey
	PRINCIPLES RAY DALIO	BILL GATES, TONY ROBBINS
	The Art of Storytelling: From Parents to Professionals	Hannah B. Harvey
	ใครเล่าเรื่องเก่ง คนนั้นชนะ	แอนเนต ชิมมอนส์ สุรพันธ์ วิโรจน์ ดุล แปล

	Storytelling for lawyers	Philip n. Meyer
	Essential Soft Skills for Lawyers	Kim Tasso
	TALK LIKE TED 9 เคล็ดลับการนำเสนอให้เปี่ยมพลัง ตรึงใจและสร้างสรรค์	พลอยแสง เอกญาติ
	100 THINGS EVERY PRESENTER NEEDS TO KNOW ABOUT PEOPLE ไม่ใช่แค่พรีเซนต์ได้ แต่พรีเซนต์โดน	SUSAN M WEINSCHENK
	Thank you for Coming to my TED Talk คู่มือการพูดในที่สาธารณะสำหรับคนรุ่นใหม่	พิริยะ กุลกาญจนาชีวิน

4.การสร้างความสัมพันธ์	ภาวะผู้นำ	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)
	ผู้นำก็ต้องมีโค้ช	SUZUKI YOSHIYUKI
	โค้ชชิ่ง กลยุทธ์การโค้ชเพื่อพิชิตเป้าหมายอย่างมืออาชีพ	จอห์น วิตมอร์ วุฒินันท์ ชุมภู
	โค้ชแห่งซิลิคอนแวลลีย์	อีริก ชมิดต์, โจนาธาน โรเซนเบิร์ก,อลัน อีเกิล โค้ชณัฏฐ์ เพิ่มทรัพย์ แปล
	The Coaching Habit โค้ชชิ่ง แฮบิต พูดให้น้อย ถามให้มาก และเลิกใช้วิธีการเป็นผู้นำในแบบเดิม ๆ	ไมเคิล มันเกย์ สเตเนียร์ วุฒินันท์ ชุมภู
	ชีวิตที่ใช่ในแบบโค้ช และฟา	อ้อม- ทัศนีย์ จารุสมบัติ

	โค้ชชีวิต DIY COACHING	ดร. นรินทร์ หวังศรีวัฒนกุล
	หัวใจแห่งการโค้ช	ดร.เทอดทูน ไทศรีวิชัย , ดร. วรภัทร์ ภู่เจริญ
	Mindset ใช้ความคิดเอาโชคชะตา	Carol S. DWECK
5.ทักษะด้านธุรกิจและเทคโนโลยี	วิธีชนะมิตรและจูงใจคน	เดล คาร์เนกี
	จุดแข็งของมนุษย์	เดล คาร์เนกี หลิว หย่ง เชิง ผู้เรียบเรียง
	การพูดในที่ชุมนุม	เดล คาร์เนกี
	7 อุปนิสัย สำหรับผู้ทรงประสิทธิผลยิ่ง	Stephen R. Covey
	HIGH PERFORMANCE HABITS	เบรนดอน เบอร์ชาร์ด

	นิสัยของคนสำเร็จ	เชิญพร คงมา แปล
	เทคนิคโน้มน้าวใจ ด้วย การฟังไม่ใช่การพูด	ทะนิโมะโตะ ยุกะ
	ทำไมเราไม่ฟังกัน สิ่งสำคัญที่หล่นหาย เมื่อเราไม่ตั้งใจฟัง	Kate MurPhy ไอริสา ชั้นศิริ
6.ทักษะ ภาษาต่างประเทศ	ภาษาอังกฤษสำหรับ นักกฎหมาย English for Lawyers	ผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ดร. ภัทรมน สาตรักษ์
	English for Legal Professionals	OXFORD
	Legal English Language Skills for lawyers	Michael Davies
	การร่างสัญญา ภาษาอังกฤษสำหรับ นักกฎหมาย	ศาสตราจารย์ ดร.จุมพล สายสุนทร

	ภาษาอังกฤษกฎหมาย สำหรับการสอบเนติบัณฑิตไทย	นันทน อินทนนท์
	ภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมาย 1,000 คำศัพท์ที่ต้องรู้	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิสิต อินทมาโน
	English for Lawyers: Criminal Law ภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมาย: ภาคกฎหมายอาญา	สุรัชดา รีคี , ณัฏฐพร รอดเจริญ , อาดัม รีคี
	English and soft skills	S P Dhanavel
หนังสือ Soft Skills สำหรับนักกฎหมาย	Soft Skills for the Effective Lawyer	Randall Kiser
	Rethinking the law school	CAREL STOLKER

	THE LAW FIRM OF THE FUTURE AND LEGAL ANALYTICS	John M. Westcott, Jr Kevin d. Ashley
	IT'S TIME TO DO LAW DIFFERENTLY	LUCY DICKENS
	THE INTROVERTED LAWYER	HEIDI K. BROWN
	Essential Soft Skills for Lawyers	Kim Tasso

แนะนำการฝึกอบรมและแหล่งเรียนรู้

หลักสูตร	สถาบัน
Inspired Leadership Specialization	Case Western Reserve University (Coursera)
Strategic Leadership and Management Specialization	ILLINOIS University
Storytelling and Influencing: Communicate with impact	MACQUARIE University
Powerful Tools for Teaching and Learning: Digital Storytelling	University of Houston

Presentation skills: Speechwriting and Storytelling	National Research Tomsk State University
Leadership Communication for Maximum Impact: Storytelling	Northwestern University

สถาบัน	Website/Social Media
TCA Thailand Coaching Academy	http://www.thailandcoachingacademy.com
NLP Top Coach	https://nlptopcoach.com.
Dream Catchers	Facebook: https://www.facebook.com/dreamcatchers.th2021 Instagram: @dreamcatchers.th

บรรณานุกรม

จอห์น ซี แม็กซ์เวลล์. 2554. **สื่อสารเป็น เห็นชัยชนะ.** แปลโดย. **วันดี อภิรักษ์ธนากร.** กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์.

Aas M.; et al. (2016). **The role of childhood trauma in bipolar disorders.** International Journal of Bipolar Disorders, 4(1), 2.

ABA Career Center. (2017). **How emotional intelligence makes you a better lawyer.** Retrieved June 11, 2021, from https://www.americanbar.org/news/abanews/publications/youraba/2017/october-2017/how-successful-lawyers-use-emotional-intelligence-to-their-advan/.

ABA Career Center. (2021). **Commission on Lawyer Assistance Programs.** Retrieved June 19, 2021, from https://www.americanbar.org/groups/lawyer_assistance/

Adair, J. K., Colegrove, K. S-S., & McManus, M. E. (2017). **How the word gap argument negatively impacts young children of Latinx immigrants' conceptualizations of learning.** Harvard Educational Review, 87(3), 309-334.

Adcock R. A.; et al. (2006). **Reward motivated learning: Mesolimbic activation precedes memory formation.** Neuron, 50(3), 507-517.

Adelabu, D. H. (2007). **Time perspective and school membership as correlates to academic achievement among African American adolescents.** Adolescence, 42(167), 525-538.

Adler, A. D., Conklin, L. R.; & Strunk, D. R. (2013). Quality of coping skill predicts depressive symptom reactivity over repeated stressors. **Journal of Clinical Psychology**, 69, 1228-1238.

Andrea A.; & Alexis M. (2021). **A Law School's Journey into Learning Outcomes Assessment**. Retrieved June 24, 2021, from https://www.learningoutcomesassessment.org/w

p-content/uploads/2021/03/AIP_Curcio_Martinez-1.pdf.

Anthony W. (2012). **Meet the Dean.** Retrieved June 5, 2021, from https://www.nyls.edu/about/leadership/.

Barry Z. (2018). LEADERSHIP DEVELOPMENT IN LAW SCHOOLS: MYTHS, PRINCIPLES, AND PRACTICES. Retrieved June 5, 2021, from https://1x937u16qcra1vnejt2hj4jl-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/Posner-Leadership-Development-in-Law-School.pdf.

Capital. (2021). **Examples of Law School Learning Outcomes.** Retrieved June 23, 2021, from http://law.capital.edu.

Cathlyn Melvin Leave A Comment. (2020). **How Empathy Can Increase Your Success in Law School.** Retrieved June 15, 2021, from https://thegirlsguidetolawschool.com/09/how-empathy-can-increase-your-success-in-law-school/.

Dean J. (2020). **Leadership and Strategy**. Retrieved June 3, 2021, from https://www.law.northwestern.edu/about/leadership/

Delece S. (2016). **3 Business Skills to Build as a Law Student**. Retrieved June 19, 2021, from https://www.usnews.com/education/best-graduate-schools/top-law-schools/articles/2016-04-21/3-business-skills-to-build-as-a-law-student.

Dibakar B. (2021). **Skills Required for a Law Student to be Successful in the field of Law**. Retrieved June 20, 2021, from https://www.legalbites.in/skills-required-for-a-law-student/.

Donald J. (2021). **Institute for Lawyer Leadership Education**. Retrieved June 1, 2021, from https://law.scu.edu/leadership/

Elon Law. (2021). **THE LEADERSHIP PROGRAM.** Retrieved June 5, 2021, from https://www.elon.edu/u/law/academics/programs-centers/leadership/.

Erwin Chemerinsky. (2011). **The Ideal Law School for the 21st Century**, 1 U.C. Irvine L. Rev. 1.

Gillian L. (2021). **Leadership.** Retrieved May 27, 2021, from https://www.law.columbia.edu/areas-of-study/leadership.

Gina, J., & Olejnik, S. (2003). Conducting power analyses for ANCOVA in between-subjects designs. **Evaluation and the Professions**, 26(3), 288-314.

Grismond T. (2021). **Achieving Work Life Balance as a Young Lawyer**. Retrieved May 22, 2021, from https://v1.lawgazette.com.sg/2014-11/1182.htm

Ikens N. L.; & Barbarin, O. (2008). Socioeconomic differences in reatrajectories: The contribution of family, neighborhood, and school contexts. **Journal of Educational Psychology,** 100(2), 235-251.

Jennifer L. (2021). **UCLA School of Law Leadership**. Retrieved June 8, 2021, from https://law.ucla.edu/about-ucla-law/leadership.

Joanna H. (2016). **What Do Law Students Need to Know About Technology?** Retrieved June 20, 2021,

from https://www.lawstudies.com/article/What-Do-Law-Students-Need-to-Know-About-Technology/.

John L.; & Virginia O. (2021). **Empathy Training For Lawyers And Law Students**. Retrieved June 11, 2021, from https://scholarspace.manoa.hawaii.edu/bitstream/10125/66486/Barkai%20-%20Empathy%20Training%20for%20Lawyers%20and%20Law%20Students%20-%2013SwULRev505.pdf.

Joshua D. (2021). **Teaching Empathy in Law School.** Retrieved June 14, 2021, from https://core.ac.uk/download/pdf/216982794.pdf.

Kirkland; & Ellis. (2021). **Strategies for Achieving Work-Life Balance in BigLaw**. Retrieved May 22, 2021, from https://www.vault.com/blogs/vaults-law-blog-legal-careers-and-industry-news/strategies-for-achieving-work-life-balance-in-biglaw.

Kristin B. (2006). **The Heart of Lawyering: Clients, Empathy, and Compassion**. Retrieved June 8,

2021, from https://web.law.duke.edu/sites/default/files/clinics/healthjustice/gerdy_-_the_heart_of_lawyering_clients_empathy_and_compassion.pdf.

Lawyer Monthly. (2021). **7 KEY TECH SKILLS FOR LAW STUDENTS.** Retrieved June 20, 2021, from https://www.lawyer-monthly.com/2018/11/7-key-tech-skills-for-law-students/.

Legal.io. (2018). **OKRs + SMART Goals for Law Firms.** Retrieved May 20, 2021, from https://www.legal.io/articles/5170537/OKRs-SMART-Goals-for-Law-Firms.

Legal Writing Institute. (2021). **Eighth Applied Legal Storytelling Conference.** Retrieved June 19, 2021, from https://www.lwionline.org/conferences/eighth-applied-legal-storytelling-conference.

Louis D. (2018). **Law School Leadership and Leadership Development for Developing**

Lawyers. Retrieved May 28, 2021, from https://core.ac.uk/download/pdf/235510138.pdf.

Mark A. (2020). **Post-Pandemic Legal Education**. Retrieved June 23, 2021, from https://www.forbes.com/sites/markcohen1/2020/08/13/post-pandemic-legal-education/.

Mark A. (2020). **Skills And Education For Legal Professionals In The 2020's**. Retrieved June 22, 2021, from https://www.forbes.com/sites/markcohen1/2020/07/01/skills-and-education-for-legal-professionals-in-the-2020s/.

Michael B. (2016). **Law Student Learning, Storytelling and Student Device Initiatives**. Retrieved June 17, 2021, from https://www.athensjournals.gr/law/2016-2-3-1-Blissenden.pdf.

New York University School of Law. (2021). **Leadership Mindset**. Retrieved May 27, 2021, from https://www.law.nyu.edu/about/leadership-mindset.

Nicola C.; et al. (2014). **A Storytelling Learning Model For Legal Education.** Retrieved June 15, 2021, from https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED557257.pdf.

Paula M; & Susan M. (2013). **Law and Leadership Integrating Leadership Studies into the Law School Curriculum.** Retrieved June 1, 2021, from https://www.routledge.com/Law-and-Leadership-Integrating-Leadership-Studies-into-the-Law-School-Curriculum/Monopoli-McCarty/p/book/9781138252868.

Robert Rathbun. (2019). **How to Manage Work-Life Integration as an Attorney.** Retrieved May 25, 2021, from https://thriveglobal.com/stories/how-to-balance-life-and-being-an-attorney/.

Sim C. (2014). **Infusing Technology Skills The Law School Curriculum.** Retrieved June 20, 2021, from https://core.ac.uk/download/pdf/56360844.pdf.

Stanford Law School. (2021). **Lawyers and Leadership.** Retrieved June 3, 2021, from

https://law.stanford.edu/courses/lawyers-and-leadership/.

Stanford University. (2021). **The Legal Design Lab.** Retrieved June 22, 2021, from https://law.stanford.edu/organizations/pages/legal-design-lab/#slsnav-our-mission.

Susan S. (2013). **Law Schools, Leadership, and Change.** Retrieved May 28, 2021, from https://harvardlawreview.org/2013/12/law-schools-leadership-and-change/.

University at Buffalo. (2017). **10 Lawyer Work Life Balance Tips for Health, Happiness & Productivity.** Retrieved May 20, 2021, from https://www.law.buffalo.edu/blog/work_life_balance_tips.html.

University of Chicago Law School. (2021). **Learning Outcomes.** Retrieved June 23, 2021, from https://www.law.uchicago.edu/learning-outcomes.

University of Notre Dame. (2021). **Educational Goals & Learning Outcomes**. Retrieved June 23, 2021, from https://law.nd.edu/about/educational-goals-and-learning-outcomes/#:~:text=Learning%20Outcomes%20(ABA%20Standard%20302,Skills.

University of Toronto. (2021). **Coping with Stress at Law School**. Retrieved June 19, 2021, from https://www.law.utoronto.ca/documents/JD/Stress-Info-Sheet.pdf.

Walker Harper C. (2020). **8 Habits That Can Kill Work-Life Balance for a Lawyer**. Retrieved May 22, 2021, from https://www.filevine.com/blog/8-habits-that-can-kill-work-life-balance-for-a-lawyer/.

ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์
หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2564 จำนวน 100 เล่ม
สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ 2537
ห้ามคัดลอกเนื้อหาก่อนได้รับอนุญาต

ข้อมูลบรรณานุกรมหนังสือ
ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์
ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21/ ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท วินอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, 2564.
180 หน้า: ภาพประกอบ, ตาราง
ISBN 978-616-582-965-6
1. ทักษะ. 2. วิชาชีพนักกฎหมาย. 3. ศตวรรษที่ 21.

จัดพิมพ์โดย
ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์
607/250 ซอยเจริญราษฎร์ 7 แยก 11 แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม
กรุงเทพฯ 10120
โทรศัพท์ 094-692-4249
พิมพ์ที่ บริษัท วินอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด กรุงเทพฯ 10140
เลขที่ 37 สุขสวัสดิ์ 26 แยก 9 ถนนสุขสวัสดิ์ แขวงบางปะกอก เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ 10140
โทรศัพท์ 02-874-6271

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

หนังสือทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

ของ ดร.ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์

ไม่เพียงแต่ให้ข้อแนะนำสำหรับนักศึกษากฎหมายที่จะก้าวเดินในเส้นทางวิชาชีพสายนี้

แต่ยังกล่าวถึงทักษะที่จำเป็นสำหรับนักกฎหมายที่จะก้าวเข้าสู่ศตวรรษใหม่

ของวิชาชีพนักกฎหมายและต้องเผชิญกับสิ่งท้าทายแห่งยุคสมัย

โดย ดร.ประภาภรณ์ ได้ให้แง่คิดที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง

รวมถึงให้กำลังใจแก่ผู้ที่สนใจในวิชาชีพนี้อีกด้วย

รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ มูลศิลป์
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ทักษะนักกฎหมายในศตวรรษที่ 21

Skills of Legal
Professionals in 21st Century

สำหรับนักกฎหมายหรือผู้สนใจ

ที่เห็นความสำคัญของ Skills ทั้งสองด้านอยู่แล้ว

เมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้จบ ก็จะได้มีแนวทางในการพัฒนาต่อยอดตนเองไปในทางที่ชัดเจนขึ้น

อันจะทำให้อาชีพนักกฎหมายเป็นอาชีพที่สร้างพลังบวก และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลกนี้

ได้อย่างสร้างสรรค์และมีคุณค่ายิ่งขึ้นไปได้อีก

บรรทัดสุดท้ายนี้ ขอบอกผู้อ่านว่า แม้ไม่ใช่นักกฎหมาย ก็จะได้ประโยชน์

จากการอ่านหนังสือเล่มนี้เช่นกัน

โค้ชจิมมี่ พจนารถ ซีบังเกิด
ประธานกรรมการ กลุ่มบริษัทจิมมี่เดอะโค้ช
และสถาบันสอนการโค้ช Thailand Coaching Academy